



У нумары:

Па архіўных лабірынтах

Пра юбіляраў — Дзяржаўную архіўную службу і Нацыянальны дзяржаўны архіў — кампетэнтна

Стар. 3

Абноўлены Максімаў партрэт

Кніга Я. Міклашэўскага «Каханне і смерць, або Лёс Максіма Багдановіча» вартая перавыдання

Стар. 7

Белдзяржфілармонія: сёння і заўтра

Гутарка з мастацкім кіраўніком установы, заслужаным артыстам Беларусі Юрыем Гільдзюком

Стар. 11

Антоній Падуанскі на Вілейшчыне

У адным з касцёлаў Вілейскага раёна знайшлі абраз, напісаны вядомым мастаком Нікадзімам Сілівановічам

Стар. 12

Палескі пілігрым

Да 70-годдзя з дня нараджэння Міколы Купрэва

Стар. 14-15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880



Самая жывая музыка

Кажуць, калі знячэўку, зусім таго не чакаючы, пачуеш звон курантаў, радуйся: гэта — добры знак. Таемная мелодыя курантаў Нясвіжскай ратушы суправаджала ўдзельнікаў XII Рэспубліканскага фестывалю камернай музыкі з першых крокаў на галоўнай плошчы легендарнага мястэчка. І сэрца поўнілася радасцю ад новай сустрэчы з Нясвіжам. І здавалася, што музыка жыве тут ва ўсім: у гарманічных абрысах старажытнай архітэктуры, у свежым подыху майскай прыроды, у поліфаніі птушынага гоману, у адмысловых рытмах і фарбах мастацкага вернісажа...

Як вядома, фестываль "Музы Нясвіжа" арганізавалі Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі аблвыканкам, Нясвіжскі райвыканкам, Нацыянальны канцэртны аркестр Рэспублікі Беларусь. І, як заўсёды, на падмурку добрых традыцый свята адбылося нямаля новых падзей, знаёмстваў, прэм'ер і дэбютаў. Адкрыццям.

Ініцыятар і мастацкі кіраўнік фестывалю, маэстра нашага знакамітага калектыву Міхал Фінберг выказаў асаблівую ўдзячнасць за рупную працу ў падрыхтоўцы і правядзенні гэтага свята ўпраўленню культуры Мінскага аблвыканкама і нясвіжскай мясцовай уладзе. Дарэчы, не так даўно яе ўзначаліў Ігар Макара. Пазнаёміўшыся з новым старшынёй раённага выканкама падчас прэс-канферэнцыі, журналісты адчулі ў ім не толькі энергічную і абаяльную асобу, кампетэнтнага дбайнага гаспадара, але і творчую натуру, неаб'якавую да спрадвечных эстэтычных каштоўнасцяў. Усіх усцешыла бачанне мэрам культурнай перспектывы Нясвіжа, падтрымка ўнікальнага фестывалю, зацікаўленасць у далейшым развіцці горада і раёна як асяродка міжнароднага турызму.

Сёлетняе музычнае свята ў нашай некаранаванай сталіцы праходзіла пад знакам юбілею класікаў айчыннай літаратуры — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Знакавая культурная падзея года адлюстравалася ва ўверціоры нясвіжскага фестывалю: 17 мая ў тамтэйшым цэнтры культуры і адпачынку адбыўся паказ новага спектакля Мінскага абласнога драматычнага тэатра, што працуе ў Маладзечне пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра Юрыя Вуты, — "На другі дзень Сёмухі". Нясвіжская прэм'ера пастаноўкі, у аснове якой — хрэстаматыяная Купалава п'еса "Прымакі", прайшла "на ўра".

125-годдзю песняроў прысвячалася і канцэртная праграма, якая знаменавала ўрачыстае адкрыццё "Муз Нясвіжа". У ёй камерныя калектывы, што працуюць "пад крылом" Нацыянальнага канцэртнага аркестра, прадставілі творы Льва Абеліевіча, Мікалая Аладава, Анатоля Багатырова, Яўтэна Глебава, Дзмітрыя Смольскага, Мікалая Чуркіна, паяднанія рубрыкай "Музычная класіка XX стагоддзя". Незабудным атрымаўся і дзённы канцэрт пад сцягамі ратушы: у сімвалічны вянок вялікім паэтам гарманічна ўплыталіся адмысловыя кветкі музычнай культуры, якой славілася беларуская зямля ў XVI — XVIII стагоддзях і якая, нягледзячы на неспрыяльнае асяроддзе, імкнулася захаваць сваю адметнасць і ў XIX стагоддзі.

А якімі самабытнымі, нацыянальна адметнымі спеўнымі россыпамі — ад XVI стагоддзя да нашых часоў — зачараваў фестывальную публіку Дзяржаўны камерны хор Беларусі пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай! Гэты калектыв у дзельнічаў у своеасаблівым эксперыменце — "Класіка і джаз: лепшае". Падчас незвычайнага канцэрта музычная аўра залы жывілася і класічным гучаннем Камернага аркестра, якім дырыжыраваў маэстра Валерый Сарока, і трапяткой плынно харавых галасоў, і энергічным утокама джазавага мастацтва.

Дарэчы, у выступленне Біг-бэнда, якое захоплена вёў і каменціраваў сам дырыжор — Міхал Фінберг, нязмушана ўвайшоў і спрадвечны беларускі матыў "Чаму ж мне не пець", між іншым, неад'емны ад жыцця герояў Купалавай "Паўлінкі"...

Да юбілею нашых народных паэтаў прымяркоўваліся таксама дзве мініяцюрныя выстаўкі, што на час фестывалю аздобілі фая Нясвіжскага цэнтры культуры і адпачынку. Два дзяржаўныя літаратурныя музеі — Якуба Коласа і Янкі Купалы — заадкавалі экспазіцыю партрэтнага жывапісу. А Святлана Купрыянава, якая вядзе знаную студыю выяўленчага мастацтва ў Палацы культуры Мазырскага нафтаперапрацоўчага заводу, прывезла работы сваіх выхаванцаў — новую тэматычную падборку...

Знаёмства, прэм'ера, дэбют, адкрыццё... Гэтымі словамі, звыклымі для фестывальнага лексікона муз, можна вызначыць імпрэзу, якая з'явілася на абсягах нясвіжскага фестывалю толькі сёлета. Так, тут адбылася Першая беларуская асамблея выканаўцаў на драўляных духавых інструментах. "Асамблея" ў перакладзе з французскай значыць "сход". У старадаўняй ратушы сышліся лепшыя спецыялісты свайго жывога і далікатнага мастацтва, іх маладыя таленавітыя спадкаемцы. Навуковая думка і музычнае слова стваралі дзівосную повязь...

Зрэшты, усе гэтыя ўражанні — нагода для нашых наступных аповедаў пра XII Рэспубліканскі фестываль камернай музыкі, што адбыўся ў Нясвіжы.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Біг-бэнд Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны Міхала Фінберга (на беларускай гудачцы саліруе саксафаніст Андрэй Кляшчоў)

Фота В. Кавалёва

«Нёман» абмяркоўвае і плануе

Ці можна сёння вызначыць героя нашага часу? Які ён — наш сучаснік? Якой павінна быць літаратурная крытыка — кампліментарнай альбо ўдэлівай? Гэтыя ды іншыя пытанні былі ўзняты падчас нядаўняга пасяджэння рэдакцыйнай калегіі часопіса «Нёман». На ёй абмяркоўваліся ўжо апублікаваныя ў мінулым, 2006, годзе творы і разглядаліся прапанаваныя на другое паўгоддзе 2007 года.

Перад супрацоўнікамі рэдакцыі і членамі рэдакцыйнага саправадчыка выступілі галоўны рэдактар часопіса Ніна Чайка і намеснік галоўнага рэдактара Міхась Пазнякоў. Яны адзначылі, што ў мінулым годзе часопісам адкрыта звыш 30 імён маладых паэтаў. Шырокай палітрай розных тэм была прадстаўлена на старонках часопіса публіцыстыка — надрукавана каля сотні матэрыялаў.

Член рэдакцыйнага савета **Валянцін Лукша** выказаў меркаванне, што адным з лепшых мастацкіх твораў, апублікаваных у мінулым годзе ў «Нёмане», стаў раман Уладзіміра Гіламедава «Восток», адзначыў таксама творы Янкі Сіпакова і, на яго думку, вельмі добра, што ў часопісе шмат публіцыстыкі. А з'яўленне такой колькасці маладых паэтаў пацвярджае меркаванне: Беларусь — краіна паэтаў.

Пісьменнік **Анатоль Сулянаў** з сумам паведаміў, што падчас творчых сустрэч са студэнтамі адчувае негатыўнае ўздзеянне на моладзь тых сродкаў масавай інфармацыі, якія робяць стаўку на адлюстраванне толькі адмоўных з'яў жыцця і прапаганда антыгерояў. Ён прапанаваў больш увагі ў часопісе надаваць добрасумленным працаўнікам — настаўнікам, урачам, спецыялістам сельскай гаспадаркі, якія карыстаюцца павагай у сваіх калектывах. Каб у моладзі меліся і станоўчыя прыклады. А, наогул, як адзначылі ўсе прысутныя, наспеў час абмеркавання тэмы станоўчага героя — героя нашага часу — на старонках часопіса. Таму было вырашана правесці ў другім паўгоддзі «круглы стол» на гэту тэму і запрасіць на яго пісьменнікаў і паэтаў.

Таяцяна КУВАРЫНА

І зноў аб прымірэнні...

Працягваецца дыялог паміж прафесійнымі грамадскімі арганізацыямі, што ініцыююць стварэнне мемарыяла «Прымірэнне», і дзяржаўнымі ўладамі.

Ідэю новага помніка выказалі сведкі апошняй вайны, былыя вязні фашызму — так патлумачыў «ЛіМ» (№3, 2007 г.) кіраўнік ініцыятыўнай групы Першамайскага аддзялення Мінскага гарадскога грамадскага аб'яднання былых малалетніх вязняў Анатоль Качак.

Пасля выступлення газеты адбылася нарада з удзелам прадстаўнікоў Беларускага рэспубліканскага фонду «Узаемаразуменне і прымірэнне», мінскіх гарадскіх грамадскіх аб'яднанняў вязняў фашызму сумесна з прадстаўнікамі Мінгарвыканкама, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, Рэспубліканскага савета беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў, Беларускага саюза афіцэраў, інш.

Удзельнікі заслухалі інфармацыю пра тое, што зроблена за тры гады — з моманту, калі пачаліся першыя захады па рэалізацыі ідэі ў жыццё: яе абгрунтаванні, распрацоўцы эскіза помніка, пошуку матэрыяльных сродкаў. Першапачаткова планавалася, што мемарыял будзе ўстаноўлены на турыстычных сцяжынах непадалёк ад Мінска, хача ініцыятыўная група гатова разгледзець і іншыя варыянты, калі такія знойдуцца.

Былыя малалетнія вязні мяркуюць зрабіць усё неабходнае, каб да 65-годдзя Перамогі такі мемарыял з'явіўся на беларускай зямлі.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ



Нарадзілася ў вясновы час...

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» — юбіляр. Менавіта 16 мая, у дзень, калі быў выдадзены першы загад па выдавецтве, прайшлі ўрачыстасці з нагоды яго 35-годдзя.

Святочная імпрэза больш нагадвала сяброўскую сустрэчу — людзей, з'яднаных клопатам пра беларускае мастацкае слова, пра нашу агульную культуру і пісьменнасць. Нездарма міністр інфармацыі Беларусі Уладзімір Русакевіч, пачаўшы святочны дыялог, прамовіў словы, якія пасля паўтаралі многія: «Мастацкая літаратура» ідзе паперадзе ўсяго беларускага кнігавядання. Уладзімір Васільевіч уручыў нагрудныя знакі «Выдатнік друку Беларусі» галоўнаму рэдактару выдавецтва Віктару Праўдзіну і вядучаму рэдактару Люцыяне Калюжнай, а таксама Ганаровыя граматы Міністэрства інфармацыі краіны сямі супрацоўнікам выдавецтва.

«Ёсць тут нейкая асабліва аўра» — падкрэсліў пры ўручэнні выдавецтву Ганаровага дыплама Саюза пісьменнікаў Беларусі першы сакратар СПБ Анатоль Аўруцін. «Тут шмат выдатных ініцыятыў, глыбокія і сур'ёзныя традыцыі кнігавядання ды прыгожага пісьменства, самыя таленавітыя рэдактары», — падкрэсліў, з пажаданнем новых цікавых кніг дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» (якую па назве часта атаясамліваюць з выдавецтвам) Алесь Карлюкевіч. Граматамі рэдакцыйна-выдавецкай установы цяпер уганараваны дырэктар выдавецтва Уладзіслаў Мачульскі, галоўны рэдактар «Мастацкай літаратуры» Віктар Праўдзін (які раней працаваў і ў часопісах «Полымя» і «Нёман»), ды Віктар Шніп (ён вядомы чытачам нашага штотыднёвіка і як адзін з яго былых галоўных рэдактараў).

Усе прадстаўнікі іншых выдавецтваў адзначылі тое адметнае, што ўласціва толькі іх калегам з «Мастацкай літаратуры»: пра новы ўзровень афармлення выданняў згадалі белзнаўцы, невычэрпную творчую думку



падкрэслілі народнаасветаўцы; па-добраму пазайздросціў мастакам, што твораць сапраўдныя цуды, дырэктар выдавецтва «Беларусь» Аляксандр Сталяроў, на арыгінальна выдадзеныя кнігі звярнуў увагу Уладзімір Ліпскі...

— Між іншым, Беларускі дзіцячы фонд, як ніхто іншы, можа дапамагчы па распаўсюджванні нашых кніг — значныя, прадстаўляючыя слова вясёлкаўцам, Уладзіслаў Мачульскі. Ён жа правёў і заключную частку імпрэзы — уручыў граматы і падзякі, якімі былі ганараваны і творцы, і тэхнічныя работнікі выдавецтва.

Галоўны рэдактар «Мастацкай літаратуры» Віктар ПРАЎДЗІН гаворыць пра творчыя здабыткі ўстановы: «Шматлікія ўзнагароды на ўсіх кніжных выставах — гэта для нас паказчык працоўнай і творчай дзейнасці. Мы занялі прызавыя месцы на кірмашах у Франкфурце-на-Майне, у Маскве, а летась узялі і «Золата Парыжа» для рэспублікі гэта пачэсна, такога яшчэ ніколі не было. На жаль, у нас не знайшося сродкаў, каб паехаць тое золата за-

браць. Спадзяёмся, нашы дыпламаты калі-небудзь прывяжуць прыз, але сам факт — досыць важкі. Мы вылядалі годна на Кіеўскім кірмашы, Вільнюскім, зусім нядаўна нашы кнігі пабывалі ў Баку. Калі ўзяць шэраг расійскіх глыбінак — то нас запрашаюць уздзельнічаць ва ўсіх тэмтэйшых кніжных форумах — ад Краснаярска да Масквы, дасылаем свае кнігі і ў расійскія рэгіёны, але хацелася б, каб там нашы кнігі не толькі выстаўляліся, а і прадаваліся. Скажам, толькі двухтомнік «Перамога», за які на Маскоўскай кніжнай выставе выдавецтва атрыма-ла першае месца, — заслугоўвае пільнай чытацкай увагі. Гэта

ды адказваем: Байран пісаў па-англійску. І калі пераклад зроблены на вельмі высокім узроўні Уладзімірам Скарыніным, ён варты ўвагі». Між іншым, больш за 30 такіх кніг, сярод якіх Э.Ажэшка, А.Камю, інш. — асаблівы наш гонар.

Выдавецтва заўсёды звярталася і звяртаецца цяпер да творчасці класікаў беларускай літаратуры, і гэта яшчэ адзін вялікі пласт працы. Тут і Багушэвіч, і Міцкевіч, і Багдановіч, і Дунін-Марцінкевіч, 200-годдзе якога будзе адзначацца ў 2008-м. Да юбілейных урачыстасцяў, між іншым, зараз рыхтуецца збор яго твораў у 2-х тамах. Плануецца друкаваць гэты акадэмічнае выданне на мовах арыгінала і ў перакладзе на беларускую пры добрым мастацкім афармленні.

Клопат дзяржавы, якая памятае нашых майстроў слова, уvasоблены ў зборніку твораў Янкі Купалы, які рыхтавала выдавецтва разам з Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы — у дзевяці тамах з дзевяці кніг.

«Практычна распрацавана і выдаецца бібліятэка школьніка, — працягвае пералічваць тэматычныя кірункі Віктар Праўдзін. — Творы павінны быць даступныя і вучню, і настаўніку, і студэнту. Мы ж, апроч усяго, узяліся за выданне твораў на электронных носіях. Якраз да 125-годдзя Якуба Коласа выйшлі электронныя версіі «Новай зямлі» і «На ростанях». Працягваюцца серыі «XX стагоддзе. Проза і паэзія». Распрацавана таксама серыя «XXI стагоддзе. Паэзія і проза». Выйшлі ўжо кнігі Алеся Наварыча, Анатоля Казлова, Люцыі Рублеўскай, Уладзіміра Гіламедава»...

Выдавецтва мае свой электронны адрас у Інтэрнеце, і ён — неаблігі памочнік у папулярныя кніжныя навінак. «Не кожны хоча на сённяшні дзень заказваць беларускамоўную літаратуру, а мы ствараліся для выдання ў першую чаргу беларускамоўных твораў. І трэба настойваць на тым, каб такая кніга была запатрабавана. Былі часы, калі пасля развалу Саюза на працягу 10—15 гадоў ні адной нашай кнігі ў бібліятэкі не трапіла. Гэта ж цэлае пакаленне вырасла без ведання сучаснай беларускай літаратуры!» — Віктар Праўдзін вяртаецца да дня сённяшняга: зараз у год «Мастацкай літаратуры» выдае каля 90 найменняў кніг. Прычым тых, што датуецца дзяржавай — каля 40. Яшчэ 50 кніг пабачаць свет за сродкі, якія выдавецтва павінна знайсці само. Але высілкі маюць свой плён: кніга — яшчэ і добры жыццёвы дарачык, і да аўтара і яго твораў чалавек за сваё жыццё звяртаецца неаднойчы.

Лімаўцы далучаюцца да віншаванняў і жадаюць, каб усе наступныя гады для выдавецтва «Мастацкай літаратуры» сталіся гадамі шчаслівымі, напоўненымі добрымі ды карыснымі справамі і багатымі на новыя кнігі і ўзнагароды.

Ірына ТУЛУПАВА

Дэвізам — «Адкрыты фармат»

Мінск рыхтуецца прыняць Міжнародны фестываль тэатральнага мастацтва

Пасяджэнне аргкамітэта III Міжнароднага фестывальна-тэатральнага мастацтва «Панарама» (Мінск-2007) адбылося ў Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, пад кіраўніцтвам першага намесніка міністра Уладзіміра Рылаткі. Заснавальнікамі фестывалю з'яўляюцца Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі гарвыканкам і Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

На пасяджэнні была ўзгоднена рэпертуарная афіша сёлета фестывалю, ухвалены

прапановы па інфармацыйным і рэкламным забеспячэнні, спонсарскай падтрымцы, вырашаны арганізацыйныя, творчыя і пастановачныя задачы правядзення ўсіх фестывальных мерапрыемстваў.

III Міжнародны фестываль тэатральнага мастацтва «Панарама» пройдзе ў Мінску з 26 кастрычніка па 10 лістапада 2007 г. і з'явіцца фестывалем найбуйнейшых тэатраў Еўропы, адлюстраваннем усяго шматграннага творчага працэсу ў краінах-удзельніцах, прадставіць лепшыя ўзоры сусветнага тэатральнага мастацтва і нацыянальнай тэатральнай школы.

Дэвіз фестывалю — «Ад-

крыты фармат». Плануецца, што ўдзел у ім возьмуць лідэры міжнародных фестывалю і конкурсаў, лепшыя, шырокавядомыя тэатры з Польшчы, Літвы, Эстоніі, Германіі, Ізраіля, Казахстана, Расіі, Беларусі. У рамках фестывалю адбудзецца і ўнікальны, які не мае аналагаў, праект «Тэатр — On-line». Выбар спектакляў беларускіх тэатраў для ўдзелу ў фестывалі ажыццяўляе экспертная група, у складзе якой вядомыя дзеячы сцэнічнага мастацтва. Падчас фестывалю будзе працаваць міжнародны клуб крытыкаў, пройдуць творчыя сустрэчы з вядомымі артыстамі з тэатраў кра-

ін-удзельніц, абмеркаванні спектакляў з удзелам журналістаў, майстар-класы сусветна вядомых рэжысёраў і драматургаў, а таксама навукова-практычная канферэнцыя «Тэатральны працэс на сучасным этапе».

Мінчан і гасцей сталіцы чакаюць вельмі цікавыя сустрэчы з майстрамі сцэны лепшых тэатраў блізкага і далёкага замежжа. Восень-2007 для аматараў тэатра павінна стаць надзвычай ураджайнай.

Вадзім ДАПКЮНАС, кіраўнік літаратурна-драматургічнай часткі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы

Чытанні

Аргкамітэт па правядзенні XV Гарэцкіх чытанняў паведамляе, што праца канферэнцыі «Браты Гарэцкія і іх грамадска-культурнае і навукова-творчае асяроддзе» будзе праходзіць у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры 7 чэрвеня 2007 года (вул. М. Багдановіча, 13).

Адкрыццё канферэнцыі — 10.00. Пачатак рэгістрацыі ўдзельнікаў — 9.00. Заяўкі на ўдзел у канферэнцыі будучы прымаша да 29 мая.

Па даведкі прасім звяртацца па тэл. 289-34-75, 234-56-21, 234-57-18.

Па архіўных лабірынтах

Гэты год для ўсіх архівістаў нашай краіны азначаны падвоеным юбілеем. У 2007-м Дзяржаўнай архіўнай службе спаўняецца 85 год, а Нацыянальнаму архіву Рэспублікі Беларусь (НАРБ) — 80 год. Спасцігнуць асаблівасці сённяшняй архіўнай справы карэспандэнту "ЛіМ" дапамог дырэктар Дэпартаменту па архівах і справаводстве Міністэрстве юстыцыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Агамушка і дырэктар НАРБ Вячаслаў Селяменёў.



Гісторыя і лічбы

Днём нараджэння Дзяржаўнай архіўнай службы ў нашай краіне лічыцца 4 жніўня 1922 года. Менавіта тады Прэзідыум Цэнтральнага выканаўчага камітэта БССР прыняў пастанову "Аб архіве". Цікавы факт — першым дырэктарам Цэнтрархіва быў класік беларускай літаратуры Зміцер Жылуновіч, больш вядомы чытачам як Цішка Гартны.

Другі юбіляр, Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, "нарадзіўся" 28 мая 1927 года. У чэрвені 1995-га ўстанова атрымала сваю сучасную назву і ў спадчыну — фонды былога Цэнтральнага архіва Кампартыі Беларусі.

Сёння Дзяржаўная архіўная служба — гэта шырокая сетка, якая ўключае

ў сябе 6 рэспубліканскіх, 9 абласных і 16 занальных архіваў, а таксама 2 навукова-даследчыя ўстановы і 2 лабараторыі, якія займаюцца пытаннямі рэстаўрацыі і мікрафільмавання. У цэлым у галіне працуюць 162 архіўныя ўстановы.

Зараз на вечным захоўванні ў архівах нашай краіны больш як 11 млн. спраў (акрамя гэтага, плюс 6 млн. спраў у ведамасных архівасховішчах), сярод якіх самыя старажытныя — граматы XIV—XVII стст. і актывыя кнігі судовых устаноў XV — XVIII стст. Дарэчы, сярод асабліва каштоўных — каля 300 тыс. адзінак захоўвання.

Сучаснасць

Як зазначыў Уладзімір Агамушка, галоўная справа архівістаў — захаваць гі-

старычную спадчыну беларускага народа. Яе асноўная форма — папера. Уладзімір Іванавіч заўважае, што друкаваныя і рукапісныя помнікі даўніны захоўваюцца падчас лепей за дакументы XX стагоддзя.

На дапамогу архіўшчыкам прыходзяць і новыя тэхналогіі. Галоўнай праблемай пры аблічбоўцы дакументаў з'яўляецца нявызначанасць тэрміну захоўвання іх у электроннай форме і адзіны від носбіта. Пры мікрафільмаванні тэрмін вядомы — прыкладна ад 25 да 100 гадоў. Адзін з апошніх праектаў архіўшчыкаў — захаванне дакументальнага скарбу рода Радзівілаў на электронных носбітах.

Як паведаміў Вячаслаў Селяменёў, у юбілейны год НАРБ атрымаў новую прапіску — з 17-га па 21-ы паверхі "дыяманта" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Па яго словах, гэтых плошчаў пад Нацархію пакуль што дастаткова. Мікраклімат і ўмовы для дакументацыі таксама задавальняюць.

Працуючы для людзей

Спадар Агамушка зазначае, што сёння ў людзей ёсць цікавасць да архіваў, аб чым сведчаць поўныя чытальныя залы. Прычым вызначаць канкрэтны перыяд і тэматыку, па якой ідзе больш запытаў, вельмі цяжка — настолькі яна разнастайная.

Асноўная колькасць наведвальнікаў архіваў — беларусы. Акрамя нашых суайчыннікаў тут працуюць калегі з СНД, падтрымліваюцца шчыльныя сувязі з інстытутам Людвіга Больцмана па даследаванні наступстваў Другой сусветнай вайны (Аўстрыя), аб'яднаннем "Сак-

сонскія мемарыялы" ў памяць ахвяр палітычнага тэрору (Германія) і інш.

Адлюстравана работа архівістаў і ў кнігах. За апошнія 10 гадоў імі складзена больш як 100 выданняў. Прычым гэта не манаграфіі, а зборы дакументаў з каментарыямі неаналітычнага кшталту. У іх — самыя новыя знаходкі, апублікаваныя ўпершыню. Ці ёсць там нешта з літаратурна-мастацкага поля? Уладзімір Агамушка прыгадвае, што нядаўна знойдзена 13 дагэтуль неведомых арыгіналаў подпісаў Марка Шагала. Спецыялізаваных архіўных зборнікаў па культурнай тэматыцы пакуль няма. Вячаслаў Селяменёў паведаміў, што спецыялісты НАРБ удзельнічалі ў падрыхтоўцы апошніх збораў твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Надзённая справа для захавальнікаў дакументальнай спадчыны — выдача даведак сацыяльна-прававога характару. За мінулы год іх налічваецца звыш 65 тыс. Прычым такія даведкі выдаюцца бясплатна па прынцыпе аднаго акна, дастаткова толькі заявы.

Актуальнай застаецца праблема пошуку зніклых без вестак і загінуўшых савецкіх салдат у гады Вялікай Айчыннай вайны. Многія з тых, хто ў 1945-м не дачакаўся з фронту сваіх бацькоў і дзядоў, падавалі ў савецкія часы запыты ў адпаведныя інстанцыі і не атрымлівалі канкрэтных адказаў. Ці ёсць сёння распачынаць справу праз больш як 60 гадоў? Уладзімір Агамушка лічыць, што шанцы знайсці патрэбную інфармацыю маюцца, нягледзячы нават на вялікія страты дакументальнай фактуры падчас вайны...

Сяргей ДУБОВІК
Фотакалаж аўтара



Вясна, каханне і... размеркаванне

Вясна — традыцыйны час перамен, адкрыцця новых перспектыв і жыццёвых пуцявін. У прыватнасці, гэта датычыць выпускнікоў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, якія ў красавіку—маі даведаліся пра вынікі пасяджэння камісій па размеркаванні. Як наладжана справа працаўладкавання будучых прадаўжальнікаў творчай інтэлігенцыі ў навучальных установах Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь? Пра гэта падчас сустрэчы з журналістамі распавяла начальнік упраўлення навучальных устаноў і кадраў Міністэрства культуры Наталля Шмакава.

Сёння міністэрства курыруе 3 ВНУ і 21 ССНУ. Першымі размеркаванні завяршылі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Як стала вядома, сёлета больш чым 660 чалавек атрымаюць дыпламы вышэйшых навучальных устаноў.

Наталля Шмакава зазначыла, што 20 працэнтаў маладых спецыялістаў пачнуць сваю працу ў музычных тэатрах і Белдзяржфілармоніі, 11 працэнтаў уойдуць у штат прафесійных музычных калектываў, амаль трэцяя частка атрымала накіраванне на выкладчыцкую працу.

Надзвычай цікавая сітуацыя склалася ў БДУ культуры і мастацтваў. Паводле слоў Наталлі Шмакавай, колькасць заявак на некаторыя спецыяльнасці ўдвая-ўтрыя перавышала колькасць выпускнікоў. Больш за ўсіх заявак атрымалі выпускнікі факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Дарэчы, трэцяя частка маладых спецыялістаў гэтай ВНУ накіроўецца ў сельскую мясцовасць, у тым ліку і ў аграрадкі. Там маладых спецыялістаў чакаюць больш як дзе. У большай частцы заявак з рэгіёнаў прапісана прадастаўленне жылля. Пры накіраванні ў правінцыю камісіі спрабавалі ўлічваць месца нараджэння будучага маладога спецыяліста, але ў родныя мясціны пажадалі вяртацца не ўсе. Многім прапанаваныя месцы кіраўнікоў мясцовых устаноў культуры...

Як зазначыла спадарыня Шмакава, акрамя бюджэтнікаў, камісіі таксама задавалі прасьбы платнікаў аб працаўладкаванні. У выніку размеркавалі таксама і каля 30 працэнтаў выпускнікоў платнай формы навучання.

Наталля Шмакава лічыць, што ў адносінах да нядобрадумленых выпускнікоў, якія не дадуць да сваіх першых працоўных месцаў, пакуль хапае і дзеючых мер адказнасці. "Выпускнікі навучальных устаноў культуры вельмі выхаваныя: ніхто не выказваў аніякіх крытычных заўваг у бок камісіі. Маладыя людзі мелі магчымасць падумаць падчас папярэдняга размеркавання над тым, што можа быць прапанавана і куды варта паехаць. Каля 70 працэнтаў выпускнікоў мелі персанальныя заяўкі," — зазначыла Наталля Юр'еўна.

Што датычыць спецыяльнасцяў, то сёння ў краіне запатрабаваныя актёры, музыканты, сацыяльныя работнікі, выкладчыкі. Цяжэй за ўсё працаўладкавацца мастакам і скульптарам.

Уладзімір ШУТАВЕЕЎ
Фота аўтара

Віртуозу «цымбальнай краіны»



Як і ў кожнай краіны, у Беларусі ёсць свае сімвалы. Якія? Хтосьці скажа: бусел, зубр, васілёк, а хтосьці нашым сімвалам назаве цымбалы. І сапраўды, цяжка ўявіць Беларусь без цымбалаў. Дзякуючы музыкам, якія даволі часта выезджаюць з гаспадарства за мяжу, адмысловае гучанне гэтага інструмента добра вядома ў Польшчы, Расіі, Вялікабрытаніі, Індыі, Японіі, у іншых блізкіх і далёкіх краінах. Першым знакамітым прапагандыстам нашага музычнага сімвала ў свеце быў цымбаліст-віртуоз Іосіф Жыновіч, з дня нараджэння якога нядаўна споўнілася 100 гадоў.

ёна сталіцы Жаны Даўлатавай, народнага артыста Рэспублікі Беларусь Яўгена Гладкова і многіх іншых энтузіястаў. Знайсці новы музей можна па адрасе: праспект газеты "Праўда", 50.

На цырымоніі яго адкрыцця прысутнічалі самыя блізкія да Іосіфа Жыновіча людзі, сярод якіх былі яго жонка, дачка, унучкі, колішнія студэнты, якім ён, прафесар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, перадаваў свае веды і сваё майстэрства. Адным з тых студэнтаў быў Яўген Гладкоў, пераемнік і цяперашні прадаўжальнік дзейнасці свайго вялікага настаўніка. Ён назваў Беларусь "цымбальнай краінай" і выказаў цвёрдую ўпэўненасць у тым, што гэтае мастацтва і ў далейшым будзе актыўна развівацца і прыносіць асалоду сваім прыхільнікам.

Пасля ўрачыстай цырымоніі адкрыцця музея адбыўся канцэрт "Я сэрцам жыву", прысвечаны памяці Іосіфа Іосіфавіча. У канцэрте бралі ўдзел фальклорны ансамбль Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя М. Танка і ансамбль "Абяр-рог".

Завяршыўся вечар прэзентацыяй навучальнага дапаможніка "Новым моладым ученикам-цымбалістам", аўтарам якога з'яўляецца Іосіф Жыновіч, заснавальнік і карыфей школы выканальніцтва на самабытным інструменце. Гэтая кніга ўпершыню ўбачыла свет у 1947-м, і роўна праз



610 гадоў адбылося яе рэпрэнтнае выданне — дзякуючы ініцыятыве Беларускай цымбальнай асацыяцыі, якую ўзначальвае Я. Гладкоў. Кніга атрымала новае жыццё, а дзякуючы сучаснай вокладцы — і новае аблічча. Першы яе асобнік быў уручаны музею.

Алег МАЛЕВІЧ

На здымках: Антаніна Жыновіч, жонка легендарнага музыканта, і яго вучань, народны артыст Беларусі прафесар Яўген Гладкоў на адкрыцці музея; у экспазіцыйнай зале.

Фота аўтара

ВІШУЕМ

з 80-годдзем **Шчадрыну** Вялянціну Міканораўну, перакладчыцу.

з 80-годдзем **Кіпеля** Вітаўта Яўхімавіча, грамадскага дзеяча, гісторыка і бібліяграфа.

з 80-годдзем **Гусева** Юрыя Аляксандравіча, беларускага літаратара.

з 75-годдзем **Сабалеўскага** Анатоля Вікенцьевіча, беларускага тэатразнаўца, крытыка, літаратуразнаўца і празаіка.

з 70-годдзем **Афяроўскага** Аляксандра Рыгоравіча, беларускага літаратара.

з 70-годдзем **Падабеда** Мікалая Іванавіча, беларускага літаратара.

з 60-годдзем **Баравікову** Раісу Андрэеўну, беларускую паэтэсу, пісьменніцу і перакладчыцу.



Юбілейны календар

(у маі споўнілася б)

365 гадоў **Абуховічу** Тэадору Гераніму, пісьменніку-мемуарысту, дзяржаўнаму дзеячу Вялікага княства Літоўскага.

155 гадоў **Марозіку** Мікалаю Фёдаравічу (А.Шункевічу) паэту-самавуку, народнаму прапагандніку-маралісту.

125 гадоў **Галубку** (Голубу) Уладзіславу Іосіфавічу, беларускаму тэатральнаму дзеячу, драматургу, рэжысёру, акцёру, мастаку, народнаму артысту Беларусі.

110 гадоў **Капуцкаму** Андрэю Рыгоравічу, беларускаму празаіку, паэту і журналісту.

105 гадоў **Пушчу** Язэпу (Плешчынскаму Іосіфу Паўлавічу), беларускаму паэту.

100 гадоў **Мяжэвічу** Уладзіміру Навумавічу, беларускаму празаіку і журналісту.

100 гадоў **Вішнеўскай** Наталлі Вячаславаўне, беларускай паэтэсе.

95 гадоў **Іверсу** Анатолю (Міско Івану Дарафеевічу), беларускаму паэту.

90 гадоў **Непачаловічу** Янку (Івану Данілавічу), беларускаму паэту.

90 гадоў **Багушэвічу** Юрыю (Георгію Канстанцінавічу), рускаму і беларускаму празаіку і драматургу.

85 гадоў **Салаёю** Алесю (Радзюку Альфрэду Васільевічу), беларускаму паэту, празаіку і перакладчыку.

85 гадоў **Гурбану** Івану Яфімавічу, беларускаму дзіцячаму пісьменніку.

75 гадоў **Кляўко** Генадзію Якаўлевічу, беларускаму паэту і перакладчыку.

75 гадоў **Прашковічу** Міколу (Мікалаю Іванавічу), беларускаму літаратуразнаўцу, крытыку і перакладчыку.

70 гадоў **Мысліўцу** Вялянціну Цімафеевічу, беларускаму празаіку і нарысісту.

70 гадоў **Благуну** Сьмону Ціханавічу, беларускаму паэту, публіцысту і перакладчыку.

70 гадоў **Купрэву** Міколу Сямёнавічу, беларускаму паэту і празаіку.

60 гадоў **Дзяшкевічу** Міколу (Мікалаю Аляксандравічу), беларускаму крытыку і літаратуразнаўцу.

Параненая кніга перажыла час

—У зале знаходзяцца кнігі з калекцыі Паскевічаў, шэраг рэпрэнтных выданняў і шматлікія выданні-мініяцюры — зазначае Дзіна Мельнічэнка, загадчыца аддзела рэдкай кнігі, наш гід-экскурсагод па невялікім, але скрозь устаўленым шафамі-паліцамі пакоі.

Самая «брэндавая» калекцыя тут — князёў Паскевічаў — налічвае 6 252 экзemplяры. З гэтай колькасці ўсяго толькі 868 выданняў на рускай мове, астатнія — на замежных, пераважна на французскай, — працягвае Дзіна Іванаўна. — Гэта ў большасці гістарычная літаратура. У калекцыі — унікальныя выданні па розных галінах ведаў: палітыцы, гісторыі, медыцыне, ёсць збор бібліятэкі Напалеона Банапарта. Яна трапіла да Паскевічаў, калі 26-я дывізія, якой камандаваў Іван Фёдаравіч Паскевіч, першаў ўвайшла ў Парыж падчас вядомых гістарычных падзей.

Сама ж бібліятэка гомельскіх князёў фарміравалася на працягу жыцця двух пакаленняў — распачаў яе Іван Фёдаравіч, працягвалі Фёдар Іванавіч і нявестка Ірына Іванаўна. Жанчына тая ж вядомая і як выдатная перакладчыца. Лічыцца, ёй належыць першы пераклад «Вайны і міра» Льва Талстога на французскую мову (і нібыта натхніў жанчыну на такую працу І.Тургенев), пераклада таксама талстоўска «Севастопальскія расказы», «Казакі», іншы.

Адно са старэйшых выданняў бібліятэкі Паскевічаў — гэта выданне 1547 года — зборнік песень Петраркі — на стараітальянскай мове. Прынамсі, тут сапраўды велічэная багацце моў. Зірнуць варта і на ўсходнія рукапісы, хатня прачытаць іх, не ведаючы адмысловай граматы іерогліфаў, немагчыма. Існуе думка, што кнігі трапілі сюды падчас персідскіх войнаў як трафеі.

Ва ўсёй гэтай стракатай калекцыі ёсць і аб'яднальны

У аддзеле рэдкай кнігі Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У.І.Леніна пачуваеш сябе ўтульна ды камфортна. Быццам у працоўным кабінце чалавека пісьменнага, што жыве тут раней ды зачытваўся рэдкімі фаліянтамі, сабраў іх у вялікую калекцыю і выйшаў з пакоя ўсяго толькі на хвіліну. Кнігі на стале ў цэнтры залы — разгорнутыя на ўлюбёных старонках. Ды і тыя з асобнічкаў, што месцяцца на стылізаваных палічках уздоўж сцен, пры жаданні знаходзяцца досыць лёгка. Тут шкада часу на мітусліваю драбязу — нават паветра, здаецца, прасякнута мудрасцю.

штых — шмат якія асобнікі пазначаны адмысловымі экз-лібрысамі — літарай «П». Хаця з цягам часу мяняліся варыянты напісання нават яе.

Выданні з надпісамі — горадасць калекцыі і яшчэ адна яе асаблівасць: бо кожная з кніг, якая захоўвае сціслы радкі-адрасаванні аўтара, яго почырк, захоўвае і непаўторную гісторыю яе з'яўлення ў хатняй бібліятэцы Паскевічаў. Мае яе і цудоўны вершаваны фаліант Якава Палонскага «Озими. Новый сборник стихов». Лічыцца, што Ірына Іванаўна сябрала з Палонскім.

Была жанчына яшчэ і амаль прафесійнай актрысай, добра вышывала. Наш гід — Дзіна Мельнічэнка — бярэ ў рукі адну з кніг з залачоным абрэзам, паказвае: асобнік і зараз, пазначаны цягам многіх гадоў, выглядае шыкоўна.

Падчас Вялікай Айчыннай вайны ўсю гэтую калекцыю перавозілі ў Пензенскую вобласць праз чыгуначны вакзал, большая частка скрынь з кнігамі была разбітая, а частка так і засталася нявывезенаю. І цяпер вось у зале рэдкіх экспанатаў паказваюць кнігу «параненую», якая пацярпела ад чалавеча-знішчальніка, галоўнае для якога не культура, а сіла зброі.

У калекцыі рэпрэнтных факсімільных выданняў —



«Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен. И.В. Турчинович» — зараз выданне досыць запатрабаванае, асабліва ж студэнтамі ВНУ і выкладчыкамі.

Цікава яе вялікая тут калекцыя мініяцюр. «Плоды раздумья» Казьмы Прутковы — кніга, у якой няма ніводнага наборнага знака, усе старонкі ад першай да апошняй намалюваны мастаком Вагіным. Беларуская міні-выданне да 50-годдзя СССР: вершы Янкі Купалы ды Якуба Коласа. Кішэнны варыянт, дзе нават старонкі пазначаны дзвюма фарбамі і зрокава вылучаюць дзве часткі — творы двух нашых паэтаў-землякоў.

І, урэшце, мы знаёмімся з самым маленькім міні-выданнем, якое захоўваецца ў фондах бібліятэкі — гэта «Чудо из чудес» у драўляным складніку — выданне памерам 6х9 мм! Такія кнігі называюць нават не мініяцюрамі, а мікравыданнямі. З адваротнага боку яго вокладкі ўмайстравана невялікая лупа, пры дапамозе якой чытаецца твор. Тут жа кніжыца крыху большая — 32х46 мм. Такім камусьці з укладальнікаў убачыўся зборнік выказванняў Максіма Горкага і Аляксандра Пушкіна пра кнігу. Ён выдадзены ў 1985 годзе ў Маскве ў выдавецтве «Книга» тыражом усяго 200 экз.

— Хто працуе з мініяцюрамі, той захоплены назаўсёды, свет, што дораць кніжкі-малюткі, кніжкі-калібры, быццам становіцца больш тонкім і цікавым. Ён прыцягвае і дарослых, і дзяцей, а найбольш — даследчыкаў — зазначае Дзіна Іванаўна.

Летась супрацоўнікі бібліятэкі распрацавалі праект стварэння на базе аддзела самастойнага музея рэдкай кнігі. Праект падтрыманы абласным выканаўчым камітэтам, зараз фарміруецца паралельна з папярэвымі архівамі фондзнікаў матэрыялаў — на выпадак, калі камусьці падасца, што ад мінулай эпохі тут мала што засталася. У зале знайшлі ўжо сваё пачэснае месца старажытны куфэрак, нямодная цяпер друкарка — спадарожніца чалавека пісьменнага. Кніжны фонд будзе створаны на аснове тых калекцый, якія ёсць. Да ўсяго плануецца выкарыстоўваць фонды ды архівы Веткаўскага музея народнай творчасці і браць экспанаты напрокат — такім чынам прэзентаваць не толькі жыхарам Беларусі, а і падарожнікам, што завітаюць у гэты край, нашы кніжныя рарытэты. Ключ жа ад музея з тутэйшымі фаліянтамі будзе ў бібліятэцы.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: загадчыца аддзела рэдкай кнігі Дзіна Мельнічэнка.

Фота Віктара Кавалёва

З гербамі і сцягамі чалавек сустракаецца штодня. Кожны з гістарычных сімвалаў мае нейкае значэнне, нясе ў сабе асаблівы, часам нават сакральны сэнс. Дзяржаўны герб і сцяг Рэспублікі Беларусь, узнагароды і родавыя гербы — не выключэнне...

Зямля ў промнях сонца

І хоць дзяржаўныя сімвалы прыйшлі да нас з савецкай эпохі (толькі без сярпа і молата), па словах члена Геральдычнай рады пры Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Сяргея Рассадзіна, некаторыя з элементаў маюць глыбокія гістарычныя карані, аб чым навукоўца падрабязна раскажа ў сваёй кнізе «Духовная культура старажытнай Беларусі». У працы апублікаваны прататып складнікаў нацыянальнага арнаменту, які, калі прыгледзецца, нагадвае чырвонае сонейка па-над узбаранаваным полем на белым фоне. Зямля пад промнямі жыватворнага святла і ў сучасным гербе Рэспублікі Беларусь. Сяргей Яўгенавіч выказаў думку, што ўсё ж такі гэты сімвал закладзены ў айчынную ментальнасці, а не прыдуманым кімсьці спецыяльна...

...і яркі оргэн

Сёння спецыялістаў па геральдыцы хвалюе не толькі тлумачэнне сімвалаў, але і праблема прыняжэння ролі дзяржаўных узнагарод СССР. Многія з іх з цягам часу пераўтварыліся ў прадмет нетаннага калекцыянага

Геральдыка на службе народа



сувеніра, а то і болей — лома каштоўных металаў. Нярэдка падзвіг ці гісторыя атрымання ўзнагароды адыходзяць на іншы план... Па словах яшчэ аднаго члена Геральдычнага савета, намесніка начальніка факультэта генеральнага штаба Ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь, падпалкоўніка Аляксандра Самовіча, ветэраны, якія ўзнагароджаны рэдкімі ордэнамі ці медалямі, альбо ўзнагародамі высокіх ступеняў знаходзяцца пад пільнай увагай прадстаўнікоў крымінальных структур. Ёсць выпадкі крадзяжу ўзнагарод. Яшчэ горш — калі іх нясуць на продаж нядбайныя дзеці ці ўнукі...

Новыя ўзнагароды яшчэ толькі прыходзяць на змену звыклым савецкім. Некаторыя з іх (як медаль «За адвагу», «За бездакорную службу» і іншы) прыйшліся запазычыць у СССР. Але гэта баявыя ўзнагароды. Якія ж узнагароды для творцаў?

Па сутнасці, для дзеячаў навукі і культуры вельмі ганаровымі з'яўляюцца медаль і ордэн



Францыска Скарыны. Але на жаль, яны маюць нізкі статус. Аляксандр Самовіч падкрэсліў: значкі да творчых званняў, якія пачынаюцца са слоў «заслужаны» і «народны», — таксама дзяржаўныя ўзнагароды. Так што іх таксама варта насіць...

Вяртаючы родавыя гербы

Акрамя тлумачэння гербаў сёння існуе яшчэ адна праблема — вяртанне гістарычных звестак аб прыналежнасці асобы або роду да дваранства і шляхты. Пасля 1917 года на тэрыторыі Беларусі, як і па ўсім тагачасным СССР, была скасавана саслоўная няроўнасць. Царква, якая фактычна займалася рэгістрацыяй нованароджаных (пры хрышчэнні) і шлюбавых (пры вянчанні), страціла былыя пазіцыі, многія архівы былі знішчаны. Да таго ж, некаторыя архівы былі беззваротна страчаны падчас Вялікай Айчыннай вайны... Сёння ў Інтэрнеце існуе шэраг

клубаў і аматарскіх сайтаў, якія прадастаўляюць звесткі аб рознастайных родавых адгалінаваннях, тлумачаць гісторыю ўзнікнення прозвішча, прыводзяць малюны родавых гербаў. Верыць ім ці не — справа кожнага...

Калі перастаў існаваць СССР, у Расійскай Федэрацыі пачалі адраджацца дваранскія традыцыі. Нядаўна адзін Пенярбургскі дзеяч раздаваў дваранскія тытулы. Напрыклад, нябожчыку Барысу Ельцыну падараваў тытул барона. Усё гэта нагадвае дзіцячую гульню...

У часы манархіі дваранскія тытулы давалі за асабістыя ці родавыя заслугі. Цікава, што апошнім у Расійскай імперыі тытул атрымаў вядомы кінарэжысёр Сяргей Эйзенштэйн... Між іншым родавы герб — з'ява з разраду асабістых, гэта не тое, чым трэба выхваляцца, — значыць Сяргей Рассадзін.

Дык як жа знайсці свой герб? Перш за ўсё, звярнуцца ў Беларускі нацыянальны гістарычны архіў у аддзел сямейнай гісторыі ці ў нейкія рэгіянальныя архівы. Але і туды лепш прыходзіць падрыхтаваным, перад гэтым апытаўшы ўсіх вядомых прадстаўнікоў адгалінавання свайго роду. У любым выпадку, справа адраджэння родавых сімвалаў — справа, якая патрабуе асабістых намаганняў і капіталаўкладанняў...

Сяргей ДУБОВІК

На фота: Сяргей Рассадзін і Аляксандр Самовіч.

Фота аўтара

ПАЛАЖЭННЕ

аб творчым конкурсе “Сэрца — адкрытае дзецям” на лепшыя артыкулы па асвятленні працы выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры ў часопісах “Польмя”, “Маладосць” і газеце “Літаратура і мастацтва”

Мэта конкурсу. Улічваючы вялікую ролю настаўнікаў у справе павышэння цікавасці да роднай мовы, — актывізаваць асвятленне працы выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры ў літаратурна-мастацкіх часопісах “Польмя”, “Маладосць” і газеце “Літаратура і мастацтва”.

Заснавальнікам конкурсу з’яўляецца Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”.

Да ўдзелу ў конкурсе прымаюцца матэрыялы, апублікаваныя ў часопісах “Польмя”, “Маладосць” і газеце “Літаратура і мастацтва” за перыяд з 1 сакавіка 2007 года па 10 снежня 2007 года.

Тэрмін і ўмовы прадстаўлення матэрыялаў. Матэрыялы на конкурс прымаюцца да 15 лістапада 2007 года; аўтарамі публікацый могуць быць журналісты, пісьменнікі, студэнты, школьнікі — кожны жадаючы.

Для аўтараў (пераможцаў конкурсу) устанаўліваюцца наступныя грашовыя прэміі:

**першая прэмія — 35 базавых велічынь;
другая прэмія — 20 базавых велічынь;
трэцяя прэмія — 10 базавых велічынь;**

шэсць заохвочальных прэмій — бібліятэчкі кніг беларускіх пісьменнікаў з аўтаграфамі.

Фінансаванне конкурсу ажыццяўляецца Рэдакцыйна-выдавецкай установай “Літаратура і Мастацтва”.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова стварае журы для падвядзення вынікаў конкурсу.

Вынікі конкурсу будуць падвядзены да 31 снежня 2007 года і апублікаваны ў першых нумарах газеты “Літаратура і мастацтва” ў 2008 годзе.

Конкурсныя артыкулы накіроўваюцца па адрасе: 220034, г. Мінск, вул. Захаравы, 19, РВУ “Літаратура і Мастацтва” з пазнакай “конкурс”.

Матэрыялы, дасланыя на конкурс і змешчаныя на старонках выданняў, будуць надрукаваны асобнай кнігай.



Настаўнік з вялікай літары

*Усё пакінуць след павінна,
Бо, як пачаўся белы свет,
Промень, пячэны і расіна
Нязменна пакідаюць след.*

П. Броўка

Вось і надыйшоў, напэўна, апошні год вучобы ў маёй роднай школе. Яшчэ з маленства памятаю, як нясмелымі крокамі ўвайшоў у будынак, што за многія гады стаў сапраўдным домам. З кожным днём, які набліжае мяне да экзаменаў, становіцца ўсё цяжэй думаць аб развітанні, бо тут кожны куточак, кожная партыя звязаны з нейкім важным момантам майго жыцця. Але гэта не самае галоўнае. Мне, мабыць, не ўдасца так часта бачыць сваіх настаўнікаў. Яны ўклалі ў мяне часцічку свайго сэрца і душы, за што я ім вельмі ўдзячны. Развітанне з адным з іх, настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, будзе для мяне самым цяжкім.

У пятым класе я, яшчэ зусім маленькі, нясмела пераступіў парог кабінета беларускай мовы і літаратуры. Мяне падохалі новыя абставіны, новыя настаўнікі і нейкае новае для мяне жыццё. Але, убачыўшы ўсмешку Віктара Алегавіча Мязэвіча, я адразу ж супакойся. Увогуле, яна падзейнічала так не толькі на мяне. Увесь наш клас адразу ахапілі спакой і ўпэўненасць у сабе.

Чалавек з добрай, чулай душой і з пачуццём гумару, Віктар Алегавіч адразу стаў нашым лепшым сябрам і настаўнікам-дарадчыкам. Не, ён не проста педагог-філолаг, які прымушае цябе вучыць скла-

даныя правілы, ён у першую чаргу — сумленны чалавек. І да кожнага вучня Віктар Алегавіч звяртаецца як да свайго сябра. У кожным пяцікласніку ён адкрывае таленты, раіць не проста вучыць на памяць вершы, але і пісаць свае. Мабыць, дзякуючы гэтым парадам і ведам, якія я атрымаў на ўроках мовы і літаратуры ў Віктара Алегавіча, ужо ў шостым класе ў мяне нарадзіўся першы верш пра родны край, які ў хуткім часе з’явіўся на старонках газеты для дзяцей “Зорька”. Ён невялічкі, таму я цалкам прапаную яго вашай увазе.

Мая Беларусь

*Беларускія палі, лугі, лясы,
Сінявокія азёры ў задуменні,
Рэчкі жвавыя і ручайкі —
Нашага гзяцінства*

мілья імгненні.

*І бярэзнік вабіць да сябе —
Так і льецца у паветры*

звон птушыны.

*Па барах і пушчах
ён плыве,
Дзе ў ружовай квецені*

шыпышына.

*Гэй, беларус!
Усё гэта зберажы,
Каб успомнілі габром*

і ўнукі.

*Каб прыгажосць пакінуць
назаўжды,
Нястомнымі хай будуць*

твае рукі.

А потым з’явіўся яшчэ адзін верш “Смальянская святыня” пра Аляксееўскую царкву ў маёй роднай вёсцы. Ён быў апублікаваны побач з артыкулам Віктара Алегавіча ў нашай раённай “Аршанскай газеце”...

Тэматыка маіх першых мастацкіх твораў у асноўным звязана з родным краем, з роднымі мясцінамі. Любоў Віктара Алегавіча да ўсяго беларускага захапляе нас усіх. Яго імкненне праславіць родную вёску перадаецца і нам, яго вучням. Можна, таму амаль палова нашага класа запісалася ў гурток “Спадчына”, які вядзе Віктар Алегавіч. Сіламі сяброў гуртка падтрымліваюцца парадак і чысціня каля помнікаў гісторыі і культуры вёскі Смальяны, заўсёды дагледжаная магіла паэта Тамаша Зана. Вучні, якія наведваюць гурток, удзельнічаюць у шматлікіх конкурсах, назапашваюць матэрыялы для будучага краязнаўчага музея мястэчка Смальяны. Мне вельмі спадабаўся і запамніўся верш Пятра Бітэля “Унуку”, з якім пазнаёміў нас Віктар Алегавіч:

*Любіць сваё — зусім
не значыць*

*Чужое ганіць,
адмаўляць.*

*Вось за чужым свайго
не бачыць,*

*Не вывучаць,
не шанавець —*

*Злачынствам будзе
без сумнення,*

*Бо ёсць такі закон жыцця:
Шануй чужое*

*аж да пакланення,
Сваё любі
да самазбыцця.*

Ніколі ў сваім жыцці не сустракаў чалавека, які б так гарача любіў і шанаваў свой родны кут, як Віктар Алегавіч. Мабыць, гэта любоў і вылілася ў мару зрабіць у школе краязнаўчы музей, дзе будуць прадстаўлены побытавыя рэчы, якімі карысталіся продкі нашы, рэчы-“сведкі” Вялікай Айчыннай вайны, якімі яшчэ багата наша матушна-зямля, старыя грошы — словам, усё, што можа расказаць пра гісторыю роднага краю вучням, якія выраслі і выхаваліся ў эпоху камп’ютэраў і мабільных тэлефонаў.

Дарэчы, вучні Смальянскай сярэдняй школы па ініцыятыве і з дапамогай Віктара Алегавіча на аснове матэрыялаў і звестак, сабраных за доўгія гады гурткоўцамі і іх кіраўніком, зрабілі фільм, прысвечаны жыццю і творчасці паэта-рамантыка, аднаго з кіраўнікоў тайных таварыстваў філаматаў і філарэтаў Тамаша Зана.

Першае месца на раённай алімпіядзе па беларускай мове, якое я заняў у гэтым навучальным годзе, лічу цалкам заслугай майго настаўніка, бо ведаў, якія дае нам Віктар Алегавіч на звычайным уроку, не абмяжоўваюцца проста школьнай праграмай. На кожным уроку Віктар Алегавіч адкрывае нам нюансы і адметныя, непаўторныя рысы матчынай мовы. І за назапашвання нам ведаў, мне думаецца, мы будзем удзячны свайму настаўніку. І гэта не толькі мая думка. Мой брат, які зараз вучыцца ў сёмым класе, убачыўшы, што я пішу артыкул, папрасіў мяне ўстаўці і некалькі яго слоў. Вось што прапанаваў напісаць Жэ-

ня пра свайго любімага настаўніка: “З першага ўрока я зразумеў, што Віктар Алегавіч не толькі разумны і адукаваны чалавек, але і настаўнік, урокі якога пралятаюць, як адно імгненне. Рабочы настрой, гумар і добрыя адносіны да кожнага вучня заўсёды спадарожнічаюць урокам Віктара Алегавіча, таму ўсе дзеці адчуваюць сябе ўпэўнена і камфортна. Нават самая цяжкая тэма табе здаецца лягчэйшай, калі ты бачыш, што твой настаўнік табе яшчэ і сябар. Віктар Алегавіч вельмі многа ведае пра беларускіх пісьменнікаў і наогул пра культуру Беларусі. Сам настаўнік размаўляе толькі па-беларуску, кожнае слова, якое зьятае з яго вуснаў, мілагучнае і прайздзівае. Здаецца, што гэтыя словы самі звязваюцца ў сказы, іх хочацца слухаць і слухаць, а самае галоўнае — самому навучыцца так размаўляць на роднай мове. Мне пашчасціла быць вучнем такога настаўніка, які змог улюбіць у свае прадметы — беларускую мову і літаратуру”.

Зараз, азіраючыся ў мінулае, я разумею, чаму так люблю свайго Бацькаўшчыну. Віктар Алегавіч навучыў нас любіць, любіць найперш сваё, роднае і непаўторнае, бачыць прыгажосць у пейзажах роднага краю, захапляцца веліччу старажытнага замка, касцёла і цэркваў, якімі багата наша зямля, шанаваць памяць людзей, што аддалі сваё жыццё за Беларусь. Я ведаю, што з любоўю, якую прывівае Віктар Алегавіч нам, сваім вучням, мы пойдзем па жыцці далей і станем сапраўднымі патрыётамі нашай краіны, яе абаронцамі і песнярамі.

**Алег АТРОШЧАНКА,
вучань 9 “Б” класа
Смальянскай сярэдняй
школы Аршанскага раёна**

На здымку: Віктар Алегавіч Мязэвіч.

Мой светлы дом...

Літаратурна-музычная вечарына пад такой мілагучнай назвай адбылася ў Мядзельскім доме культуры. Яна была падрыхтавана па ініцыятыве цэнтральнай раённай бібліятэкі і прысвячалася творчасці земляка паэта Міколы Шабовіча.

Некалькі штрыхоў да яго партрэта. Мікалай Віктаравіч Шабовіч — дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя М. Танка, кандыдат філалагічных навук. Выкладае там з 1989 года. З’яўляецца заснавальнікам і шматтадовым кіраўніком ўніверсітэцкага літаратурнага аб’яднання “Крокі”. Нарадзіўся ён у невялікай вёсачцы Бадзені, што непадалёку ад Мядзеля, там скончыў пачатковую школу, потым — Дзягільскую васьмігодку, і, нарэшце, дзесяцігодку ў райцэнтры. Першы верш Мікола надрукаваў у раён-

цы ў 1976 годзе і быў ён, вядома ж, пра каханне...

Шмат вады сплыло з таго часу, і цяпер Мядзельшчына вітала свайго таленавітага земляка — паэта, аўтара некалькіх кніг. Ён застаўся ёй верным сынам і неаднойчы апяваў у творах сваю маленькую радзіму. Вядучыя свята, а інакш гэта мерапрыемства і не назавеш, пасля таго як пазнаёмілі прысутных з жыццёвым і творчым шляхам паэта, далі слова яго маці Серафіме Уладзіміраўне. Сціпла вясковая жанчына сказала проста і запамінальна: “Сын у мяне клапатлівы і добры, а дарогу ў жыцці ён прабіў сабе самастойна. І я ім шчыра ганаруся”. Гучыць у зале песня на вершы М. Шабовіча. Дарэчы, больш як 90 песень напісана беларускімі кампазітарамі на словы Міколы, выконваліся яны на рэспубліканскіх фестывалях песні і пазіі ў Маладзечне і ў Мінску, на “Славянскім базары” ў Віцебску.



Так шчасліва склаліся абставіны, што здолела папрысутнічаць на вечерыне знакамітая зямлячка, народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч. Яна якраз гасцявала на радзіме і не адмовіла, калі атрымала запрашэнне.

Якое шчасце, што бацькоўскія сцены, з якіх Мікола выйшаў у людзі, трымаюцца і па сёння. І, як заўсёды, чакаюць гасцей.

Шмат прагучала цёплых слоў, прысвячэнняў і нават пародый у адрас М. Шабовіча ў гэты дзень. Паэту зы-

чылі новых творчых здабыткаў, і, вядома, давалі наказ, каб і надалей не забываў родную Мядзельшчыну. Выступіла актыўны прапагандыст яго творчасці загадчыца бібліятэкі Л. Несцяровіч, мастак па прафесіі, добры знаўца пазіі Ю. Малахоўскі з в. Нарач, калегі па пярэ Аркадзь Нафрановіч з вёскі Камаі ды іншыя. Адначасова дэманстраваліся слайды, якія сталі някеспімам дапаўненнем да ўсяго сказанага. У адказ Мікола Шабовіч шчыра падзякаваў за такія сардэчныя прыём, і, канечне, пазнаёміў прысутных з новымі творами, дзе яскрава прасочваюцца, яшчэ з маладосці, вечныя тэмы — Радзімы, Жанчыны, Каханьня.

Пасля таго, як закончылася асноўная частка вечарыны, М. Шабовіч яшчэ доўга заставаўся ў зале. Да яго выстраілася чарга прыхільнікаў паэтычнага слова, каб набыць кнігу з аўтаграфам.

Аляксандр БЫКАЎ

На здымку: народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч і Мікола Шабовіч.

Спадзяванне аднаго краязнаўца

Чытаючы літаральна ўсё, што выходзіць з-пад пяра паэта, перакладчыка, гісторыка літаратуры, краязнаўца і журналіста Сяргея Чыгрына, прызнацца, даўно чакаў ад яго менавіта гэтай кнігі, пра якую і пойдзе размова. Але перш-наперш нагадаю пра ранейшыя кніжныя набыткі знаёмага і цікавага мне аўтара. З-пад пяра літаратара выйшлі два вершаваныя зборнікі — “Шчырая Шчара” і “Горад без цябе”, у якіх Сяргей Чыгрын выявіў сябе тонкім, багатым на мастацкія знаходкі лірыкам.

Назва кніжачкі “Янка Купала і Слонімшчына” гаворыць сама за сябе. Пра малую бацькаўшчыну напісаны ім кнігі “Родам са Слонімшчыны”, “Пакаіканья на родны парог”, “Чамяры і чамяроўцы”. У Беларастоку выйшлі падрыхтаваныя Сяргеем Чыгрынам невялікія томкі літаратурнай і гістарычнай спадчыны Станіслава Грынкевіча, Франука Грышкевіча, Уладыслава Казлоўчыка (“Вяртанне да сваіх”) і Міколы Шкялёнка (“Беларусь і суседзі”). Слонім можа ганарыцца, што мае такога стараннага летапісца сваёй (і ўвогуле ўсяе Гарадзеншчыны) гісторыі. Як і (калі гаварыць пра сучасных збіральных культуралагічных партрэтаў рэгіянаў) Карэлічы могуць ганарыцца Святангай Кошур, Наваградка — Міколам Гайтам, Гродна — Аляксеем Пяткевічам, Ліда — Станіславам Суднікам... Далей проста абавязкова трэба ставіць шматкроп’е альбо называць безліч імёнаў, бо на Гарадзеншчыне асабліва вылучаецца атрад сур’ёзных краязнаўцаў-літаратараў.

Чаму кніга “У пошуках слонімскіх скарбаў” чаканая і падаецца мне вельмі вартаснай для чытача? Здавалася б, яна скампанавана даволі проста. Змест складаецца, як правіла, з ранейшых газетных публікацый. Але справа ўся ў тым, што пад адной вокладкай сабраны тыя матэрыялы, якія агулам гавораць пра вырасце аўтара аднае задачы. Сяргей Чыгрын задаецца пытаннем: а чым жа цікавая менавіта яго родная Слонімшчына для тых, хто збіраецца яе наведаць, адкрыць нешта незвычайнае. І следам спрабуе даць адказ. Адным словам, у кнізе “У пошуках слонімскіх скарбаў” мне бачыцца спроба краязнаўца-літаратара пісьменніка зрабіць аглядзіны сваёй роднай старонкі як быццам збоку, хаця і ўважлівым, але

староннім паглядом.

“Ці стане Слонім турыстычным цэнтрам?” — гэтае пытанне вынесена аўтарам кнігі ў назву першага артыкула.

“Як паведамлілі аўтару гэтых радкоў у Слонімскім бюро падарожжаў і экскурсій, горад над Шчарай у найбліжэйшы час абавязкова павінен стаць турыстычным горадам. Хаця сёння людзі, якія прыязджаюць да нас, знаёмяцца толькі з адным маршрутам Слонім — Жыровічы. Вядома, наведваюць яны раённы краязнаўчы музей, які прымае штогод каля 25 тысяч наведвальнікаў”, — піша Сяргей Чыгрын. Але ж сапраўды, хіба адным толькі маршрутам можа вымярацца слонімскае гісторыя. Дзіва дзіўнае выклікае непаваротлівасць і Слонімскага бюро падарожжаў і экскурсій, і тых чыноўнікаў, якія воляю абстаіна адказваюць за развіццё ўнутранага турызму ў Слоніме, у Гродне, а мо і ў краіне. Можна, як кажуць, з вышынні птушынага палёту і не заўважыць Слонім як турыстычны аб’ект, маўляў, Слонім не такі ўжо стратэгічны тураб’ект, як Нясвіж ці Мір... Вядома ж, у кожнага горада ёсць свае аб’екты, сваё прадвызначэнне і турыстычная прастора. Але вы паслухайце Чыгрына: “...будынак тэатра (маецца на ўвазе тэатр Агінскага. — М.М.) у Слоніме не захаваўся, яго знішчылі час, войны, людзі... захавалася аўстрэяны ... заезны дом, тып карчмы ... У ёй цяпер знаходзіцца школьны навучальна-вытворчы камбінат...” І далей: “Сапраўды, Слонім сёння ведаюць найперш па тым, што тут некалі быў славуты на ўсю Еўропу тэатр. Турысты з розных куткоў свету хочуць убачыць што-небудзь з таго далёкага часу. Французы, немцы, шведы, японцы ў сваіх краінах такой мажлівасці не ўпусцілі б. А мы — губляем.

Чаму б на гары каля будынка “Хуткай медыцынскай дапамогі” на Савецкай вуліцы, дзе знаходзіўся знакаміты тэатр, не ўсталяваць мемарыяльны знак, не зрабіць там музей Агінскіх, а дзе стаянка аўтамабіляў — не адкрыць, напрыклад, рэстаран “У Агінскіх”, дзе турысты ці слонімцы маглі б адпачыць пад славуты палаца “Развітанне з Радзімай”? А ў музеі прадаваць розныя буклеты, значкі, кнігі на англійскай, польскай, беларускай мовах пра гісторыю тэатра Агінскага. Атрыманая за ўсё гэта грошы ішлі б у бюджэт горада...”. Сяргей Чыгрын прапануе пачынаць турыстычнае знаёмства са Слонімам з плошчы Льва Сапегі. Мяркую, што тут павінен стаяць помнік канцлеру Вялікага княства Літоўскага. Разважае на тэму магчымага музея Сапегі. А чаму б і не? Рэалізацыя такога праекта паспрыяла б і пашырэнню цікавасці да горада з боку палякаў. Літаральна на некалькіх дзесятках квадратных метраў месціцца музей Станіслава Манюшкі ў пасёлку Азёрным на Чэрвеньшчыне, а цікаўнасць да яго надзвычайная. Захавалася ў Слоніме синагога, якая пабудавана ў 1642 годзе. Чаму б не адрэстаўраваць яе і не зрабіць там музей яўрэйскага мастацтва? Ды 400-гадовы храм, на вялікі жаль, паціху развальваецца. Пасля знаёмства з синагогай турыстычны маршрут мог бы пралягаць у Слонімскае раённы краязнаўчы музей імя Язэпа Стаброўскага. Пасля — у музей беларускай кнігі ў раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа і музей Аляксандра Жукоўскага ў СШ №4. А следам — знаёмства з музеем Пуслоўскіх і паркам у Альбярціне. І толькі пасля — славуты Жыровічы. Чаму б і не так?.. Ды многае — гэта толькі мары. А можа, яны ўсё ж здзейсняцца?..

У сваёй падарожнай кніжцы па Слоніме і Слонімшчыне Сяргей Чыгрын выступае ў ролі экскурсавода. А ў нарысе “Лёс старажытных слонімскіх скарбаў” праводзіць своеасаблівую рэвізію тых каштоўнасцяў, што ў розныя часны зберагаліся ў Жыровічах, Слоніме, Альбярціне... Як прыклад: “... У сярэдзіне XIX стагоддзя ў вёсцы Дзевяткавічы на Слонімшчыне быў

пабудаваны ў стылі рэтраготыкі трохпавярховы палац прадстаўнікоў беларускага шляхецкага роду Слізняў. На вялікі жаль, да сённяшняга часу палац Слізняў не збяралася, зніклі з яго ў неведомых кірунках тысячы каштоўнасцяў, якія збіраліся Слізнямі на працягу трох стагоддзяў.

Невядома куды знікла мэбля антычных часоў, партреты Слізняў і Тышкевічаў, фамільнае сталовае срэбра, фарфор, шкло, персідскія кілімы. У палацы ў адным з салонаў вісела вялікае палатно работы Януара Сухадольскага “Напалоханы коні перад навалніцаю”... Дзе ўсё гэта цяпер?.. Ідзе гаворка пра страты бліжэйшых гадоў. Пітэр Брэйгель і Леанарда да Вінчы, Рубенс, Юліуш Косак, Шыман Чаховіч — імёны знакавыя ў культурнай жыцці Еўропы, гукаць як быццам з самых сівых вякоў. Чытаючы Чыгрына, разумеш, якім багатым быў Слонім, якімі каштоўнасцямі валодалі яго насельнікі. Краязнаўца-літаратар стварае карціну, якую можна лёгка і з асаодай любоў экскурсаводу перадаць турыстам, наведвальнікам горада і краю.

Па законах падарожнага краязнаўства напісаны і адметны нарыс, які напраўду ўпрыгожвае кнігу, — “Вандроўкі па родным краі з Уладзімірам Ягоўдзікам, Сяргеем Плыткевічам і Мікалаем Ракевічам”. Нарыс гэты — яшчэ і ўрок для пачынаючых краязнаўцаў, падказка, якім шляхам іспіць у першых сваіх спробах асэнсавання роднай старонкі.

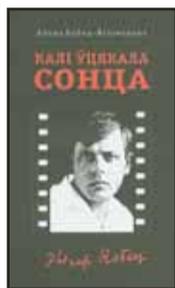
Руплівасць Сяргея Чыгрына, несумненна, выльецца яшчэ не ў адну кнігу. Чытаць напісанае ім цікава не толькі ў Слоніме і не толькі нават на Гарадзеншчыне. Накладжы ж у выданні і Чыгрына, і многіх яго папалечнікаў — лічаныя сотні. Зразумела, што наўрад ці выданне патрапіць нават у абласныя бібліятэкі Беларусі. У чарговы раз даводзіцца канстатаваць, што краязнаўчыя кнігі, які і збіранне краязнаўчых матэрыялаў, — задача вузкая, якая нічога агульнага не мае з магчымай шырокай працай па патрыятычным выхаванні нашых суайчыннікаў. Ці, магчыма, я памыляюся?..

Мікола МІРШЧЫНА

КНИЖНАЯ ПАЛІЦА



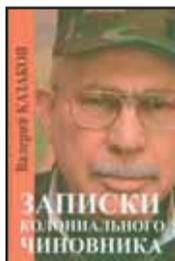
У выдавецтве “Беларусь” выйшла кніжка **Уладзіміра ЛІПСКАГА** “Нарачанская чайка”. Як пазначана ў анатацыі, “сваю чарговую дакументальную аповесць Уладзімір Ліпскі напісаў пра народную артыстку Беларусі Марыю Георгіеўну Захарэвіч. Яна выхавана ў прастай сялянскай сям’і, дасягнула высокіх зорак у творчасці, яе праца ў тэатры і кніга пра яе могуць служыць добрымі ўрокамі для сучаснай моладзі, якая шукае сябе ў жыцці”.



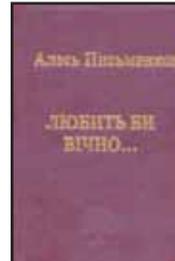
У выдавецтве “Кнігазбор” выйшла кніжка “пра творчасць **Рыгора Кобецца**, яго жыццё і пакуты” “Калі ўцякала сонца” яго дачкі пісьменніцы Алены **КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВАЙ**. У анонсе гаворыцца, што “ў аснове кнігі — тэатральная драматургія і кінадраматургія Р. Кобецца”, яе “можна назваць навуковай біяграфіяй пісьменніка. Выкарыстаны архіўныя дакументы, а таксама лісты і фотаматэрыялы з сямейнага архіва”.



У выдавецтве Ю. М. Сапажкова выйшла кніжка аповесцяў, апавяданняў і вершаў **Мікалая КАЗЛОВА** пад назвай “Калі я быў пісателем”. Як заяўлена ў анатацыі, большасць тэкстаў “прысвечана вялікаму і схаванаму ад вачэй працэсу сталення чалавека, выхаванню ў ім годнасці і высакароднасці”.



У Новасібірскіх пабачыла свет кніжка нашага земляка з Магілёўшчыны Валерыя **КАЗАКОВА** “Запіскі колоніяльнага чыноўніка”. Пісьменнік, скончыўшы Вышэйшае ваенна-палітычнае вучылішча і Літаратурны інстытут імя М.Горкага, даўно жыве і працуе ў Расіі. Ён палкоўнік запаса, кандыдат сацыялагічных навук (вучыўся ў аспірантуры БДУ), аўтар шматлікіх кніг, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі, правадзейны дзяржаўны дарадца Расійскай Федэрацыі. Кніга вылучаецца сярод іншых мастацкай праўдай яе аўтара і яго грамадзянскай смеласцю. Не парывае пісьменнік і са сваёй Радзімай. У яго задумках выданне кніжкі выбраных твораў на беларускай мове.



У мінскім выдавецтве “Дыксэнд” выйшла кніжка **Алесь ПІСЬМЯНКАВА** “Любіць Ян вечно...” з пералёжнымі перакладамі на ўкраінскую мову В. Стралко. Добрыя пераклады, амаль слова ў слова. Праўда, на мой погляд, вершы выбраны паводле густу перакладчыка, а не па іх мастацкай значнасці і вядомасці сярод чытачоў.

Васіль ТКАЧОЎ

Сліва зноў пацяшае

Што можа яшчэ прыйсці на мой хатні адрас з Рагачова ад Міхася Слівы ў бандэроўцы? Вядома ж, новая кніжка! На гэты раз — “Сустрэліся кум з кумой”, выдадзена яна напрыканцы мінулага года.

З Міхасём мы сябруем. Бываючы ў ягоным горадзе, сустракаемся, дзелімся творчымі планами. Перакананы: у многіх, хто цікавіцца роднай літаратурай, любіць гумар, на слыху гэтае прозвішча: Сліва. Мне ён неяк прызнаўся — зноў жа, як і належыць гумарысту! — у сваім, атрымліваецца, жанры: “На Украіне ёсць Вішня, а ў Беларусі няхай будзе Сліва...”. Ну, калі так, а не гэтак, то і сапраўды з Міхасём Мітрафанавічам Кавалёвым, гэта значыць — з Міхасём Слівай — можна пагадзіцца. Таму я не лічу залішнім больш падрабязна сказаць некалькі слоў пра сябра-творцу. Пісьменнік-гумарыст нарадзіўся ў вёсцы Каменка Рагачоўскага раёна. Пасля заканчэння сярэдняй школы вучыўся ў Белдзяржуніверсітэце, а закончыўшы яго, працаваў галоўным рэдактарам у Беларускай навукова-даследчым інстытуце жывёлагадоўлі (г. Жодзіна), у рэдакцыі быхаўскай раённай

газеты “Маяк Прыдняпроўя”, галоўным спецыялістам Рагачоўскага райвыканкама, сёння — рэдактар аддзела сельскай гаспадаркі мясцовай раённай газеты “Свабоднае слова”. Даўно і паспяхова друкуецца ў розных перыядычных выданнях, у такіх, напрыклад, як часопісы “Беларусь”, “Вожык”, газеты “Літаратура і мастацтва”, “Звязда”, у галіновых выданнях, чытачы якіх даўно ведаюць дасціпны гумар Міхася Слівы. Трэба заўважыць, што Міхась Сліва, жывучы і працуючы ў Рагачове, шырока прапагандуе творчасць мясцовых літаратараў. Доказ таму — некалькі кніжак, якія ён сабраў, падрыхтаваў да друку і з дапамогай фундатораў выдаў. Вось толькі дзве з іх — “Рагачоўскі розгалас” і “У вянок Рагачову”. У іх надрукаваны творы мясцовых аўтараў і тых пісьменнікаў, што нейкім чынам звязаны з гэтым краем. Прымае актыўны ўдзел у працы раённага літаратурнага аб’яднання “Нахтненне”.

Міхась Сліва з’яўляецца і аўтарам арыгінальных кніжак сваіх твораў: “Усмяшка Джаконды” (1999), “Прыгожыя караблі” (2000), “Запрашаю ўсміхнуцца” (2002). Першая ж вялікая падборка гумарыстычных твораў Міхася Слівы надрукавана ў калектыўным зборніку “Кубік Рубіка” (“Мастацкая літаратура”, 1987 г.). Гумар нашы людзі любяць, таму Міхасю Мітрафанавічу, як творцу, пашанцавала: яго творы адразу робяцца запатрабаванымі, іх пачынаюць чытаць, выкарыстоўваць у канцэртах ма-

стацкай самадзейнасці. Акрамя таго, запатрабаванасць, частае з’яўленне на старонках аднаго і таго ж выдання М. Слівы сведчыць пра тое, што ў гэтым жанры працаваць няпроста.

Але ж пара пагартыць чарговую кніжку “Сустрэліся кум з кумой”. Кніжку, якая яшчэ раз пацвердзіла: яе аўтар — нада ж назіральны чалавек. Іншы раз можа падацца, што ён адно што і робіць, дык ходзіць па вуліцы, заглядае ў людныя месцы... і абавязкова з алоўкам і блакнотам. Пачуў нешта вартае ўвагі — на паперку, каб не заблыцца. А чаму можа падацца? Амаль што так і ёсць. Занатоўвае Міхась Сліва трапныя выразы, апрацоўвае іх і падае да чытацкага стала. Ён намацаў у літаратуры сваю спежку і топча яе даволі ўпэўнена, надзейна. Сліва ўмее апрацаваць пачутае, ён тут мастак.

Выкарыстоўвае і сваю пісьменніцкую фантазію. І тады людзі чуюць прыдуманы гумарыстам жарт на той жа вуліцы, у тых жа людных месцах... Пойдуць у народ, перакананы, і некаторыя выселью гісторыі з пачаткай: ад Міхася Слівы! Выпырхнуць з кнігі на шырокі прастор, як птушаняты з гнязда. Неяк мы выступалі з ім у санаторыі “Прыдняпроўскі”. Пасля падпісалі кнігі з аўтографамі ўдзячным прысутным на сустрэчы. І некаторыя імкнуліся расказаць нам свае гісторыі, маўляў, напішыце. Я ківаў на Міхася: “Гэта якраз яго тэма”. А сам падумаў тады: калі людзі дзяраюць нам чысціню сваіх памкненняў, то, значыць, недарэмна жывуць на зямлі пісьменнікі, якія той гумар разумюць і могуць данесці яго да іншых.

Васіль ТКАЧОЎ

Абноўлены Максімаў партрэт

Па сабе ведаю, што калі чытаеш цікавую кніжку, калі яна табе прыйшлася даспадобы, міжволі хочацца бачыць, як выглядае аўтар, адкуль ён, дзе вучыўся, працаваў і інш. Са школьных гадоў мы ведаем Максіма Багдановіча, вывучалі яго вершы: "У бубны дахаў вецер б'е", "Зорка Венера", што стала песняю, "Я хлеба ў багатых прасіў і маліў", "Беларусь, твой народ гачакаецца", яго знакамітую "Пагоню" і інш. І партрэт яго пазнаем адразу: з вялікаю грываю жорсткіх валасоў, з вусікамі, у гімназічным ці ліцэйскім мундзіры. Трохі чулі пра яго матку, пра бацьку, і што сам ён памёр зусім малады. Але ўсё тое мы чулі і бачылі быццам у агульных рысах...

Мне трапіла ў рукі кніжка Яўгена Міклашэўскага "Каханне і смерць, або Лёс Максіма Багдановіча", выдадзеная ў 1995 годзе ў "Мастацкай літаратуры". Стаў паглыбляцца ў тэкст, і штораз робіцца цікавей, малюнк ідуць адзін за другім — яркія, расквечаныя, героі паўстаюць перад вачыма, як жывыя, нібы праходзяць перад табою — ты бачыш, чуеш, можаш дакрануцца і нават нешта спытаць у галоўнага героя кнігі — Максіма. Такая вось магія, такая сіла звычайнага — і незвычайнага! — слова.

Цяжкае маленства Максіма... Мо нават не тое слова — цяжкае... Нешта як бы лунае над малым хлапчуком у паветры, пагражае яму, прапракае нялёгкаю долю. Ці не заўчасная смерць маці? Марыя Мякота, настаўніца, чулай душы жанчына, памерла ад сухотаў маладою, пакінуўшы чацвёрта дзяцей: Ваўзіма, Максіма, Лёву і дзіўчынку Ніну. Малому Максіму тады было ўсяго пяць гадоў.

З Гродна Багдановічы пераязджаюць ажно на Волгу, у Ніжні Ноўгарад. Там Максімаў бацька жэніцца другі раз — з Аляксандрай Валожынай, роднаю сястрою жонкі Максіма Горкага. Але Аляксандра гэтак жа хутка і нечакана памірае.

На дапамогу асірацелым дзецям і іхняму бацьку прыязджае родная сястра першай жонкі Аляксандра Мякота, якая становіцца трэцяю жонкаю Адама Багдановіча.

Жыццё як быццам наладжваецца, дзеці нараджаюцца і растуць. А бясконцыя пераезды Багдановічаў — у Гродна, Мінск, Ніжні Ноўгарад, Яраслаўль — ствараюць атмасферу нервовасці, неўладкаванасці. Мо таму і дзеці растуць нервовымі, неспакойнымі і хварэюць на сухоты — такая вось спадчына. Толькі двое з дзесяці дзяцей Адама Багдановіча перажывуць свайго бацьку — сыны Павел і Мікалай.

Паэтычны дар у Максіма Багдановіча прарэзаўся рана. Але галоўнае ў тым, што Максім, жывучы далёка ад Беларусі, не выракаў свае роднае мовы, як яго бацька, яго маці. Родная мова была ў яго ў крыві, у свядомасці і падсвядомасці адначасова. Яна гучала для яго як анельская музыка. Ён пачаў пісаць вершы па-беларуску. А мову вывучаў сам — усё сваё жыццё. І ён яе ведаў!

На шчасце, у Вільні выходзіла першая беларуская газета "Наша Ніва", пастаянным аўтарам якое і стаў Максім. Ледзь не ў кожным нумары з'яўляліся яго вершы, затым і артыкулы, літаратурныя агляды, пераклады. І гэта натхняла маладога паэта, давала яму новыя сілы: ён рос на вачах, гэты Богам даны Багдановіч. Яго моцна цягнула на радзіму, дзе ён жыў да пяцігадовага ўзросту. Яму так хацелася пабачыць сваіх землякоў, жыхароў роднай Беларусі, пачуць з іх вуснаў жывую беларускую мову, пра якую ён сніў начамаі, якая гучала непаўторнаю мелодыяю у яго вушах, гучала ў яго сэрцы.

Вось адзін такі момант падае нам Яўген Міклашэўскі:

"Ён сеў насупраць акна, падпёр абедзвюма рукамі галаву і так сядзеў, глыбока запустіўшы пальцы ў пышныя валасы. Пра што ён думаў? Пра тое, што зноў пачынаецца вясна, і не толькі тут, але і там, на радзіме, напалову занятай германцамі і іх саюзнікамі, дзе столькі бяды і слёз. І яго трывожныя думкі міжволі імкнуцца ў родныя мясціны, у тую ціхую вёсачку, дзе ён жыў, на вузкія і звонкія, як вясновым ветрам, авеяныя сівай мінуўшчынай, вулкі старажытнай Вільні. Ён канчаткова вырашыў пасля заканчэння ліцэя паехаць туды, на Беларусь. І зусім нечакана, нібы пасланыя Богам, прыйшлі яму ў галаву словы, якія ён міжволі шаптаў, як малітву: "Беларусь, Беларусь! Агнём імя тваё мне гарыць..."

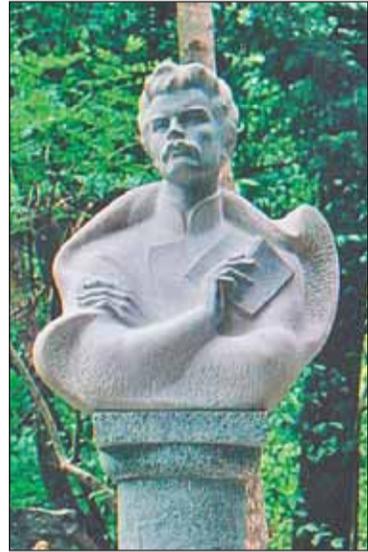
У Максіма ўжо былі два летнія шчаслівыя месяцы, якія ён пасля заканчэння гімназіі правёў у Беларусі, пераважна ў Ракуцёўшчыне. І гэта быў вельмі плённы і радасны для яго час, калі добра думалася і яшчэ лепш пісалася. Удалося яму з'ездзіць у Вільню, і гэта таксама стала вялікаю падзеяй у Максімавым жыцці. "Абедзве ночы начаваў у рэдакцыі "Нашай Нівы", — сведчыць Вацлаў Ластоўскі. — Абедзве ночы я правёў разам з ім, і кожны раз гутаркі нашы зацягваліся ад змяркання да світаньня".

Яўген Міклашэўскі ў сваёй кнізе "Каханне і смерць, або Лёс Максіма Багдановіча" паказаў нам генія Максіма зблізку, зусім як жывога, прасачыўшы яго духоўны рост, яго прагу вярнуцца ў асяроддзе, дзе ён нарадзіўся. І цяпер нават цяжка сказаць, ці стаў бы ён тым, кім стаў, каб жыў на зямлі сваіх продкаў.

І ў вёсцы, і ў горадзе Максім, як губка ваду, убіраў у сябе ўсё сваё, роднае, беларускае, якім жыў дагэтуль завочна. Дзве ночы, праведзеныя з Вацлавам Ластоўскім, агляда старасвецчыны Івана Луцкевіча, — усё гэта было для Максіма, як скарб, скінуты яму Усявышнім, як тая крыніца жывое вады.

У гутарцы з Вацлавам Ластоўскім, адным з пачынальнікаў беларускага нацыянальнага руху, Максім выказвае думкі, якія гучаць і сёння свежа, нават надзённая: "Калі мы не мецьцем нацыянальнай інтэлігенцыі, якая будзе народная па сваёй сутнасці, не будзем дома, у сваёй сям'і, гаварыць на роднай мове, перш чым паслаць сваіх дзяцей у чужыя школы, не навучым іх гаварыць на гэтай мове — народ ніколі не навучыцца ставіцца да нас з пашанай".

Брат Івана Луцкевіча Антон, які выступаў пад псеўданімам Антон Навіна, змясціў у "Нашай Ніве" (1914) разгорнутую рэцэнзію на "Вянок" Максіма Багдановіча пад назваю "Пяняр чыстай красы", дзе піша: "Яго душа, замкнёная ў са-



бе, жыве ў нейкім іншым, асаблівым свеце, у свеце чыстай красы і шчырай паэзіі, ды толькі праз яе глядзіць на нашае жыццё — рэальнае, цяжкае, поўнае змагання і безупынай працы. І як у летні гарачы дзень у крыштальнай чыстай крынічнай вадзе асвятляецца наша цела, так асвятляе душу паэзія Максіма Багдановіча".

У самым канцы верасня 1916 года, скончыўшы юрыдычны ліцэй, Максім едзе ў Беларусь.

*У родным краі ёсць крыніца
Жывой вады.
Там толькі я магу
пазбыцца
Сваёй нуды.*

Ці не пра гэтую крыніцу ўгадваў у сваёй рэцэнзіі Антон Навіна?

У Мінску Максім трапляе ў кіпучы вір падзей. Бежанства, бясконцае людское гора. Ён працуе ў Прадуктовай камісіі Мінскай губернскай земскай управы, становіцца членам Мінскага камітэта Беларускага таварыства дапамогі ахвярам вайны. Стаў таксама актыўным сябрам "Беларускае хаткі", якая з'яўлялася народным клубам, цэнтрам дзейнасці беларускай думкі, беларускага культурна-асветніцкага руху.

Тут Максім, ужо вядомы паэт, аўтар зборніка "Вянок", адчуваў сябе сваім сярод сваіх, бо рабіў тое, да чаго ляжала душа, тое, што было так патрэбна яго беднаму, абяздоленаму народу.

У канцы зімы 1917 года Максімавы сябры адпраўляюць яго ў Крым, бо здароўе яго пагаршаецца з кожным днём. У Ялце ён пражыве ўсяго некалькі месяцаў, і 25 мая "ў краіне светлай... у белым доме ля сінняй бухты" ён назаўсёды развітаецца з жыццём, пражыўшы няпоўныя дваццаць шэсць гадоў.

Уклад маладога генія ў нашу культуру, у літаратуру — велізарны, нездарма яго імя ставіцца побач з імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа. І каб ён пражыў яшчэ пару дзесяткаў гадоў, цяжка нават уявіць, кім бы ён стаў для нашай культуры.

ні да канца.

Яўген Міклашэўскі ў сваёй кнізе "Каханне і смерць, або Лёс Максіма Багдановіча" паказаў нам генія Максіма зблізку, зусім як жывога, прасачыўшы яго духоўны рост, яго прагу вярнуцца ў асяроддзе, дзе ён нарадзіўся. І цяпер нават цяжка сказаць, ці стаў бы ён тым, кім стаў, каб жыў на зямлі сваіх продкаў.

Успомнім падобны прыклад з жыцця Уладзіміра Караткевіча, нашага другога генія, якому давялося вучыцца і працаваць некалькі гадоў на Украіне, і як плённа гэта адбілася на яго мастацкім і духоўным станаўленні. Параўнанне таго, што чалавек уяўляе, з тым, што ёсць у рэальным жыцці, спараджае ў яго галаве мноства парадаксальных меркаванняў, часам робіць пераварот у свядомасці, светапоглядзе, у адносінах да грамадскага абавязку перад родным краем і народам.

Заслуга Яўгена Міклашэўскага яшчэ і ў тым, што ён у поўнай меры скарыстаў той вялікі матэрыял, які збіраўся пасля смерці паэта яго сучаснікамі, сябрамі маладосці, сваякамі, літаратурнымі дзеячамі, яго бацькам Адамам Ягоравічам. Падмацоўваючы свае высновы цытатамі з успамінаў, часам аспрэчваючы тое ці іншае меркаванне, Міклашэўскі стварае маляўнічае палатно жыццёвага і творчага шляху Максіма, яму верыш, бо яго высновы грунтуюцца на фактычным матэрыяле, сабраным яго папярэднікамі і сучаснікамі, і па звестках, адкрытых самім аўтарам.

Можна падумаць, што Міклашэўскаму было лёгка пісаць кнігу, маючы пад рукою такі багаты матэрыял: манаграфіі Алега Лойкі "Максім Багдановіч", Міхаса Стральцова "Загадка Багдановіча", Леаніда Зубарава "Максім Багдановіч" і інш.

Але, як ні дзіўна — і цяжэй, бо трэба было не трапіць у гатовае чужое рэчышча і не папаць у тым напрамку, які табе падказалі.

Мне здаецца, што Яўген Міклашэўскі справіўся з задачай выдатна. Ён сказаў сваё слова пасля ўсіх, хто займаўся гэтай жывучай і творчасці Максіма, а апошнія слова лічыцца калі не самым важным, дык самым важкім, аргументаваным, бо яно ўлічвае ўсе думкі папярэднікаў. І хоць ён не ўступае з імі ў адкрытую дыскусію, агульны палемічны пафас твора адчуваецца.

Няхта можа спытаць: дзе каханне, якое ёсць у назве кнігі? Чаму яна так названа? Адкаж просты: аўтар ішоў ад самога Багдановіча, цыкл яго вершаў так і называецца: "Каханне і смерць". Паэт гэтым нібы гаворыць — ёсць каханне, якое акрыляе, узнімае над будзённасцю жыцця, але ў грудзях ужо сядзіць... смерць. Такія страшэнна несумяшчальныя субстанцыі, аднак жа ад гэтага няма куды ўцячы. І яму ўсяго дваццаць шосты год...

У канцы хацелася б вярнуцца да партрэта, пра які я казаў на пачатку. Я хацеў бы, каб кніжка Яўгена Міклашэўскага была абавязкова выдадзена і папоўнена не толькі партрэтамі Максіма і яго родных, але і яго ўласным фотаздымкам. Няхай чытач пабачыць шаноўнага Яўгена Міклашэўскага, які напісаў некалькі зборнікаў вершаў, аповесцяў і васьм гэтую важкую рэч, так нам патрэбную, — рамандаследаванне.

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ

У інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прайшла выстаўка "Французскія кніжнікі помнікі XIX — XX стагоддзяў у фондах ЦНБ НАН Беларусі".

Рарытэтыя выданні

Раней, у студзені бягучага года, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў нашай краіне спн. Мірэй Мосо і дарадца па пытаннях культуры і супрацоўніцтва Пасольства сп. Жан-П'ер Бузіг наведаліся ў бібліятэку і, азнаёміўшыся з друкаванымі і рукапіснымі матэрыяламі з фондаў аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, прапанавалі супрацоўнікам установы зрабіць такое мерапрыемства.

Сама ж экспазіцыя з'яўлялася часткай праграмы Дзён Франкафоніі ў Рэспубліцы Беларусь — штогадовай культурнай акцыі, якую ладзіць Пасольства Францыі. Адметна, што гэта ўжо не першы праект у супрацоўніцтве з бібліятэкай.

На выстаўцы ўвазе наведвальнікаў прапаноўваліся некаторыя рарытэтыя выданні XIX — XX стагоддзяў з фонду аддзела — сапраўдныя шэдэўры не толькі французскай, але і сусветнай духоўнай культуры. Шматлікія экспанаты адзначаны ўзнагародамі Французскай Акадэміі. Усе яны, як правіла, малатыражныя, часам рукапісныя і пацверджаныя подпісам саміх аўтараў. Ёсць экзemplяры прыжыццёвых або пасмяротных выданняў твораў вядомых французскіх літаратараў (некаторыя з іх — члены Французскай Акадэміі) — Мапа-дэна, Бальзака, Гюго, Верлена, Д-да, Франса, Ралана і іншых, якія ўпрыгожылі б любую кніжную калекцыю.

Мэта экспазіцыі — паказаць каштоўнасць гэтых экзemplяраў у разнастайных аспектах. Багатыя вокладкі і карашкі з залатым ціценнем, дарагая папера, шыкоўныя ілюстрацыі дэманструюць высокамастацкае афармленчае кніжнае мастацтва, якое віртуозна спалучае ў сабе шматлікія розныя тэхнікі і стылі. Да выпуску гэтых кніг выдаўцамі-мецэнатамі прыцягваліся знаныя мастакі-афарміцелі, гравёры XIX — XX стагоддзяў, агульнапрызнаныя майстры сваёй справы: Гранвіль, Дарэ, Гаварні, Тусен, Вібер і інш., чые малюнк, гравюры, афорты надаюць асабліваю непаўторнасць і вытанчанасць гэтым выданням.

В. К.

Папяровае цуда

Няпраўду кажуць, што ў сельскіх бібліятэках няма на што паглядзець. Акрамя ўсяго іншага, у іх выстаўляюцца разнастайныя экспазіцыі. Вось і ў вёсачку Турэц-Баяры, што ў Маладзечанскім раёне, завітала выстаўка "Цуды з паперы", якую прадставіла аддзяленне дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва музычнага вучылішча імя Агінскага.

Гэта аддзяленне, прынамсі, славуе тым, што дзесяць гадоў і кіравала вядомая ў мастацкім асяроддзі Вікторыя Чорвоўна. Зараз яе справы працягвае дачка Наталля.

"Цуды з паперы" — гэта выцінанкі, ажурныя і пышчотныя кампазіцыі, вырабленыя навучэнцамі вучылішча: Алесія Карповіч ды Алесія Клемантовіч.

"Сусветнае дрэва", "Дамавік і яго жонка", "Язычніцкія багі", "Чырвоны касцёл", "Траецкае прадмесце", "Птушка шчасця"... Выразнасць, лаканічнасць, вобразнасць майстэрства — вось асноўныя рысы прадстаўленай творчасці, якія ствараюць у наведвальніка выстаўкі рамантычны настрой.

Кацярына ШЫМАНОЎСКАЯ



Іван
ЛАГВІНОВІЧ



Калі п'яра майго узмах
Хоць аднаму паможа,
Узнагародзіў нездарма
Мяне ты Словам, Божа.

Калі хаця б адной душы
Мой спеў душы патрэбен,
Я буду пець, пакуль мне жыць,
З удзячнасцю да Неба.

Дзяліцца сэрца цеплынёй
І добрай Слова сілай,
Каб зерне, кінутае мной,
Не згінула — ўрадзіла.

Ўрадзіла коласам тугім
З зарнятак роднай мовы,
Каб і пасля мяне, — другі
Лагодзіў тыя словы.

Як найсвяцейшае, бярог
З пашанай і ў любові
Той скарб, што падарыў нам Бог —
Душы святло і мову.

Матулі

Мне б да цябе спяшацца хуткакрыла,
Ды крылы тыя падразае час...
Спатоліцца б святлом усмешкі мілай
І прыхініцца ціха да пляча.

Жыццё гады, як пацеркі, нанізвае,
І сёння з пакаяннем гавару:
За ўсе, што без спатканняў нашых
дні твае —
Даруй, матуля любая, даруй.

Ў галінках бэзу пад акенцам вецер
Табе няхай нашэптывае-няе,
Матуля, мама, лепшая ў Сусвеце,
Ўсе словы найласкавыя мае.

Я прылячу (о, толькі б не запозна!)
Я ахіну цябе сваім цяплом,
Каб адзіноты дзён, дзе так марозна,
Ў тваім жыцці ніколі не было.

Я вас люблю

Пад восеньскага ветру
акампанемент,
Пад лісця залатога
дзіўны вальс
Прышла я ў гэты
непаўторны свет,
Напэўна, каб спаткаць
аднойчы Вас.
Калі дзяўчынкаю
вяночак свой віла
Паміж раскошы
лугавой травы
І бесклапотна юнаю была,
Я верыла,
што ёсць на свеце Вы.
І хоць не ўсе
лагоднымі былі,

Я ўдзячна сёння
ўсім сваім гадам
За тое, што да Вас
мяне вялі
І што цяпер магу
прызнацца Вам:
Вясна смяецца,
ці віхурыца зіма,
Ці восень запрашае зноў
на вальс,
Для нашых сэрцаў
ростані няма —
Я вас люблю.
Я так кахаю Вас...



Алес
ЧОБАТ



Тэтрапіцх Максіма

1. Прыезд на радзіму

Так моцна пакахаў яе здалёку,
так часта ў снах прыходзіла яна,
гаіла боль, лячыла адзіноту
і клікала насустрач — як вясна.

І я ляцеў душой сваёй і цэлам
і дыхаў яе светам залатым —
яна ж чакала недзе там, у белым,
у ясным, у нябесным, у святым.

Але ў святым і векапомным Краі,
як выкідыш, пачуўся я ў тры дні —
там ад даўна жыла зусім другая,
з чужой, варожай і дурной радні.

Не страшна жыць і паміраць,
мой браце!
Але за што, за што ляцець на шкло
і без сляда згарць —
і ўсё ж не здрадзіць,
не здрадзіць той, каторай не было?!

2. Лодка

Няма надзеі на Зямлі —
і не чакае Вераніка.
У Мінску чорнаю зімой
цень вечны цягнецца за свечкай...
А потым порт і караблі, і вечар доўгі,
як малітва, —
пад раницу прыйшлі за мной усе
Чатырох бязгучна, ціха,
над лодкай грывнуў майскі гром...
Цыгару запаліў Харон.

Не трэба кветак, слёз,
не трэба граць на развітанне,
варонаў грай з далечыні аж захлынаецца
ад крыку...

Ў тым свеце толькі Лёс напайдзе
дбае пра каханне.
А Чатырох далей пайшлі,
і мне ў дарогу, Вераніка.
Порт за спіной — і лязг, і віск.
Харон вырульвае на Стыкс.

Не чуе, пэўна, пані Смерць,
што я за Стыкс да маці еду.
Там цемра ў доле — не зямля.
І Край пусты, як бераг Ніла...
Там Час вакол раскінуў сець,
і знерухоміў цені свету.
А вось і прыстань, рып руля,
вось я і дома, Вераніка.
Падобны тварам да сяддзі,
Харон падказвае: — Ідзі...

3. Песня пра Максіма і Марыю Багдановічаў

Пад нагамі пясок і дым
над пустыняй,
кроў ліецца, як выбілі шпунт,
за спіной Палесціна,
а за морам Расія —
там вайна і халопскі бунт.
Там ідуць па хвалях Ён і Марыя —
вось відаць кіпарысаваы Крым,
Там стаіць укапаны —
як людзі жывыя! —
Крыж высокі на беразе тым.

Там Яму вісець! А Марыі з парога
не чакаць, толькі верыць,
каб уваскрос —
не прасі, просты людзе,
больш ты хлеба ад Бога,
бо аслеп і аглох Бог ад слёз,
калі слова зляцела з вяршынь
Аю-Дага,
і да Прыпяці соннай ляціць,
там, дзе зорка Палын,
зло чырвонага сцяга,
там, дзе сорам ў карчме п'яны спіць...

Пад нагамі пясок і дым
над пустыняй,
там на слова плюе Вечны Хам,
там забытыя роўна Хатынь
з Катыняй,
і ніякі просты люд жыве там —
не жыве, а канае, і сканаці не можа,
і ўсё плача, што не тое далі,
і ўсё вые без слова —
і не слухае Божа
больш нікога з той ніякай зямлі.

— Не хацелі свайго і майго
слухаць Сына?
Не хацелі быць сабой у сябе?!
То не дам вам нічога!
Ляжа толькі пустыня —
не ўкрадзе яе ніхто, не заграбе...
Бо не мелі душы —
ці адной вам замала?!
Бо двудушнасць вашай верай была...
А мой Сын не прападзе!
Бо з ім Божая Слава,
бо з ім Слова і Марыі хвала!

— Не затопчуць імёны —
Яго і Марыі —
легінавым крокам руш!
Бо Зямля абодвух вячком накрые
з белых слёзаў, чырвоных руж,
бо Зямля абодвух вячком накрые
з белых слёзаў, чырвоных руж,
з белых слёзаў, чырвоных руж...

4. Помнік

Гродна — места маленства.
Агеньчыкі ў вокнах зімы.
На свеце лепшае месца,
Там, дзе ў маленстве мы.

Кожны свой бераг мае.
Чорны і светлы цень.
Гродна — магіла маці.
Першы дарослы дзень.

Села вёска і ловіць —
грошы, крэслы, чыны.
Лішні там Багдановіч,
дзе ўладкаваліся мы.

А тое маленства святое
наvek замяла зіма.
Гродна — гняздо пустое.
Помніка ў Гродна няма.

1997 — 2007 гг.
Гродна.



Фота В. Жуковіча

І цар і раб

(Газела)

І людзі і справы
пайшлі на змярканні ад нас.
Жанчына, я цар твой!
І ў царстве маім ты адна.
Паўстала між намі
і вонкавым светам сцяна,
пакуль зрэнка сонца
не гляне з вачніцы акна.

Хвалюе твой голас,
чаруе, як спеў салаўя.
Два ўзгоркі пшчоты,
спакуснае дно ручая...
Жанчына, я раб твой!
Упала карона мая,
калі на каленях
я перад табою стаяў.

Трылет

Я кахаў цябе кожным вершам,
кожнай сэрцаваю струной.
Увянчаную сівізной,
я кахаў цябе кожным вершам.
Позняй восенню, як вясной,
у апошні раз, як у першы,
я кахаў цябе кожным вершам,
кожнай сэрцаваю струной.

Начная элегія

Навальваецца цемра
на плечы і на цемра.

на пяткі наступае
Галодны воўк трывогі.
Глухая ноч, сляпая —
ні сябра, ні дарогі...
І пагатоў заенчыць:
— Ратуй мяне, агеньчык!

Там

(Мроя)

Сцяжынка тупкая ад весніц
вядзе паўз плот за агарод.
Ля сажалкі, як у той песні,
шуміць над вербамі чарот.

Непадалёк ад лугавіны,
дзе ёўня некалі была,
язмін пытаецца ў каліны,
чаму так рана адцвіла.

У дзюбе бусел буслянцям
нясе крынічную ваду.
У лес вясковаы дзяўчаты
сваячак гарадскіх вядуць.

Сцяжынка крута
ўбок паверне,
нырне ў кусты,
як у туман.
...Шуміць чарот
і гнуцца вербы
там, дзе мяне цяпер няма.



Валянціна
ГІРУЦЬ-
РУСАКЕВІЧ



Усё зразумела,
так мне падаецца,
Калі гаворым мы
на мове сэрца —
Яно баліць, кахае,
плача і смяецца...
Звяртаюся да вас
на мове сэрца.

1.

Шмат дзіўнага можна знайсці ў нашых слоўніках. Напрыклад, чаму Лямпя, але ЛАмпада?

Што азначае "унікнец" у нармальнай беларускай мове? Правільна — пазбегнуць, прамінуць, уратавацца, ухіліцца ад чаго-небудзь. Але не быў бы наш слоўнік тлумачальным, каб не "патлумачыць" яшчэ адно, абсалютна чужароднае значэнне гэтага слова — пранікнуць, увайсці, удумацца... "Віктар учытваўся, унікаў у змест". (Паўлаў.)

Слоўнік дае — раскладушка, а чым кепска так, як піша Павел Місько — раскладанка?

Слова наведвальнік (якое асацыіруецца з рускім "пододеяльником"). А хіба кепска, як у Сяргея Дубаўца — наведнік (чуецца перазвон: адведкі, даведка, даведнік...)?

Па слоўніку "кавычкі" — двукоссе. А нямажна так, як у Вялянціны Коўтун (і як нас, помню, вучылі ў школе) — лапкі? Уззяць у двукоссе — уззяць у лапкі...

2.

Надпісы-графіці на платах, на сценах, на асфальце, на снезе лыжнай палкаю і на пяску — дубцом... З дзіўніцтва цікаваць, цяга да іх, зародная і ў той жа час крыху саромная — гэта ж выпадкова можна і пра сябе штосьці прачытаць! Хто ты, што ты ў чужых вацах, з чым цябе параўноўваюць, з кім члосуць.

«Таня плюс Володя мелок водит»...

На вуліцы Лабанка, дзе я жыў, на тратуары перад адным з дамоў красуецца надпіс: "Бязмежна хахаю цябе! Пойдзем поруч па шчасці праз усё жыццё! М." З'явілася сімпатычнае прызнанне ўвосень, за зіму літары сцерліся, пабяжылі — і вось увесну, не паспеў сысці снег, тою ж фарбаю словы аднавіліся, з прыпскай: "Жыву дзеля цябе". Паказальна, што людзі, якія спыняюцца і чытаюць, далей стараюцца ісці так, каб не наступіць на літары — нібы гэта рассяпаная жывыя кветкі.

Зноў-такі ў майм раёне, на парэнчак моста праз канал:

"Пусть плачет тот, кому мы не достались, пусть сдохнет тот, кто нас не захотел!", — і надпісы: Віка, Іра, Каця, Наста. Акуратны, роўнены, вельмі прыгожы почырк. Дата.

Уладзімір ЦІШУРОЎ

Лявон-птушка

Калі вясковая дзіўчына Марыля выйшла замуж, то ўсе яе сваякі ўзрадаваліся — нарэшце будзе жыць як усе людзі, будзе мець сям'ю, уласнае дварышча. Ейным абраннікам быў шыбаты, хударлявы, з дымкава-блакітнымі вачыма юнак, які пры халдзе высокая ўздымаў ногі, нібы выцягваў іх з балота. Маладыя пасяліліся ў драўлянай хаце, якую ім дапамаглі купіць бацькі. Пры дварышчы рос яблыневый сад. Гаспадарчыя прыбудовы былі хоць і не новыя, але дагледжаныя і прыдатныя для карыстання.

— Схадзіў бы ты на луг, пакасіў, сена ж трэба карове, — неяк раніцай сказала Марыля мужу.

«Я — бусел, птушка — навошта мне тое сена? — падумаў муж. — У мяне ёсць крылы, але іх ніхто не бачыць...»

Лявон (так звалі Марылінага мужа) выйшаў з хаты, узняў касу і пайшоў на сенакос. Ён хаваў свае крылы. Улетку пад кашулі, узімку — пад кажухом. Крылы былі беляыя, пругкія і лёгкія.

Лявон ішоў з касой на сенакос і на абліччы ягоным, як і на сэрцы, была тутта. Касіў траву доўга і, як падавалася касцам, што касілі побач, са злосцю.

Калі касіў даволі шырокі пляч, прыкладна ў паўтэктара, сеў пад куст алпачыць. Прылёг, крыху прыснуў. А як прачнуўся, паглядзеў на сіхатлівае сонца, глыбока ўдыхнуў у грудзі паветра, скінуў кашулю. І за спінаю ў яго выпрасталіся вялікія белапёрыя крылы.

Лявон узмахнуў крыламі раз, другі і ўзляцеў над лугам. Мужчыны, што касілі непаладэку ад Лявона, убачыўшы вялікую птушку, што пралятала над лугам, падумалі, што гэта бусел.

— Бусел, бусел, скінь калоду, ці на дождж, ці на пагоду! — крыкнуў кар-



Сечка-8

Андрэй ФЕДАРЭНКА

3.

Пачакайце: у Буніна ёсць апа-вяданне, якое так і называецца — "Надпісы"!

Тая ж тэма, тая самая думка. Кожны хоча пакінуць пасля сябе след, хай нават і ў выглядзе "Тут былі Воля і Коля"...

"Усё чалавечтва, — піша Бунін, — пакутуе на гэтую слабасць. Уся зямля пакрыта нашымі подпісамі, надпісамі і запісамі. Што такое літаратура, гісторыя? Вы думаеце, Гамерам, Талстым, Нестарам кіравалі не тыя ж самыя памкненні, што і сёмыя Івановым? Тыя ж, запэўніваю вас".

І далей: "Яны (надпісы) то пошлыя, то дзівосныя па сіле, глыбіні, паэзіі, выказанай нават у якім-небудзь адным радку, які ў сто разоў больш каштоўны, чым многія і многія гэтака званыя вялікія творы".

4.

"Декабрь "выдался" не совсем удачный", — чытаем у "Пане з Сан-Францыска" (піша даследчык творчасці Буніна А. Саакянц), — і двукоссе ў слове **выдался** падкрэслівае іронію пісьменніка да тых, з чыйго лексікону ён здабыў гэты штамп".

А вось Набокаў, раман "Дар". "Зима, как большинство памятных зим и как все зимы, вводит в речь ради фразы, выдалась (они всегда **выдаются** в таких случаях) холодная".

Цікава, хто з класікаў быў першы, а хто — другі? Бунін, пачытаўшы Набокава, у перавыданні ўзяў слова-штамп у лапкі? Ці Набокаў развіў да бліскачуга гратэску знаходку старэйшага калегі?

Увогуле, дэталі ў мастацкім творы. Часта, калі не заўсёды, ірацыянальная, невытлумачальная. Чаму дзеезнае адбываецца зімою, а не летам? Чаму прозвішча героя такое, а не іншае? Мой дзядзька

Сцяпан раскаваў анекдот:

— За высокім плотам, у якім дзірка, сядзіць армянін. І гучна паўтарае: "Дваццаць адзін, дваццаць адзін, дваццаць адзін!" Падыходзіць цыкаўны, нагінаецца, прыстаўляе вока да дзіркі. Армянін, тычнуўшы пальцам: "Дваццаць два, дваццаць два!"

Не ведаю, чаму армянін, затое ведаю, што калі б з-за плота гучаў голас проста імярэжа — анекдот, несумненна, страціў бы штосьці.

Неяк Аляксей Асташонак вучыў мяне, як запомніць яго тэлефонны нумар.

— Не старайся, — кажу. — Тое, што можна запісаць, я не запамінаю ніколі. Каб не загрузаць галаву.

— Запомніш! 237-26-26. Паперадзе кожнага нумара двойка, так? Трыццаць сем — чорны год. І два разы па дваццаць шэсць бакінскіх камісараў.

Сапраўды, запомніў.

5.

Пісьма издалека...

Боже, как странно,

как нелепо!

(З песні.)

Даўно мне, яшчэ студэнту, Ян Скрыган напісаў пісьмо, у якім з майго вялікага (і вельмі пасрэднага, калі пчыра) апавадання пахваліў адно-адзінае слова — "выдаўжыўшы". "Ён сядзеў, выдаўжыўшы ногі", — гучаў цалкам сказ. Рэдактары ўпарта раілі памяняць гэтае слова на "працягнуўшы", выпрастаўшы, выцягнуўшы", але яно неяк выжыла — ці то выпадкова, ці то хапіла розуму адстаяць яго.

Ніхто пра пісьмо Скрыгана не ведаў. І вось нядаўна, праглядаючы старыя "ЛіМы" (за 1997 год), наткнуўся на Алясея Асташонаўскае:

"Знайшоў у Федарэнкі надзвычай, як на маю думку, удалы выраз: "выдаўжыў ногі". "Выпра-

стаў ногі" заўсёды засмучала сваёй двухсэнсоўнасцю".

З той жа падборкі ў тым жа "ЛіМе": "Многія расказвалі, што маюць лісты ад чытачоў, няхай сабе найчасцей і калег. А я дык ніводнага..."

І з-за гэтага перажываў. Колькі памятаю Алясея, яго — разумнага, таленавітага, начытанага — заўсёды хвалявала падобнае глупства: чытачы, званкі, пісьмы, рэакцыя на новы твор, "пяцёркі-дзсяткі" лепшых пісьменнікаў, "абоймы" ў крытычных аглядах — хто названы першым, хто апошнім, хто з кім стаіць побач... Нашто яму гэта было? У 43 гады? Што ён тады чытаў? Калі ласка:

"Акутагаву, Федарэнку, Пятровіча, Глобуса, Оруэла, Гладзіліна, Купрына, Сэліна, Ж.-М. Карэ, Маэма, Рэмбо, Віктара Ерафеева, Фолкнера, Борхеса, Фітцджэральда, Анатоля Жука, "Слоўнік тэатра" Патрыса Паві, "Слоўнік антычнасці", а таксама Г. Сямёнава і У. Рубанава, Даўлатава і Валодзіна".

Неверагодная каша! З такім падборам аўтараў будзеш перажываць. І як дзіўна, што не памог яму Чэхав, якога ён па-сапраўднаму ведаў, любіў, разумеў. Хоць бы вось гэтае, з "Чайкі": "Я не бачыў свайго чытача, але чамусьці ён у маім уяўленні бачыцца мне недружалюбным, недаверлівым. Я баюся публікі, яна страшная мне, і калі мне даводзіцца ставіць сваю новую п'есу, мне здаецца кожны раз, што брунеты ваража настроеныя, а бландзіны холадна абьякаваыя".

Яшчэ лепш у Пушкіна: "Пішу для сябе, друкую для грошай".

6.

Чаму мы баімся арыгінальнасці? Дзеля якога такога крайняга выпадку беражэм уласны розум, а жывімся чужымі, часта бесталковымі, калі не сказаць — пошлымі, афарызмамі?

Ну, што такое: "Прыгажосць уратуе свет"? Што хацеў сказаць гэтым аўтар — дарэчы, зусім не Дастаеўскі, а Шылер?

Як гэта: "Нельга двойчы ўвай-

— Ву-унь Лявон паляцеў! Лявон, Лявон, сядай на загон!

А Лявон лётаў, доўга кружляў у паветры. Вяртаўся, сядзеў на ўскрайку леса, апранаўся і ішоў далому без грыбоў.

— Што, ізноў лётаў? — сварылася жонка. — Людзі прыбоў паназбіралі, дамоў прынеслі, а ты ўсё пралётаў...

— Гэта такая асалода — лётаць! — казаў шчаслівы Лявон. Жонка хапала ў рукі чапалю:

— Во табе, во табе, лютун няшчасны!.. За каго я замуж пайшла? Лявон выскокваў з хаты. Услед бегла Марыля з чапалю ў руках. Ёй думалася, што муж скіне вопратку і ўзляціць на крылах пад неба ў несяжнюю вышыню. Але той не ўзлятаў, хаваўся ад жонкі за хлевам.

Неяк уначы, калі Лявон спаў, жонка абрэзала яму крылы нажніцамі. Але пер'е адрасло і Лявон зноў пачаў лётаць.

Аднойчы ў вёсцы з'явіўся турэмшчык. Сядзеў некалькі гадоў за крадзеж коней. Краў коней, рэзаў, і збываў мяса ганлярам.

— Каб ты майму мужу крылы абрэзаў, — неяк папрасіла яго Марыля, — а то ў мяне ў двары няма гаспадара. Усё лётае ды лётае. Не гаспадар, а птушка. Можа б яму крылы падрэзаць, дык ён бы пацішуў...

Турэмшчык паабяцаў Марылі, што выканае просьбу. Уначы пракраўся ў сянніцу, дзе спаў Лявон-птушка і на-вобмацак адрэзаў яму крылы. Лявон крычэў ад болу, з ягонай спіны лілася на сена кроў. Ён выскачыў у двор і па-спрабаваў узляцець, але не змог — ад крылаў засталіся адны куцкі. Ад болу Лявон страціў прытомнасць. Ранкам яго адвезлі ў лякарню і пазбавілі нават гэтых куцак.

І Лявон-птушка застаўся без крылаў. З тае пары ён ці то не мог, ці то не хацеў нічога рабіць па гаспадарчы.

— Чаго ты ўсё сядзіш?.. Ідзі хоць дроў насычы, — неяк загадала жонка.

сці ў адну й тую ж раку"? Нельга ўвайсці ў адну й тую ж пльыткую, бягучую **ваду**, а рака са сваімі нерухомымі берагамі як звалася Свіслач, так і будзе звацца, і ўваходзіць у яе і выходзіць з яе, адной і той жа, можна пакуль ногі не забаяць.

Чаму пра нябожчыкаў трэба "або добра, або няк"? Хто гэта сказаў? Бессмяротныя, вечныя багі? Ці мы, якія ўсе пагалоўна асуджаны на знікненне, якіх аддзяляе ад мёртвых у лепшым выпадку некалькі няшчасных дзесяцігоддзяў?

7.

Быў у мяне артыкул — "Новыя і старыя", друкаваўся ў "ЛіМе". Асноўная думка там — нічога не толькі новага, а і проста людскага нельга стварыць, калі максімальна не засвоіш набыткі папярэднякаў. Немагчыма з першай прыступкі лесвіцы адрозу ўскочыць на пятую ці на дзевятую. Іншымі словамі, перад тым як маляваць "Чорны квадрат", Малевічу някепска было б мець у сваім творчым актыве палотны ўзроўню Левітана ці Веласкеса, бо так, калі ў яго адзін квадрат (хай нават тры) — гэта не наватарства, а, на жаль, усяго толькі "чорны квадрат".

Нечакана гэты бязвінны, прахадны артыкул выклікаў цэлуто дыскусію. Самы першы адгукнуўся Аляксей Асташонак:

— Колькі ты вышэй, перш чым пісаць такое? — абурана сказаў па тэлефоне. — Куды ты кілачаш? Якіх "старых" нам браць за ўзоры? Мы і так безнадзейна адсталі ад сусветнай літаратуры! Трэба ісці з жыццём у нагу, вучыцца жыць панаваму, мысліць панаваму...

Не прайшло і нейкіх 15 год, як у мяне саспеў адказ. Па-першае:

По-новому мыслить нельзя. Меня убеждают

в обратном,

Но я повторю

множкратно —

По-новому мыслить нельзя!

Па-другое, жыццё — гэта зусім не цяжкі, а можна спазніцца. Жыццё — гэта не маршрут з пункта А ў пункт Б. Скажу больш — наўрад ці яно ўвогуле куды-небудзь рухаецца, а калі і рухаецца, дык толькі разам з намі, як шапка на нашай галаве.

Мінск, 2007 г.

Той з тугой у ваках паглядзеў на яе:

— Навошта ты мяне загубіла? Я ж табе некалі і касіў, і дровы сек, і ўсё, што трэба, рабіў. Так, я лётаў, але ж там, у паветры, я набіраўся сілы. Там, у паветры — мая сіла! Там! Цяпер я слабы, бяссільны...Баліць мая душа і цела... Сячы ты гэтыя дровы сама!

І ўдзень у двары Лявона-птушкі можна было бачыць такі малюнак: гаспадар сядзеў на трухлявым бярвенне пры сцяне хлева, а Марыля селка дровы.

— Які ты мужык... — грэблівая казалася яна, — ты ўжо не мужык, не мужык!..

— Я — птушка!..

— Дык ляці з майго двара прэч!

— Дай крылы!

— Дзе я табе возьму?

— Гэта ты загубіла мяне! Сказала табу бандыту адсячы мне крылы... Гэта ты!

— Нічога не ведаю!

— Дык я ведаю!

Не стала міру ў хаце Лявона-птушкі і Марылі. Кожны дзень сваркі-зваркі. Не селі збажыны, не садзілі гародніны... Кавалка хлеба на стала не было.

Лявон кожны дзень з тугой глядзеў у неба і калі бачыў пралітаючых над вёскай буслоў, крычаў ім услед:

— Вазьміце мяне-э-э-э, вазьміце з сабой!..

Неяк пабег па вуліцы, зачапіўся нагой за карненне дрэва і доўга ляжаў на стэлай, халоднай зямлі. Яго паднялі толькі раніцай. Лявон быў нежывы. Пахавалі яго на вясковых могілках — як чалавека.

Марыля засталася ў дварышчы адна і калі бачыла, што ў небе пралітаюць вялікія беляыя птушкі — буслы, клікала:

—Ля-вон! Ляво-не!..

І людзі круцілі пальцамі ля скроні, паказвалі на Марылю, маўляў, здурнела. Але вар'яцтва яе, як заўважылі, было толькі ў тым, што яна клікала Лявона — адтуль, з неба, дзе з асалодай лёталі птушкі.

Арт-пацеркі

100-годдзю з дня нараджэння народнага артыста СССР, прафесара, цымбаліста-віртуоза Юсіфа Жыновіча прысвячалася навукова-практычная канферэнцыя, арганізаваная Міністэрствам культуры Беларусі, Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі, кафедрай струнных народных інструментаў. Яна праходзіла 14—15 мая на базе акадэміі. Уступным словам яе адкрыў вучань і паслядоўнік легендарнага карыфея беларускага цымбальнага выканальніцтва, загадчык згаданай кафедры, прафесар Я. Гладкоў. У лекцыях, дакладах, выступленнях гучалі ўспаміны пра Жыновіча-педагага і артыста, прасочвалася гісторыя з'яўлення і асваення цымбалаў на беларускіх землях, вялася размова пра традыцыйнае і наватарскае ў цымбальным мастацтве нашага часу, пра ўплыў выканальніцкага майстэрства І. Жыновіча на выхаванне музыкантаў новага пакалення, пра стаўленне да творчай спадчыны... Удзельнікі канферэнцыі, сярод якіх былі вядомыя спецыялісты Н. Міцкуль, Т. Сцяпанав, А. Полесав, А. Барысенка і таксама А. Жыновіч, дачка музыканта, наведаль яго магілу. Адбыўся канцэрт, прысвечаны памяці І. Жыновіча.

У Гомелі адкрыўся музей прафесійнай дзейнасці работнікаў мясцовых аўдыявізуальных СМІ. Яго стварэнне прымяркоўваецца да 50-годдзя з часу нараджэння колішняй сцэнальнай установы, якая сёння ўяўляе сабою тэлерадыёкампанію "Гомель". Паўвекавы юбілей абласнога тэлебачання і радыё будзе ўрачыста адзначацца 1 студзеня 2008 года. Да гэтага часу экспазіцыю новага музея плануецца дапоўніць — прынамсі, рарытэтным абсталяваннем з ужытку першых рэпарціраў гомельскага эфіру. А пакуль, як распавядаюць відавочцы, тут прадстаўлены ксеракопіі дакументаў, фатаграфіі, што адлюстروўваюць пачатак станаўлення абласной тэлерадыёкампаніі, узнагароды за яе першыя дзясяцігоддзі.

II Міжнародны конкурс-фестываль баянна-акордэоннага выканальніцкага мастацтва "АссоHoliday" прайшоў у Кіеве (Украіна). Ён ладзіўся ў два туры па дзвюх катэгорыях. Жюры, у якім працавалі знамыя



выканаўцы і музыканты-педагагі з розных краін, ачольваў народны артыст Украіны, доктар мастацтвазнаўства прафесар Ян Табачнік. Лаўрэатам I-й прэміі ў катэгорыі "А" (акадэмічныя выканаўцы ва ўзросце ад 18 да 32 гадоў) стаў студэнт-першакурснік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Уладзіслаў Плігаўка (клас прафесара Мікалая Сеўрукова). Не так даўно "ЛіМ" прадстаўляў чытачам гэтага таленавітага баяніста і яго шануюнага настаўніка.

С. ВЕТКА
На здымку: канкурсант-пераможца У. Плігаўка.
Фота К. Дробава

Некаторы час таму ў сталічным Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва прайшла выстава, прысвечаная 30-годдзю заснавання факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. У экспазіцыі былі прадстаўлены студэнцкія работы, зробленыя ва ўсіх напрамках дзейнасці факультэта. А менавіта — дызайн інтэр'ера і абсталявання, графічны дызайн, касцюм і тэкстыль, дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, ды і агульнамастацкія малюнак і жывапіс.

А ці ёсць дызайн на Беларусі?



Увазе гледачоў прапаноўваліся шматлікія планшэты, макеты і прасторавыя аб'екты. Назва выставы гучала даволі сімвалічна: "Прастора дызайну". Але пры праглядзе экспазіцыі ўзнікала такое ўражанне, што прастора гэтая агароджаная высокімі сценамі ад нашага рэальнага жыцця.

Ужо мінула 30 гадоў, як існуе факультэт дызайну, але ці бачым мы вынікі дзейнасці выпускнікоў-дызайнараў у на-

шым матэрыяльным побыце, у нашай прамысловасці? Што датычыць нашай тэхнікі, напрыклад, грузавых аўтамабіляў і трактароў, здаецца, што наогул да іх праектавання не дапускалі дызайнара. Трошкі лепш сітуацыя складваецца ў сектары бытавой тэхнікі, але і там у частцы эрганомікі шмат непрадуманых вырашэнняў. Зразумела, што нашы прадпрыемствы стараюцца эканоміць, скараціць выдаткі на стварэнне сваёй прадукцыі. Але ж лепш усё-ткі рабіць гэта не за кошт дызайну, а за кошт змяншэння энэргаёмістасці вытворчасці. Бо эканоміць на дызайнарах — гэта памылкова і з камерцыйнага пункта гледжання. Бо тавар, які дрэнна выглядае, цяжэй прадаць, чым аналагічны па якасці, але які мае цікавы сучасны выгляд.

Вядома, што на Захадзе заканадаўцы дызайнарскай моды сёння найвялікшае значэнне надаюць менавіта дызайну. Бо ў шмат якіх галінах прамысловасці тэхнічныя магчымасці ўдасканалення прадукта дасягаюць сваёй "столі". І каб далей існаваць на рынку, заходнія кампаніі



ўкладваюць вялікія грошы ў стварэнне спецыяльных навуковых лабараторый, дызайнарска студый, якія ўносяць прамысловы дызайн на ўзровень высокага мастацтва, што павышае ў выніку даход карпарацый.

Пэўныя прабліскі сапраўднага дызайну мажліва іншым разам убачыць у нас і ў галіне рэкламы і паліграфіі. Але ў асноўным дызайнарамі тут кіруюць непрафесіяналы — кіраўнікі ці заказчыкі, якія арыентуюцца ці на свой улас-



ны густ, ці на спрадвек распаўсюджанае сярод людзей жаданне — "быць як усе".

Якое ж бачыцца выйсце з гэтага няпростага становішча? Для вытворцаў — змяніць адносіны да дызайну, для творцаў, як ні банальна, — працаваць на звышвысокім узроўні, а для экспазіцыянераў — даманстраваць іх дасягненні як мага болей шырокаму колу нашага грамадства.

Чаму я вырашыў выказаць свае меркаванні ў "ЛіМе", гэтае творчай інтэлігенцыі Беларусі, у якой, здаецца, трэба разглядаць больш узнёслыя, нематэрыяльныя праблемы? Таму, што праблема дызайну — не толькі тэхнічная ці камерцыйная. Рэчы, якія існуюць вакол нас, робяць на нас свой уплыў, падсвядома ўздзейнічаюць на кожную асобу і нават адпаведным чынам эстэтычна яе выхоўваюць. І лічу: чалавек, які штодзённа знаходзіцца ў "прасторы дызайну", робіцца больш здольны да ўспрымання мастацтва ўвогуле.

Дзяніс БАРСУКОЎ

P.S. Нядаўна ў Мінску адкрылася новая фірмовая крама "Мілавіца". Канцэпцыю дызайнарскага аздаблення распрацавала англійская архітэктурная кампанія "Grand Projekt Ltd.". Як кажуць, каментарыяў не трэба...

Д. Б.

Нарэшце я змог выбрацца ў абноўлены Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі. І што там ставяць? Чэхава. Агну з самых неадназначных п'ес: "Іванаў". Але Чэхаў як Чэхаў. Мне пашанцавала бачыць савецкія экранізацыі Чэхава з найвыдатнымі складамі актёраў. З лёгкай смугою і флёрам гламуру. З ціхай нянавісцю і вязкім жыццём асяроддзя. Выкшталцонай арыстакратычнай пластыкай і манернасцю. Стомленым паглядам на буйных планах. Самотнай нудой. Болям. Нязвольнасцю шчыра радавацца і спачуваць...

Вечны Мальер

Наконт пастаноўкі... Сапраўды, чаму б не паставіць у тэатры такога Чэхава, адпаведна рэжысёрскай задумцы? Уяўляю сабе дыялог:

— Спадар рэжысёр, але тэатр — беларуская драматургія...

— Нічога страшнага. Мы асвоім матэрыял, пераасэнсуем.

І "асвоілі". Атрымаўся, на мой погляд, добры тандэм, кшталту: Чэхаў плюс Дунін-Марцінкевіч. "Пінская шляхта", дый годзе. Расійскае барства, даведзенае да абсурду тагачаснага беларускага жыцця. Але галоўнае не ў гэтым. Праз ігру, пластыку актёраў скразіць пустата. Цяжкая. Калі ў першы імгненні відовішча і праглядалася нейкая, уласцівая ўвасобленаму на сцэне асяроддзю, павярхоўна лёгкасць, потым не выратавалі пустату нават інтымныя гукі віяланчэлі. А скаваныя рухі актёраў зусім не адпавядалі высакароднаму статусу іх персанажаў.

Магчыма, у драме з'явіліся б і элементы трагедыі, калі б не было гэтак смешна. За сюжэтам даводзілася сачыць толькі паводле тэксту... Падалося, што пастаноўшчык Валерый Анісенка больш зася-

Чэхаў як Чэхаў...

родзіўся на мязготнай асобе "гандляра" і прайдзісвета Боркіна ў выкананні жыццярадаснага Андрэя Дабравольскага. Ён адначасова ўвасобіў гусара з зухаватымі вусамі, і яўрэя з вясельмі пэйсамі на голым чэрапе.

Рэжысёр пэўную ўвагу аддаў і мастаку-пастаноўшчыку Алесі Снапок-Сарокінай. Трансфармацыя сцэны ўражвае. Без лішніх намаганняў яна ператвараецца то ў спустошаны і разрабаваны дом Іванава, то ў багаты і прасторны, з мноствам гасцей, дом Лебедзевых. А то — о, цудо! — сцэны пераўтвараюцца ў дрэвы сада, дзе гуляюць госці.

Але што ні кажы, у творчасці Валерыя Анісенкі распачаўся сапраўды новы этап. Ён стварае для сябе новы, сур'ёзны і трагічны, псіхалагічны тэатр. І не дзіва, што пачаў з п'есы Чэхава. Толькі б не адбылося, як ва ўлюбёнага ім Мальера з яго "Бліскучым тэатрам". Той ставіў трагедыі, а ўсе рагаталі.

Іванаў — Сігаў

Герой драмы, паводле маіх разлікаў, такога ж узросту, як і актёр. Я чакаў, што гэтая роля станецца для яго вельмі спрыяльнай дзеля пэўнага прафесійнага росту. Але атрымалася так, што Ігар Сігаў блукае па сцэне, як стомлены чынец. Ён не радуе, не засмучае, не раздражняе, не выклікае агіду ці спачуванне. Бо проста гаворыць. Проста ходзіць і за ўсім назірае збоку.

Яго стаўленне да людзей невыразнае і незразумелае. Магчыма, адчуваючы гэта, не ведаючы, што і каму неабходна супрацьстаўляць, іграе ролю свайго героя і Андрэй Шылько. Паводле сюжэта ўпэўнены ў сваёй праваце, прафесійна цынічны і празмерна шчыры, на сцэне ён пераўтвараецца ў хісткага і нязграбнага студэнта-практыканта, адлічанага з першага семестра, і ўвесь яго выгляд га-

ворыць адно: толькі б не даведаліся пра гэта.

Адносіны Іванава з жонкай няпэўныя, як вечаровае змярканне, у якое ён сыходзіць, каб развейць самотную нуду.

Яго маналогі выклікаюць раздражненне настолькі, што пра іх сэнс, які застаецца няўлоўным, і не задумваешся. Не зразумела, чаму Іванаў адмаўляецца ад дапамогі свайго студэнцкага сябра Паўла Лебедзева. Шчыра непрыгожую дзяўчынку Сашу (Марыя Пятровіч) з яе спробамі "ўратаваць" і абараніць героя ад плёткаў і абвінавачванняў таксама, незразумела чаму, адпрэчваецца ім. Іванаў хучэй падобны ў гэтых сітуацыях да капрызлівага плаксівага немаўляці, чым на стомленага жыццём немалядога чалавека. І ўсё, што можа ён зрабіць з пункта гледжання свайго дзіцячага максімалізму, — бяспаслаўна сысці пад выбух рэвальвернага стрэлу.

І друг, і бацька, і муж

Цяжкая доля дасталася Паўлу Кірылавічу. Заціснуты з усіх бакоў: сябрам Іванавым, жонкай-скупердзайкай і дачкой-фаталісткай, — ён захоўвае мяккасць характару і чалавечую зычлівасць. Ён імкнецца ўсім дапамагчы і ўсіх памірыць. Шчыра спадзяецца на лепшае. Віктару Багушэвічу выпала сапраўды зорная роля.

Нават лакей Гаўрыла ведае, што трэба несці добраму барыну ў чайніку, нягледзячы на магчымыя непрыемнасці з боку гаспадыні. Два гэтыя персанажы, якія займаюць розныя прыступкі на сацыяльнай лесвіцы, нібыта зрадніліся ў сваёй бязвіннай змове. Псіхалагізм Чэхава як нельга пасуе гэтаму персанажу і яго выканаўцу, які растварыўся "ў матэрыяле", нібы дождж, які напойвае сухую зямлю дзеля нараджэння новага жыцця.

Андраэй КЛЮЧНИКАЎ

— **Юрый Мікалаевіч! Перш чым гаварыць пра бліжэйшую будучыню рэспубліканскай філармоніі, думайце, варта прыгадаць пачатак 1990-х гадоў, калі на ўсёй постсавецкай прасторы ўвабраліся ў сілу рынкова агносіны не толькі ў эканоміцы, але і ў сферы культуры. Як змагла Белдзяржфілармонія вытрымаць націск рынкавай стыхіі і не страціць гадамі набыты творчы патэнцыял, захаваць усе калектывы і формы канцэртнай работы?**

— Беларуская філармонія заўсёды славілася сваімі трывалымі музычнымі традыцыямі. Абапіраючыся на гэтыя традыцыі, на ўласныя выканальніцкія сілы і дапамогу многіх выдатных музыкантаў, перш за ўсё, з Расіі, мы цвёрда выстаялі ў тыя смутныя цяжкія гады, калі трэба было тэрмінова перабудоўваць усю канцэртную работу, аднаўляць парушаныя кантакты паміж філармоніямі былых савецкіх рэспублік і наладжваць новыя творчыя сувязі. Працуючы разам з былым дырэктарам філармоніі Уладзімірам Ратабыльскім, мы прыклялі ўсе намаганні, каб не дапусціць "цяжучасці" артыстычнага персаналу і ўтрымаць найбольш спрактыкаваных музыкантаў ад паспешлівых выездаў на заробкі за мяжу. Хаця нямаю добрых артыстаў з нашых аркестраў усё ж выехалі ў краіны далёкага замежжа ў пошуку лепшага жыцця. Але на змену ім неўзабаве прыйшлі новыя таленавітыя выканаўцы з ліку выпускнікоў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, БДУ культуры і мастацтваў, музычных вучылішчаў. І на шчасце, ніводны з філарманічных калектываў не распаўся, не спыніў сваю канцэртную дзейнасць, дзякуючы матэрыяльнай дапамозе з боку ўрада і Міністэрства культуры краіны.

Больш за тое, у цяжкія 90-я гады пры Белдзяржфілармоніі былі створаныя два струнныя квартэты (адзін яго склад, праўда, выехаў за мяжу, другі працягвае ў нас працаваць), з'явіўся ансамбль рускіх народных інструментаў пад кіраўніцтвам Ігара Іванова. Мы ўзялі пад сваю апеку Акадэмічную харавую капэлу імя Р. Шырмы на чале з народнай артысткай Беларусі Людмілай Яфімавай, Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава. Такім чынам, выканальніцкія сілы нашай філармоніі значна павялічыліся: 18 розных калектываў і ансамбляў, больш як 20 салістаў камерных жанраў выступаюць сёння ў самых аддаленых месцах нашай краіны і з поспехам прадстаўляюць беларускае мастацтва, у тым ліку музыку нацыянальных кампазітараў, у краінах блізкага і далёкага замежжа.

— **А чым можна растлумачыць ліквідацыю канцэртна-эстраднага бюро філармоніі? Хаця гэта было зроблена, мабыць, нездарма, бо эстрада ў сваіх ідэйна-мастацкіх прынцыпах і стылістычных асаблівасцях ніяк не "стыкуецца" з акадэмічным мастацтвам. Выканаўцы эстрадных жанраў павінны мець сваю арганізацыйную структуру.**

— Зусім правільна. На мой погляд, у свой час дапусцілі сур'ёзную памылку, калі далучылі да філармоніі "Белдзяржэстраду" з разліку, што яе калектывы і салісты змогучы кампенсавать частку фінансавых выдаткаў на прапаганду філарманічнага мастацтва. Гэта была памылковая думка! Па-першае, не ўсе эстрадныя ансамблі тады прыносілі прыбытак, сярод іх былі і стратныя. А па-другое, нельга забывацца, што ў 1960—80-я гады беларуская эстрада славілася на ўвесь Савецкі Саюз яркімі выканаўцамі, якія не маюць нічога агульнага з цяперашняй песеннай "папсой". Успомнім Уладзіміра Мулявіна, Віктара Вуячыча, Васіля Раічыча, Анатоля Ярмоленку, Ядвігу Паплаўскую і Аляксандра Ціхановіча, Валерыя Кучынскага, Ігара Паліводу, Яраслава Еўдакімава, Нэлі Багуслаўскую, многіх музыкантаў з Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга. Гэта — усе таленавітыя асобы, што атрымалі кансерваторскую адукацыю або прышлі на эстраду пасля заканчэння музычных вучылішчаў. Выключэннем з'яўляецца самародак У. Мулявін, які здолеў самастойна авалодаць асновамі кампазіцыі і, маючы пастаянныя зносіны з беларускімі кампазітарамі, перш за ўсё, з І. Лучанком, дасягнуў вяршыняў у музычна-песеннай творчасці.

І таму сёння вельмі засмучае "раскрутка" па тэлевізійных каналах няздатных, недасведчаных у музыцы маладых людзей, у выніку чаго эстраднае мастацтва страчвае ўсялякую адметнасць, індывідуальнасць, і эстэтычна чулыя гледачы не атрымліваюць ад яго задавальнення. Лічу, што Міністэрства культуры Беларусі правільна зрабіла ў свой час, ліквідаваўшы канцэртна-эстраднае бюро філармоніі. Беларуская эстрада павінна развівацца паводле сваіх канонаў, працаваць на поў-

най самаакупнасці. Варта падумаць пра стварэнне асобнага творчага аб'яднання для эстрадных артыстаў, надзвычай зацікаўленых у калектывных праглядах і абмеркаванні канцэртных праграм, у абмене новым рэпертуарам.

— **А як трэба ставіцца да "модных" пляняў масавай музычнай культуры, якія запаланілі многія сцэнічныя пляцоўкі, каналы радыё і тэлебачання? Невыпадкова ўсё менш юнакоў і дзяўчат наведваюць канцэрты класікі, агдаючы перавагу іншым музычным захапленням...**

— Забараніць "шоу-індустрыю" і абмежаваць доступ лёгкай музыкі ў моладзевае асяроддзе ва ўмовах сучаснай, шырока разгалінаванай сеткі масавых камунікацый не ўяўляецца магчымым. І гэта рабіць проста марна. Музыка пацяшальнага характару для забавы мае права

сцінай музыкі, дапамагаюць праводзіць канцэрты з твораў сусветнай класікі ў дзіцячых музычных школах. Хацелася б, каб і ў нашай краіне найбольш плацежаздатныя прадпрыемствы, банкаўскія ўстановы зрабіліся надзейнымі спонсарамі філармоніі пры правядзенні фестываляў і асобных гастрольяў выдатных музыкантаў.

— **Раней існавала праблема напупустых залаў. Нават канцэртныя праграмы, складзеныя з папулярных твораў класікаў, не заўсёды прыцягвалі ўвагу шырокай публікі. А якое сёння наведванне сімфанічных і камерных канцэртаў?**

— Цяпер Вялікая зала і Малая зала імя Р. Шырмы не адчуваюць асаблівай нястачы слухачоў. З аднаго боку, іх, напэўна, прываблівае навізна інтэр'ераў пасля рэканструкцыі і капітальнага рамонту будынка сталічнай філармоніі, а з другога — вельмі

Пакуль жыве музыка

Сёння Беларуская дзяржаўная філармонія адзначае свой 70-гадовы юбілей. Адзін з былых яе дырэктараў — журналіст і музычны крытык Георгій Загародні падрыхтаваў для выдавецтва "Беларусь" новую рэдакцыю сваёй кнігі пра старэйшую канцэртную ўстанову краіны. Заклучную частку гэтай кнігі аўтар задумаў як гутарку з мастацкім кіраўніком БДФ, заслужаным артыстам Беларусі Юрыем ПЛЫДЗЮКОМ, які працуе на гэтай пасадзе амаль чвэрць стагоддзя і зрабіў значны ўнёсак у развіццё музычнай культуры краіны. Фрагмент гутаркі прапануем увазе нашых чытачоў.



існаваць, але калі яна высокага гатунку, створаная і выконваецца музыкантамі-прафесіяналамі, якімі, у прыватнасці, ганарыцца канцэртны аркестр М. Фінберга. Што датычыць выхавання музычных густаў моладзі, то тут многае залежыць і ад работнікаў дзяржаўных канцэртных арганізацый, якія пастаянна не спыняюць пошуку больш эфектыўных сродкаў музычна-асветніцкай дзейнасці. Жаданне падлеткаў слухаць класічную музыку само па сабе не ўзнікае. Патрэбна папярэдняя, карпатлівая праца філарманічных лектараў і музыкантаў-выканаўцаў. На гэта якраз і скіраваныя намаганні вядучых нашых музыкантаў: Іны Зубрыч, Волгі Савіцкай, Волгі Брылон, Анатоля Парэцкага. Яны разам з Акадэмічным сімфанічным і Дзяржаўным камерным аркестрамі, салістамі праводзяць цыклавыя канцэрты па абанементах, выступаюць з каментарыямі на школьных музычных "ранішніках" у Вялікай зале філармоніі.

— **Пры цяперашніх рынковых агносінах акадэмічнае мастацтва ва ўсім свеце каштуе вельмі дорага...**

— І вымагае вялізных фінансавых затрат. Неверагодных лічбаў дасягнулі ганарары знакамітых салістаў, ужо не кажучы пра вялікія выдаткі на арэду глядзельных залаў і на рэкламу. На Захадзе, як вядома, канцэртным бізнесам у асноўным займаюцца практычныя імпрэсары. Яны імкнуцца ў першую чаргу атрымаць выгаду для сябе ў гэтай справе. Між іншым, ёсць цікавая кніжка: "Хто забіў класічную музыку?" Яе аўтар — вядомы заходні менеджэр Норман Лебрэхт, які шмат гадоў займаецца канцэртным бізнесам. Ён шчыра прызнаўся, што класічную музыку "забіў" той, хто наладжвае ангажэменты артыстам самага высокага рангу, хто зарабляе на іх гастрольях шалёныя грошы, учыняючы пры гэтым, як ён піша, "карпаратыўнае злачынства".

Калі і прыязджаюць у нашу краіну музыканты сусветнага ўзроўню, дык толькі на адзін-два канцэрты, як удзельнікі міжнародных фестываляў "Беларуская музычная восень" ці "Мінская вясна": на правядзенне дзяржава дае дадатковыя грашовыя сродкі з рэзерваванага фонду. Без дзяржаўнай падтрымкі дзяржаўная філармонія сама не ў стане арганізаваць ва ўмовах рынку працяглыя гастролі знакамітых выканаўцаў-гасцей, бо ў яе няма на гэта ўласных лішніх грошай. Вось, напрыклад, у Японіі прамысловыя карпарацыі, такія, як "Соні", "Панасонік", структуры бізнесу не шкадуць сродкаў на прапаганду класі-

чнага афіша. Музыкальнае мастацтва надзвычай разнастайнае. Можна зарыентавацца на духоўна абмежаваных людзей і даваць для іх канцэрты з адных лёгкаважкіх папулярных твораў. Але гэта было б крокам назад у нашай музычна-выхаваўчай рабоце са слухачамі. Музыканты, што іграюць на сталічнай сцэне, мусяць адаптаваць сваё высокае мастацтва для недасведчанай публікі, яны павінны далучаць шырокую аўдыторыю да сусветных узораў кампазітарскай творчасці С. Пракоф'ева, І. Стравінскага, Д. Шостакавіча, Б. Бартака, Б. Брытэна, іншых геніяльных майстроў ХХ стагоддзя. Менавіта такую мэту ставіў перад сабою і перад калектывам галоўны дырэктар Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі Аляксандр Анісімаў, калі наладзіў з ім цыкл канцэртаў пад назвай "Уваскрэсенне класікі".

Шырокую папулярнасць атрымалі выступленні Ансамбля салістаў "Класік-Авангард". Ён вабіць слухачоў навізнай і своеасаблівасцю канцэртных праграм. Пры садзейнічання гэтага унікальнага калектыву пад кіраўніцтвам У. Байдава ўзнік незвычайны ансамбль ударных інструментаў. У сваю чаргу музыканты-духавікі сімфанічнага аркестра стварылі шэраг інструментальных груп, у тым ліку духавыя квінтэты. Такую ініцыятыву нашых артыстаў ухваляе кіраўніцтва філармоніі. Мы даўно пераканаліся ў тым, што нараджэнне кожнага новага калектыву, нават невялікага ансамбля, з непаўторнай манерай выканання, выклікае цікавасць у гледачоў.

— **Сёння ў Беларусі адбываюцца значныя станаўчыя пераўтварэнні: у нацыянальнай эканоміцы, у сацыяльнай сферы; гэта адбываецца і на дзейнасці мастацкіх калектываў. Калі можна так сказаць, зараз назіраецца інтэнсіфікацыя музычнага жыцця нашай краіны. У абласцях, апрача Мінскай, працягваюць свае філармоніі. Які ўплыў робіць на іх працу рэспубліканская канцэртная арганізацыя?**

— Абласныя філармоніі ўтварыліся на базе гастрольна-канцэртных аддзяленняў БДФ. Рэгіянальныя музычныя ўстановы працуюць у цесным кантакце з намі, на дзелавой партнёрскай аснове. Створаны Савет дырэктараў (на чале з генеральным дырэктарам Беларускай дзяржаўнай філармоніі А. Гарбарам), ён складае штогадовы гастрольны план, які зацвярджаецца Міністэрствам культуры Беларусі. Аднаведна гэтаму плану нашы калектывы і салісты выступаюць у самых аддаленых месцах Беларусі, кары-

стаючыся дапамогаю мясцовых канцэртных адміністрацый.

Аднак абласныя філармоніі ніякім чынам не нагадваюць пракатныя бюро ці звычайных антрэпрэнэраў артыстаў-гастралёраў. У кожным рэгіёне краіны ёсць свае прафесійныя выканальніцкія сілы, якія даволі паспяхова займаюцца музычна-эстэтычным выхаваннем слухачоў. Напрыклад, у Гомелі — гарадскі сімфанічны аркестр, у Брэсце — камерны, у Магілёве — аркестр народных інструментаў. Далёка з межамі сваёй вобласці ведаюць Гродзенскую капэлу і харэаграфічны ансамбль "Белыя Росы" з Гродна. Цяпер не толькі ў сталіцы, але і ў абласных цэнтрах праводзяцца розныя фестывалі акадэмічнага кшталту.

— **Юрый Мікалаевіч! Што можаце сказаць пра пошукі новых форм музычнага выхавання людзей? Вядомы кампазітар Андрэй Пятроў адноўчы заявіў у друку, што "музыка набывае куды большую выхаваўчую дзейнасць, калі ўступае ў саюз з гісторыяй, літаратурай, жывалісам, тэатрам, нават архітэктурай", калі музыка гучыць у крыху незвычайных абставінах — у розных музеях, карцінных галерэях, у старых камяніцах, касцёлах. Помніцца, раней у нас часта выкарыстоўвалася такая форма прапаганды музычнага мастацтва...**

— І цяпер Беларуская філармонія не адмаўляецца ад выступленняў сваіх камерных выканаўцаў у Палацы мастацтва, Нацыянальным мастацкім музеі на адкрытых выставах. Карыстаемся таксама памяшканнямі храмаў, касцёлаў для правядзення канцэртаў арганнай і камернай музыкі. Разам з тым, апошнім часам былі асвоены пад канцэртныя пляцоўкі залы многіх дзіцячых музычных школ, ад радзінных да пасялковых. На іх сцэнах з вялікім поспехам выступаюць нашы лепшыя салісты: піяністы Ігар Алоўнікаў, Ірына Шуміліна, Андрэй Паначэўны, кларнетыст Генадзь Забара, акардэаніст Ігар Квашэвіч, вяланчэліст Алег Алоўнікаў, вакалісты Іван Краснадубскі, Ніна Цішко ды інш. Толькі ў адной Мінскай вобласці былі адкрытыя камерныя залы ў 28 музычных школах. Такія ж канцэртныя пляцоўкі з'явіліся і ў іншых рэгіёнах, што спрыяе пашырэнню слухачкай аўдыторыі на перыферыі.

— **Завяршаючы гутарку, хацелася б даведацца пра бліжэйшыя перспектывы развіцця старэйшай нашай канцэртнай арганізацыі, пра яе творчыя планы і новыя праекты.**

— Перш за ўсё павінен зазначыць, што нашы моцныя сувязі з Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі дазваляюць чэрпаць свежыя выканальніцкія кадры. Нямаю маладых таленавітых музыкантаў з ліку яе выпускнікоў папоўнілі аркестравыя калектывы, сталі салістамі камерных жанраў. Гэтаму ў многім садзейнічаюць міжнародныя конкурсы маладых піяністаў, вакалістаў, выканаўцаў на народных інструментах, што арганізуюцца рэспубліканскай філармоніяй разам з акадэміяй. Так, нядаўна адбыўся чарговы Міжнародны конкурс імя І. Жыновіча сярод музыкантаў-"народнікаў".

У нас захаваўся фестываль пад назвай "Майстры мастацтва — працаўнікам вёскі", які вырашана скарыстаць для паляпшэння канцэртнага абслугоўвання жыхароў сучасных аграгарадкоў. Маем намер зрабіць творчую заяўку на ўдзел вядучых філарманічных аркестраў у штогадовым фестывалі "Славянскі базар у Віцебску". А чаму і не? Думаю, на віцебскім музычным кірмашы павінна гучаць не адна толькі песенная эстрада, але і высокае акадэмічнае мастацтва. А спробы ўключаць у праграмы фестывальнага Віцебска выступленні сімфанічнага і камернага аркестраў ужо былі, і паспяховыя.

Праца філармоніі не мае "сезоннасці". І летам наша Вялікая зала не будзе пуставаць, калі зможам дамовіцца з турыстычнымі фірмамі наконт наведвання філарманічных канцэртаў замежнымі турыстамі. Знаёмства з беларускім мастацтвам павінна, на нашу думку, прадуцьдэжацца планам знаходжання турыстычных груп у Мінску.

Дзімітрый Шостакавіч неяк заўважыў: "Калі гады стараць чалавека, то яны не стараць філармонію...". Гэта сапраўды так. Пакуль жыве музыка вялікіх майстроў мінулых эпох і нашай сучаснасці, будзе вечна жыць і філармонія — сапраўдны фарпост прапаганды музычнага мастацтва. І наадварот, пакуль існуе філармонія, яна заўсёды будзе адкрываць цудоўны свет музыкі для ўсё новых пакаленняў слухачоў. Сваё высокае прызначэнне — выхоўваць людзей, служыць іх духоўным інтарэсам — Беларуская дзяржаўная філармонія павінна апраўдваць заўжды і паўсоль.

Георгій ЗАГОРОДНІ
Фота Я. Коктыша

Гістарычная літаратура ці схаваная прапаганда?

У №14 за 6. 04.2007 на старонках «ЛіМ» мы пачалі разважаць над некаторымі праблемнымі пытаннямі кніжнай этыкі. Сёння паспрабуем прааналізаваць тэматычныя тэндэнцыі ваенна-гістарычнай літаратуры, прадстаўленай у шырокім сталічным продажы...

«Попыт» на ваенную гісторыю

Напэўна, многія з заўзятых кнігаманаў заўважылі, што пасля распаду СССР у былых савецкіх рэспубліках павысіўся попыт на ваенна-гістарычную літаратуру. На старонках такіх выданняў можна было прачытаць не толькі новыя факты пра нашых вайскоўцаў, але збольшага даведацца і пра тых, хто нам супрацьстаяў.

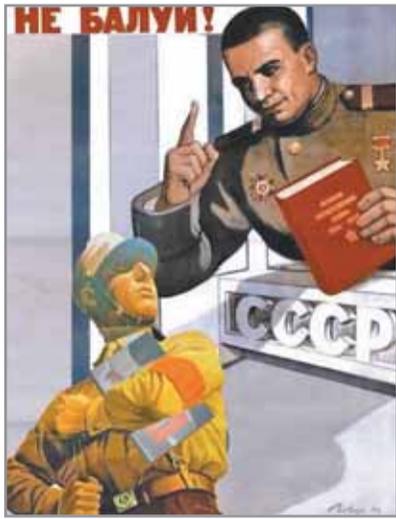
Сёння няцяжка знайсці ў крамах ды на кніжных кірмашах ярка ілюстраваныя энцыклапедыі, у якіх — шыкоўныя фотаздымкі, схемы-чарцяжы, падрабязныя аповеды пра баявыя шляхі самай разнастайнай варожай тэхнікі. Дарэчы, такія выданні не танныя. Больш сціплыя сродкі пойдучы на літаратуру, выдадзеныя на шэрай газетнай паперы. І тут галоўнае — факты.

Ваенна-гістарычная кніга 1990-х — 2000-х па аўтарскім крытэрыі можа належаць як сучасным даследчыкам, так і непасрэдна армейскім стратэгам Трэцяга рэйха, саюзнікам, а зрэдку і чырвонаармейцам. Напрыклад, класічная праца Гейнца Гудэрыана «*Achtung! Panzer!*» («Увага! Танк!»), успаміны савецкіх камандуючых, даследаванні ваенных з боку саюзнікаў. Збольшага савецкі бок прадстаўлены новымі поглядамі на біяграфію і палітыку Сталіна, пошукамі «раскарачэнняў» дакументаў і інш. Але **грунтоўнай ваенна-гістарычнай літаратуры, прысвечанай штодзённым падзвігам Чырвонай Арміі, якая адэкватна трактуе тагачасныя факты, вельмі мала!**

Нават пра ворагаў — з памылкамі

Новыя факты, неапублікаваныя раней фотаздымкі, гісторыі, да якіх дагэтуль неабяспечна было звяртацца... Ёсць попыт — ёсць прапанова! У чым жа праблема?

Для тых, хто сур'ёзна даследуе тэму Другой сусветнай вайны, некаторыя з такіх кніг могуць стаць



Няўжо прапаганда?

Другая праблема ў ваенна-кніжным рэчшчы — значны тэматычны і колькасны ўхіл убок літаратуры, прысвечанай калабарантам, «уласаўцам» ды іншым недругам нашых бацькоў і дзядоў. А калі не ворагам, то саюзнікам, пераважна амерыканцам і англічанам... Прапаганда ці гісторыя? Дзе мяжа паміж імі? У тых, хто паспытаў пораху той вайны, стаўленне да літаратуры, прысвечанай, напрыклад, Трэцяму рэйху, перманентна адмоўнае. Гэта я адчуў на прыкладзе свайго дзёда, удзельніка абароны Ленінграда, які на дух не ўспрымае гістарычныя ўспаміны пра ворагаў нават у нейтральным кірунку. Думаю, нешта рэзка-адмоўнае ён бы выказаў, калі б пабачыў энцыклапедыю аўтара Шункова «*Вермахт*», якую выпусціла прыватнае беларускае выдавецтва «Харвест». Зусім нечакана было сустрэць гэтую кніжку на выставе ў Паставах падчас Дня беларускага пісьменства-2006. На кніжцы пазначана «*Лепшае навукова-папулярнае выданне. Дыплом 1-й ступені*». Значыць усё ж гісторыя, а не прапаганда?

сапраўды знаходкай. Зразумела, усе факты правярыць немагчыма, ды знаўца разбярэцца, дзе зерне, а дзе пустазелле. Але ж такія кнігі адрасаваны масаваму чытачу, які пакуль верыць напісанаму! Памылка ў некаторых «працах», няхай нават і пра ворагаў — зашмат.

Нядаўна мне патрапіла энцыклапедыя, прысвечаная незвычайнай зброі абедзвюх сусветных войнаў. Выданне якраз з масавых па кошыце, аздоблена цікавымі фотаздымкамі. Пагартаўшы, заўважыў у прыватнасці неадкладныя назвы некаторых узораў нямецкай зброі, памылкі ў тактыка-тэхнічных характарыстыках. І гэта мімаходзь, без паглыблення ў асноўны кантэкст!..

Некаторыя кнігі насамрэч «зроблены на хуткую руку», у даследаваннях няма глыбіні. Напрыклад, у «*Энцыклапедыі Трэцяга рэйха*» ў артыкуле пра крывавага ката Асвенціма доктара Менгеле не напісана, што ў рэшце рэшт яго пакаралі агенты ізраільскай разведкі. А пра гэта казалі ў дакументальным фільме «*Менгеле. Доктар-смерць*» па канале Discovery самы сведкі помсты. Прычым і кніга, і фільм выходзілі прыкладна ў адзін час. З кантэксту артыкула вышэйзгаданай энцыклапедыі атрымліваецца, што зло засталася непакараным...

Спадысяюся, няцяжка зразумець, што калі памылкова звышаць у кнігах тактыка-тэхнічныя характарыстыкі варожай зброі, чытач разгубіцца і запытаецца «А як жа мы перамаглі ў той вайне?» Вось гэта — пытанне гэзарыентацыі аўдыторыі...

Раней успаміны пра ямецка-фашысцкіх захопнікаў на кніжных старонках здаваліся нечым звышнатуральным. Яшчэ ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны ўсялякі ўспамін, напрыклад, пра зброю ворага ў станоўчым ключы лічыўся яе прапагандай. Што датычыцца саюзнікаў, тут сітуацыя нялепшая. Заглыбіўшыся ў такія кнігі, нехта можа паверыць у тое, што перамога над фашыстамі набліжалася саюзнікамі ў асноўным у Афрыцы, Італіі і Нармандыі; можна забыцца пра зацягванне з адкрыццём Другога фронту, плацжыі СССР за пастаўкі тэхнікі і прадуктаў па лэнд-лізу; і, на жаль, можна не ўзгадаць бітвы пад Масквой, Сталінградам, Курскам, без якіх вайна магла пайсці ў зусім іншы бок. Гэта — самае страшнае!

Адмаўляць заслугі саюзнікаў у той вайне мы не збіраемся, ды і гістарычныя даследаванні ворагаў табуіраваць нельга! Але пры гэтым трэба помніць пра подзвіг савецкага народа! У адказ на выданні пра ворагаў ці саюзнікаў нам, сучаснікам, трэба шукаць новыя факты з жыцця нашых салдат і афіцэраў, пісаць пра іх у папулярнай, даступнай і займальнай форме.

Сяргей ДУБОВІК
Фотакалаж аўтара

Дзяўчына з блакітнымі вачыма на інваліднай калясцы... Хлопец з кавенкай у руцэ... Альбо мужчына, які не бачыць навакольна свет, нават праз тоўстае шкло акуляр. Жанчына, прыкаваная да ложка... Яны — людзі. Такія, як мы з вамі. І яны сярод нас. Гэтыя людзі маюць права на жыццё, адукацыю, развіццё сваіх талентаў. Чаму ж мы, глядзячы на іх, апускаем вочы і адчуваем няёмкасць? Але мы — роўныя.

Змагарскі дух

Гэтую думку хацелі данесці да прысутных арганізатары серыі відэапаказаў «Кіно без абмежаваных магчымасцей» — Беларускае маладзёжнае грамадскае аб'яднанне «Розныя-роўныя» і выпускнікі праграмы Flex. Забягаючы наперад, сцвярджаю — у іх гэта атрымалася. «Наша галоўная мэта, — кажуць арганізатары, — звярнуць грамадскую ўвагу да праблем людзей з абмежаванымі магчымасцямі».

Акцыя распачалася 15 сакавіка ў Мінску, і на працягу года ўсе жадаючыя змогуць пабачыць кінастужкі-пераможцы міжнароднага фестывалю «Кіно без абмежаванняў». Таксама, як зазначалі арганізатары праекта, на наступныя кінапаказы да гасцей, магчыма завітаюць беларускія рэжысёры і людзі мастацтва. Сустрэчы праходзяць у актавай зале Мінскай абласной бібліятэкі імя Пушкіна (вул. Гікала, 4) штомесяц.

Грэгара» — мастацкая стужка Іоханеса Кіфера з казачнай канцоўкай, у нечым падобна да рэкламных ролікаў Канскага фестывалю. Сцюэт просты: унук вынаходзіць прыстасаванне, з дапамогай якога яго бабуля пачынае хадзіць зноў.

Зусім іншы настрой у дакументальным кіно. Здзіўленне, суперажыванне, боль, вера ў свае магчымасці, шок і нават слёзы — усё гэта эмацыянальны вынік прагляду фільмаў «Кароль Калека», «Прайдзі гэты шлях» і «Не пакіну цябе, пакуль не памру».

У англійскай мове слова «калека» мае і іншы сэнс — «змагарскі дух», — сцвярджае галоўны герой фільма «Кароль Калека» Дэн, мастак і аўтар сцэнар'я, але ён яшчэ і інвалід. Уявіць цяжка, як чалавек, прыкаваны да інваліднага крэсла, ды яшчэ з непаздушнымі рукамі, якія не могуць трымаць нават лыжку, малое і нават пііша. Ён мае такую духоўную моц, якую не мае ні адзін з нас. А малое з дапамогай гэндзля, прышпіленага да шлема.

Зарэд Дэн самастойна малады чалавек, які жыве без бацькоў. Атрымаў дыплом аб вышэйшай адукацыі і займаецца мастацкай працай. Гледзячы на яго, думаеш, што твае праблемы — нішто.

Род Бакман («Прайдзі гэты шлях»), рэж. Кэтрын Вандэр перамяшчаецца з дапамогай рук, у дзяцінстве яму ампутавалі ногі. Але гэта не стала перашкодай у жыцці. Ён прафесар і праводзіць заняткі ў школе з дзецьмі. У яго цудоўная дачка, якую ён адзін даглядае. І на працягу дваццаці год сабраў з легендарнай музычнай групай Aerosmith.

«Я — яго мозг. Ён — мае рукі,» — такі дэвіз сяброўства Франека і Андэя. Яны пазнаміліся ў інтэрнаце для дзяцей-інвалідаў. І ўсё жыццё прайшлі разам.

Арганізатары кінапаказаў абяцаюць у наступны раз зноў паказаць гэтыя стужкі. Месца правядзення — тое ж самае: актавая зала Мінскай абласной бібліятэкі імя Пушкіна (вул. Гікала, 4). Не хапае толькі новых гледачоў...

Алена НЕВЯДОМСКАЯ



Да першага кінапаказу выбралі розныя па жанры стужкі. Гэта і анімацыя, і мастацкае кіно, і зусім сур'ёзнае, дакументальнае.

Пластылінавы мультфільм «Харві Крампет» аўстралійскага рэжысёра Адама Эліота стартаваў першым. Галоўны герой — чалавек з абмежаванымі магчымасцямі. Усё сваё жыццё ён праводзіць у пансіянаце састарэлых. Ён — кот з дзевяццю жывцямі, — так лічыць сам Харві. «Лепшае вынаходніцтва

Антоній Падуанскі на Вілейшчыне

У адным з касцёлаў Вілейскага раёна знайшлі абраз, напісаны вядомым мастаком Нікадзімам Сілівановічам. Пракаменціраваць сенсацыйную знаходку мы папрасілі мастака з Вілейкі Эдуарда Мацюшонка, які ў 2005 годзе зрабіў копію адзінавядомай у Беларусі карціны Сілівановіча «Салдат з хлопчыкам».

— Эдуард Уладзіміравіч, як удалося адшукаць абраз, і ці ёсць упэўненасць, што гэта праца рукі вядомага майстра?

— Увосень 2006 года абраз быў знойдзены ў адным з касцёлаў Вілейскага раёна. Спачатку па архівах яго знайшла Наталля Яфімава, супрацоўніца Вілейскага краязнаўчага музея. На адным дакуменце яна заўважыла подпіс «Сілівановіч». Тады мы з'ездзілі ў касцёл. І сапраўды ўбачылі, што непадалёк ад алтара вісіць абраз. У правым куце яго надпіс лацінкай «Сілівановіч.1915». Напісана карціна ў Вільні.

— Як выглядае абраз?

— Памеры абраза «Антонія Падуанскага» прыкладна 180х80 см. Адчуваецца акадэмічная школа, рука Сілівановіча. На абразе адлюстраваны манах Антоній, а каля яго стаяць дзеці. Праца па колерах падобная да такіх карцін мастака, як «Салдат з хлопчыкам», «Дзеці, якія гуляюць у двары», «Аўтапартрэт». Абраз, як я лічу, у добрым, але не выдатным стане. У пэўных месцах ён падпраўляўся невядомым мастаком. Але гэта не зашкодзіла: абраз быў напісаны ў класічным стылі на лакавай аснове, і ўсе папраўкі можна «зняць».

— Абраз павінен знаходзіцца ў касцёле. Але ж ён уяўляе і мастацкую каштоўнасць. Ці не ўзнікае думкі зрабіць копію і гэтай працы мастака, каб яе маглі бачыць усе жадаючыя?

— Я пра гэта не думаю, але ўсё магчыма. У дадзеным выпадку абраз сапраўды належыць касцёлу. І напісаны быў хутчэй за ўсё па спецыяльнай замове для храма. Гэта справа ксяндза — дазволіць ці не напісаць копію абраза, каб тая стала адкрытай для людзей.

Даведка. Нікадзім Сілівановіч нарадзіўся 25 снежня 1834 года ў в. Цынцавічы Вілейскага раёна. У Маладзечне атрымаў агульную адукацыю ў павятовам пяцікласным вучылішчы для дваран. У 1859 годзе паступіў у Пецярбургскую Імператарскую акадэмію мастацтваў, дзе спецыялізаваўся на партрэтным жывапісе. Праз чатыры гады Сілівановіч атрымаў званне вольнага мастака, пасля чаго вярнуўся ў родную вёску. Пачаў займацца царкоўным жывапісам. У 1866 годзе яму было прысвоена званне класнага мастака 3 ступені. Зноў вучыўся ў акадэміі ў класе мазаікі. Неўзабаве атрымаў званне класнага мастака 2 ступені, а там ужо і 1 ступені. Таленавіта мастака заўважыў Брулоў, які і прапанаваў Сілівановічу прыняць удзел у стварэнні мазаікі «Тайная вячэра» ў галоўным іканастасе Ісакіеўскага сабора ў Пецярбургу. Карціны мастака знаходзяцца па ўсім свеце. Толькі адна з іх — «Салдат з хлопчыкам» — захоўваецца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Сам сабе рэдактар?

Вядома, што ў Мінску цяжка выдаць кнігі літаратарам, асабліва перыферыйным. Апошнім часам даводзіцца звяртацца ў абласныя друкарні. У Магілёве гэта друкарня імя Спірыдона Собяля. Тут даволі хутка выдаюць кнігі, але за кошт спонсараў або за ўласныя грошы.

А далей — праблемы. Як дайсці з кнігай да чытача? Якія каналы для гэтага выкарыстаць? І наступваюць цяжкія часіны для аўтара. Бібліятэкі не заўсёды бяруць кніжкі з-за адсутнасці матэрыяльных сродкаў для іх набывання. Ёсць пэўныя абмежаванні і нязручнасці ў ганчальных арганізацыях і ўстановах. Акрамя гэтага, пры выданні кнігі — плаці падатак, прапановаў бібліятэцы ці прадаўцу — палаткі і немалыя.

Відаць, наспела патрэба стварэння ў Магілёве абласной рэдакцыйна-выдавччай установы. Яна займалася б рэдакцыяй і рэдагаваннем рукапісаў будучых кніг, падпісвала б рукапісы ў набор, у друк, у свет. Тады б да чытача не траплялі слабыя па мастацкіх вартасцях творы. Бо атрымліваецца — сам сабе рэдактар, што напісаў, тое і здаў у друк.

Гэтая ўстанова занялася б і распаўсюджваннем кніжнай прадукцыі мясцовых аўтараў. Фарміравала б тыражы праз заяўкі ад бібліятэк і распаўсюджвальнікаў кніг, арганізавала б рэкламу.

Кнігі жа ў вобласці апошнім часам выходзіць шмат. Дастаткова прывесці прыклады са Шклоўшчыны за апошні час. У 2004 годзе на УПКП «Магілёўская аблдрукарня імя Спірыдона Собяля» выйшаў з друку зборнік вершаў сувязісткі Галіны Мароз «Жыццёвыя віражы», крыху пазней два зборнікі вершаў выдаў аграном па спецыяльнасці Мікола Лесюкоў, паэтычны зборнік — ветэран мінулай вайны Георгі Вярбіцкі, тры кніжкі — аўтар гэтых радкоў, два калектыўныя зборнікі. Напрыканцы мінулага года чытачы атрымалі зборнік вершаў вясцоўца з Вялікіх Лазіц Леаніда Наліноўскага «Карані жыцця».

У Магілёве ды іншых раёнах вобласці літаратары таксама выдалі нямала кніг і рыхтуюць новыя да друку. Так што рэдакцыйна-выдавччай установе было б чым займацца.

Лявон АНЦПЕНКА

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Споведзь халасцяка

Яшчэ ў маёй кішэні ёсць Паперка. Там імя: Марына; і тэлефон. А можа, пазваніць?

Сяргей Вераціла

З Кацярынай — у разладзе, І Людміла гоніць прэч. Ад Надзеі муж адвадзіў, Аляксандра — камень з плеч.

Не пускае ў дом Галіна, Зося трубку не бярэ. Для суседкі Агрыпіны Не багаты я на "рэ".

Пазваню, відаць, Марыне, Тэлефон ёсць як-ніяк, І няхай ва мне загіне Саматлівы халасцяк.



Павел САКОВІЧ

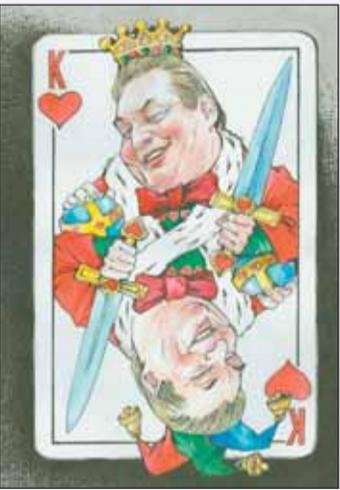
Уладзіміру Радзівілаву

да 25-годдзя творчай дзейнасці

Нікога, пэўна, не здзівіла б, Што ён — з тых самых Радзівілаў. Інакш адкуль ва ўсім парода? Не толькі ж, мабыць, ад прыроды...

Мо продак — жартаўнік някепскі — Быў парадыстам каралеўскім?

Яго ж нашчадак, як мы бачым, Свой лёс выдатна перайначыў: Ён стаў заслужаным артыстам І каралём... у парадыстаў!



Анатоль ЦЫРКУНОЎ

Перасяленец

Трэба ж было, памяняўшы камору, Перасяліцца з Садома ў Гамору...

Вучыся гзаржаўнай мове

Дзаржаўны гімн існуе для таго, Каб пелі, а не мыкалі яго.

Тарас на Парнасе

Ёсць чуткі, што паэт Тарас Папаў па благу на Парнас...

Недарэчны выйгрыш

Выйграў поп калготкі ў латарэю... На якое яны ліха іерэю?

Мікола ШАБОВІЧ

Бывай, знясілены герой, або Пара ўжо мне дахаты

адсюль дзе вада паўсюль

туды дзе няма вады змагацца са смагай ты

ідзеш я хачу з табой знясілены мой герой

Таццяна Будовіч

было ў галаве гуло

але ж помню твой катэдж

віно цыгарэтны дым пажадных абдымкаў шчым

лямурную лабуду прарвала аднак ваду



і тое што быць магло нібыта ў нябыт сплыло

пакуль ты ваду насіў знясілеў-знямог зусім

лаўлю на хаду аўто знясілены мне нашто

Анатоль ЗЭКАЎ

Ты — ёсць Ты — ёсць. Але — не для мяне...

Таццяна Барысюк

Ты — ёсць. Нікуды ты не знік, Хоць ад мяне сябе хаваеш. Ты мной пастаўлены на ўлік У кнізе, што вяду сама я.

Ты — ёсць. Але — не для мяне. І песня наша як бы спета. Ці добра гэта ўсё, ці не, Пакуль мне невядома гэта.

Ты — ёсць. Я не кажу, што быў, І на цябе я не крыўдую. А што мяне ты разлюбіў, Дык так разлюбіш і другую.



Згарэла пуцёўка

Адам Пятровіч Зазубрын штогод адпачываў у санаторыі. Быў ён яшчэ добры мацак, на спортпляцоўку заглядаў, асабліва калі там было начальства, на здароўе не скардзіўся, але расслабіцца ў час адпачынку любіў...

Паехаў у прэстыжны санаторый Адам Пятровіч і на гэты раз. Падначаленыя яго таксама сталі пачуваць сябе крыху вальней: праца тая ж, нават лепш справы пайшлі, затое не чуеш скрыпучага голасу шэфы, не бачыш яго вечна пахмурнага позірку, незадаволенага выгляду незалежна ад таго, добра ты працуеш, ці дрэнна. Тыдзень у канторы панаваў чудаўны настрой. А на наступным, у сераду, усе супрацоўнікі, прышоўшы на работу, ахнулі: Адам Пятровіч сядзеў у сваім крэсле і заўзята гартаў нейкія дакументы.

— Што здарылася, Адам Пятровіч? — першым кінуўся да яго намеснік, Сымон Віталевіч, які якраз сёння паабяцаў цешчы даць дырэктарскую машыну, каб з'ездзіць да сястры ў другі горад. Цяпер дзядзецца прасіць дазволу ў Адама Пятровіча або даваць "адбой" цешчы, за што, зразумела, будзе страшэнны наганяй ад жонкі.

Адам Пятровіч адарваў вочы ад папер, незадаволена прабурчаў:

— Гэта ж прыдумалі, д'яблы, новаўвядзенне: хто тры разы запар пабудзе ў

санаторыі, таму аўтаматычна прызначаецца трэцяя група інваліднасці і адпраўляюць на лёгкую працу. А я ж восьмы раз запар адпачываю ў санаторыях, ды яшчэ якіх!.. Дык кінуў сваё лячэнне-адпачынак ды прымчаў за пяцьсот кіламетраў. Карацей кажучы, "згарэла" мая пуцёўка сінім полымем...

— Як гэта? — здзівіўся Сымон Віталевіч. Ён добра ведаў, што да пенсіі шэфу яшчэ "грукаць" шэсць гадоў і калі перавядуць на іншую работу, то цяжка яму дзядзецца, бо, як кажуць у народзе, языком мянташыць — не мяхі цягаць... — Адам Пятровіч! Што вы кажаце? Ніякіх жа дакументаў на гэты конт апошнім часам не прымалася, я строга сачу...

— Што? — знікавеў дырэктар. — Няўжо мяне ашукалі?

— А хто вам сказаў пра гэта новаўвядзенне?

— Ды знаёмы з суседняга катэджа, калі бралі чарку з жанчынамі перад танцамі. Кампанія, скажу табе, сабралася — пальчыкі абліжаш, не да газет ды радыё было... А ён, нягоднік, пажартаваў, значыць! Каб яму!.. Згарэла мая пуцёўка! — ажно пабалеў твар у Адама Пятровіча. Ён расшпіліў каўнер у сарочцы і ў роспачы выскачыў з кабінета...

Міхась СЛІВА

Мікола СІСКЕВІЧ-НАРАЧАНСКИ

Кіты і зоркі

— Куды імкнуцца зоркі сцэны? — На тэатральныя арэны. — Ім хочацца, каб моцна зала Апладысментамі пляскала.

— Апроч іх ёсць яшчэ й кіты, — Спяваюць гзіўныя кіты.

— Дык розніца між іх якая? — Таго зусім ніхто не знае...

— На слухача пагчас іх слава Амаль гарняцкай мчыцца лавай... — Расце яна з пікантнай плёткі, Таму хітовы век кароткі.

Шаржы

А. КАРПОВІЧА

Віктар РЭЧЫЦ

Арыгінальны жанр

— Хачу табе, Макар, я пахваліцца. Нядаўна быў запрошан у сталіцу. Удзел у конкурсе музычным браў там І нечакана стаў я лаўрэатам. У намінацыі "Арыгінальны жанр" Я перамогу атрымаў, Макар. — О, навіну прывёз ты немалую. Віншую з поспехам, Яўсей, віншую. А чым, як не сакрэт, ты пакарыў Высокапрафесійнае журы? — Я незвычайны там выконваў твор: Пакладзены на ноты свой красворг.

Анатоль ЖУК

Вось таму

Напісаў я нямала вершаў. Колькі іх — і сам не згадаю. Ды усё ж я не буду першым, А другім каб быць — не жадаю.

Пасмяецца хтось на юдолі: Ваш, паэты — што воўчы след! Адкажу: проста я ніколі Не насіў наймення — ПАЭТ.

Я заўжды рыфмаваў бясконца Для каханак, за п'яным сталом... А паэт — гэта хіба што сонца! Ну, а сонца — заўсёды адно!.. Мой агонь — дык не болей, як месяц. Можа высвятляць шлях напаказ. Вось таму не будую я лесвіц, Каб узлезці вышэй на Парнас.

Мікола ВЯРШЫНІН

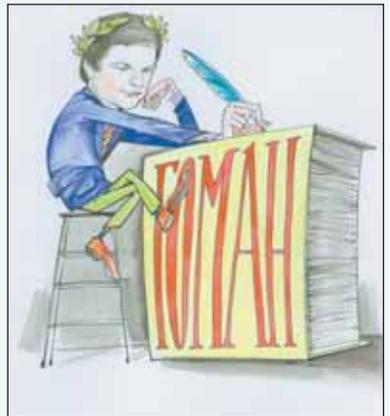
Міколу ТРАФІМЧУКУ

Ён магутны, не суровы, З чыстым талентам сваім. Выдае часопіс новы — Сотні аўтараў у ім.

Маладыя і старыя, Кожны — сябар, добры госць. Чытачам усіх адкрые — У каго натхненне ёсць. Праца йдзе з выдатным плёнам, Не чыталі вы? Няўжо! А часопіс гэты — "Гоман" Папулярным стаў ужо.

Адкрывай чарговы нумар: Слаўных рубрык цэлы куст. Там і лірыка, і гумар, Шмат чаго на розны густ.

Чую голас я знаёмы. Шчыры поіск моцных рук — Хоць на вуліцы, ці дома: То — Мікола ТРАФІМЧУК!



Лісты

Ірына РУДКОЎСКАЯ

(в.Хатынічы, Ганцавіцкі р-н)

26.03.2007

Хачу напісаць пра Міколу Купрэва, якога я ведала больш як сорак гадоў. Першая сустрэча адбылася, калі ён летам прыехаў да майго брата, паэта Міхася Рудкоўскага ў вёску Востраў на Ганцаўшчыне, дзе Міхась правоззіў свой вопыт. Было гэта на пачатку 60-х гадоў. Я тады вучылася ў класе 9-10. Мікола пасля гэтага бываў у Востраве ў бацькоў і з Міхасём, і без яго. Мама ўсіх сяброў Міхася сустракала і прывячала вельмі гасцінна. Па-мацярынску сустракала яна і Міколу. Потым, калі бацькоў не стала, у роднай хаце засталася жыць (і цяпер жыве) наша сястра Ліда. Па-ранейшаму Мікола бываў у Востраве, толькі ролю гасціннага гаспадыні ўзяла Ліда. А я, адвучыўшыся ў Брэсцкім педгінстытуце, вярнулася на Ганцаўшчыну настаўніцай. І ў час сваіх вандровак Мікола не мінаў і маю хату, знаходзіў тут і прытулак, і адпачынак. Жыў па тыдні і больш. А калі ад'язджаў, я старалася пакласці ў яго карычневый партфель што-небудзь на дарогу, а ў кішэню совала які трыяк на цыгарэты.

Неяк, раскажваючы мужу пра тое, як Купрэў кругом пазычаў, кажу, што я не чакала, калі Мікола папросіць, каб пазычыла яму грошай, а апырэдзвала гэтую просьбу, муж і кажа мне:

— А я, каб і ты не ведала, сваё яму ў кішэню трыяк-другі...

Дык вось у час гэтых прыездаў я старалася, каб ён хоць крыху адчуў дамашнюю ўтульнасць, адпачыў, па-чалавечы сталаваўся.

З кожным новым наведваннем ён выкладаў усё горш і горш. Суставы круціў артрыт, хварэў на сухоты, страшэнна кашляў... Яго было вельмі шкада. Ці то была накіраванасць лёсу, ці то сам чалавек быў вінаваты, ці то абставіны складваліся не на яго карысць — не нам судзіць. Але гэта быў Чалавек. І па агульначалавечай маралі, і па хрысціянскай таксама ён заслужыў міласэрныя адносіны да сябе. Дзякаваць Богу, што я гэта разумела і тады, калі гэтага яшчэ можна і не разумець — у маладосці. Гэта быў чалавек надзвычай трагічнага лёсу. І гэты трагізм суправаджаў Міколу з дзяцінства да самага скону. Не прывяззі Гасподзь, перажыць тое, што перажыў ён у дзяцінстве. На яго вачах паліцаі катавалі маці, а потым, яшчэ жывую, закідалі зямлёю. А яго няўдалыя спробы стварыць сям'ю, адну, дзвюх? А яго складаныя ўзаемаадносіны з бацькам? Літаратурнае забыццё пасля "Непазбежнасці", потым вось-вось Дзяржпрэмія за "Правінцыйныя фантазіі", воля лёсу — і прэмія гаспадарства групаму. А ён жа, гаротны, ніколі не плакаўся, не жаліўся, ніколі, я паўтараю, ніколі ні на кога не крыўдзіўся. Асабіста я ставіла яго ў прыклад як стойкага чалавек, які цярдліва пераносіў усе жыццёвыя складанасці і не стаў жорсткім да людзей. Можна ўявіць, якія фізічныя мучэнні пераносіў ён! А маральныя?

Дарчы, бацьку Міколы я не разумею, хоць і асуджаць не маю права. Я, можа, не ўсё ведаю ў іхніх адносінах. Але ганарыцца сынам, калі ў яго ўсё добра было, і адчурацца, калі той стаў вясці "няправільны" лаг жыцця? Дык хто ж павінен прыйсці на дапамогу, як не самы родны табе чалавек? Дзякаваць Богу, што сястра яго прывячала. Ды і яшчэ, што ў Міколы было шмат сяброў, якія прымаі яго такім, якім бы ён ні быў. Да прыкладу, А. Крэйдзіч, які пісаў: "Асабіста я ганаруся тым, што падчас вандровак ён не абмінаў і маё жытло, начаваў, чытаў вершы яшчэ ў рукапісах". Зноў жа В. Грышкавец у эсе "Вот пришел анахорет Купрев" зусім не крыўдна піша і пра яго згубную звычку і, цёпла, пра

цежаную споведзь жыцця. Што ж, ён быў не простым чалавекам. Агсюль — і накручаны лёс.

І адметная паэзія. Ці не з гэтай прычыны цікавіцца ім і літаратурная моладзь (чытайце тут эсе пра творчасць М. Купрэва студэнта IV курса філфака БДПУ імя М. Танка Ц. Чарнякевіча), і простыя чытачы і прыхільнікі.

Каб не быць галаслоўнымі, дазім слова жанчынам, не заангажаваным літаратурай. Прапануем вашай увазе лісты Ірыны Рудкоўскай (настаўніцы, роднай сястры паэта Міхася Рудкоўскага, у якой М. Купрэў быў частым, хоць і не заўжды прошаным, але заўсёды жаданым, госцем) і Ганны Хадаровіч (супрацоўніцы Пружанскай раённай газеты, якая бескарысна апекавалася ім да яго апошніх дзён). Такім, без прыўкрас, было зямное жыццё вядомага вандроўнага Паэта зблізка. Наблізімса ж да яго здала і мы... Дзеля праўды жыцця і праўды мастацкай.

ЛеГАЛ

да 70-годдзя з дня нараджэння Міколы Купрэва



Палескі пілігрым

Працяг пачатку

Я прыязджаю ў Івацэвічы жнівеньскім ранкам. Нядаўна прайшоў дождж, і лужыны яшчэ не падсохлі. У паветры стаіць пах мокрай зямлі і лістоты.

Вакзальная касірка ўсхвалявана тлумачыць мне: "Дык да тае вёскі даехаць гэта трэба аўтобусам, нашым, гарадскім. Сядзеце — во там, каля дрэва, прыпынак — і скажаце, што да помніка Колю Гойшыку. Давязуць!"

З акна аўтобуса пазіраю на прывакзальны пляц, сёння амаль пусты, і прыгадваю пачатак купрэўскай аповесці "Палеская элегія", дзе той пляц апісаны шумным, поўным размаітага палескага люду. А сёння — пуста... Уласна Івацэвічы — невысокія ладныя дамкі, многа зеляніны. Спакойна, ціха ў горадзе. Раніца...

Аўтобус, высаджыўшы мяне ля помніка піянеру-герою і пыхнуўшы наастачу шызым дымам, знікае за павароткай. Помнік і аддзяляе вёску ад горада. Але як знайсці тое, што я шукаю? Паблукнуўшы трохі, заўважаю каля адной з хацін бабюлю. Быццам выразаная з цэльнага дрэва, у карычневым шляхецкім палітоне яна сядзіць на старой лаве, абапіраючыся на драўляную, відаць, самаробную кульбу. Ніяк не здзіўліўшыся майму пытанню, бабуля гаворыць, як лепш дайсці. Шыбую па той самай дарозе, якой паехаў аўтобус, два разы пераходжу чыгуначныя рэйкі, і вось — бліскае за цаглянай сцяною возера, а за ім відны сярэд бязоў чорныя драўляныя крыжы.

Гэта могількі вёскі Міхнавічы. Тут пахаваны Мікола Сямёнавіч Купрэў, вядомы беларускі паэт і празаік.

Магіла яго — проста на ўваходзе. Чырвоная гранітны помнік, на ім — барэльеф, даты жыцця і радок з верша, якім некалі адкрываўся першы купрэўскі зборнік — "Непазбежнасць".

Вось і ўвасабленне тое непазбежнасці...

На граніце ляжыць колькі штучных кветак, а вакол — жывы, расце, хвалюецца цэлае мора палявых красак. Сеўшы пад маладым дубком, успамі-

наю трагічнага Башлачова:

*Шатаясь от слёз и от счастья
смесь под сурдинку,
Свой вечный вопрос
они снова выводят к кольцу.
В миру тяжелы да зато
как легки... на поминках.
Вот тогда и поймём,
что цветы им, конечно, к лицу.
I — пачынаецца размова...*

Але што я, юнак, магу сказаць пра чалавека, якога зусім не ведаў пры жыцці і ніколі ў вочы не бачыў? Хіба тое, што чытаў яго творы і плакаў над імі. Было ў ім нешта, жыла ў ім Паэзія... А Паэзіі не важна, ці ты вясковы юродзівы, ці ты оксфардскі прафесар. Яна жыве па-за часам і месцам. Можна, і праўда, што яна абумоўлена сацыяльна-гістарычна, культуралагічна, псіхалагічна, фізіялагічна. Але ўсё гэта — толькі ўмова, а не прадамет Паэзіі. Часам, пры поўным здароўі і зладжанасці, пачынае балець душа, і тут, у гэтай кропцы, якая пульсуе ўнутры цябе і знаходзіцца прадамет Паэзіі.

На магіле Міколы Купрэва — процьма мурашоў...

Яны тут паўсюль поўзаюць: і па помніку, і па зямлі, і па шэрым надмагілі, праз якое ўжо сям-там прабіваюцца парасткі зеляніны. Успамінаючы як гэта рабіла нябожчыца-бабуля, пачынаю рваць траву, каб чысціць, вырасце Васілёк і, хто ведае, можа, ён стане той блажаславёнай валожкай у жыцце, без якой нельга і жыць жыту.

Будзе працяг пачатку.
"I во мы зноў пльвём у лодцы нашай рэчкай, мы — трое людзей з хат, тры хатнія жывеліны і адна хатняя птушка, — пльвём у бок вялікай ракі, якая ўпадае ў яшчэ большую раку, а тая рака ўпадае негде далёка-далёка ў мора. Але ж наша лодка вялікімі тымі рэчкамі плыве не будзе — нам не будзе чаго рабіць на тых рэчках і на іх берагах. Мы пльвём у сваёй невялікай лодцы нашай вузкай, нядоўгай рэчкай. На берагах яе і так ужо столькі намі ўбачана, сустраэта, перадумана, адпакутавана. А колькі яшчэ ўсяго гэтага перад намі..."

У прадаме да "Дзіцячых гульніаў пасля вайны" Купрэў згадваў, што яшчэ ў маладосці напісаў быў аўтабіяграфічную аповесць, але рукапіс згубіўся. А мне падаецца, што гэтым згубленым рукапісам яму ўяўлялася ўсё ягонае жыццё, да якога потым удалося вярнуцца праз цыкл з 4-х аповесцей. Я кажу "цыкл" таму, што зусім выразна бачу яго: "Дзіцячыя гульніаў пасля вайны" — дзяцінства, "Імгненне светлае" — юнацтва, "На вуліцы Карла Маркса з Паэтам" — сталасць,

"Палеская элегія" — старасць. Тут трэба было супасці з самім сабою, вярнуцца. "Я стаў вяртацца. Але ўсюды і да ўсяго вярнуцца ўжо, на вялікі жаль, немагчыма..." — пісаў паэт у лісце да Леаніда Галубовіча.
"Я пакутаваў над гэтымі двума словамі: «Я цябе...» А што «цябе»?.. Я быў крыкнуў аднойчы праз нейкае поле, нейкі лес: «А што «цябе»?.. Але нішто і нішто мне нічога не адказалі... Той раніцай, той дарогай, ад знявечанай Морачы ехаў, можа, у апошні раз".

"Рэчкаю пльвём, пльвём..." — цалкам іншая аповесць. Аўтар-апавядальнік цяпер не Ана-толь Хведаравіч Кухараў, а хлопчык Васілёк. Народжаны 26.04.1986 сям'ёю алкаголікаў, жыве ён з дзядзькамі на забруджаных радыяцыйнай зямлях. Пільна, вельмі пільна ўглядаецца пісьменнік у свайго новага героя — дзіцёнка-падлетка. А падлетак углядаецца ў жыццё і ў ім спрабуе знайсці сваё дзяцінства. Ён, хлопчык, нечым (некім?) злучаны, паяднаны з Кухаравым, а менавіта — з тым Талем 1942-га, які крычыць каля забітай паліцаямі маці. Тут замыкаецца кола. Што будзе з новым пакаленнем дзяцей з "украдзеным маленствам"? Зноў трэба шукаць будучыню, зноў усё плытка і невыразна... Акрамя аднаго: ёсць яшчэ поціск сяброўскай рукі, глыбокія вочы гогай дзяўчыны, злёнае характэрнае роднай краіны. А значыць, вырасце Васілёк і, хто ведае, можа, ён стане той блажаславёнай валожкай у жыцце, без якой нельга і жыць жыту.

Будзе працяг пачатку.
"I во мы зноў пльвём у лодцы нашай рэчкай, мы — трое людзей з хат, тры хатнія жывеліны і адна хатняя птушка, — пльвём у бок вялікай ракі, якая ўпадае ў яшчэ большую раку, а тая рака ўпадае негде далёка-далёка ў мора. Але ж наша лодка вялікімі тымі рэчкамі плыве не будзе — нам не будзе чаго рабіць на тых рэчках і на іх берагах. Мы пльвём у сваёй невялікай лодцы нашай вузкай, нядоўгай рэчкай. На берагах яе і так ужо столькі намі ўбачана, сустраэта, перадумана, адпакутавана. А колькі яшчэ ўсяго гэтага перад намі..."

"Пльвіце!" — хто гэта скажаў нам з таго берага?..
Пльвём".

Я ведаю, што вярнуся.

Да вакзала шыбую пешшу, праз увесь горад — напасткі. І вось маршрутка вязе мяне ў Пінск. Едуць, міжволі слухаю гучныя размовы маладых цяляханцаў пра мабільныя тэлефоны, камп'ютэрныя гульні і "круттыя" фільмы паводле Д. Браўна і П. Зюскінда.

Яны вяртаюцца дамоў. Я таксама вяртаюцца дамоў.

Пад маімі пазногцямі чарнее зямля з магілы Міколы Купрэва.

"Нішто не прыходзіць да чалавека раней прызначанага часу. Каб зразумець пачатак, трэба ведаць канец", — пісаў Міхась Стральцоў.

Купрэў ужо пражыў сваё жыццё. Так, як змог.

"Пра што я не сказаў на гэтых старонках, а хацелася ж сказаць?"

Пра тое, што з таго майго першага і апошняга хаджэння з гзедам у царкву я, калі заплюшчываю вочы, бачу залатыя іконы і святло свечак перад імі, і людзей, што стаяць там цесна адзін да аднаго, плячо да пляча, і шэптам, схіліўшы галовы, моляцца...

Пра тое, якімі ўсе мы былі добрымі, спагадлівымі, чуйнымі адразу пасля вайны, мы — малыя дзеці, і гарсылыя, і зусім старыя, людзі ля Дняпра на Усходзе і ў Чорных Пясках на Захадзе. Але вайна была такая балочая, такая кривавая, што людзі пастараліся як найхутчэй аддзліцца ад яе, забыцца на яе і на шмат што іншае, у тым ліку і на саміх сябе...

Не забывацца б...
Калісьці ў інтэрв'ю паэт сказаў: "Выдаюць таго, каго цяпер чытаюць. Мiane не чытаюць... Ну, няхай і не выдаюць".

Добра, што, ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" неўзабаве выйдзе кніга яго прозы. Хацелася б, каб усё-ткі чыталі і менавіта цяпер...

Да Міколы Купрэва кожны мусіць дайсці сам, пабыць з ім, услухоўваючыся ў "задумна-самотную мелодыю", што гучыць у душы. Бо ў гэтым — "усё чалавечае".

Тое, што не знікае.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

свае сустрэчы з Міколам, і не цураецца новых сустрэч з тады яшчэ жывым паэтам: "...Но где бы ты ни был, что бы ты ни делал, брат Микола, дай Бог тебе здоровья, а нам — встречи на нашей горькой, нашей доброй, нашей родной земле".

Зусім па Дастаеўскаму!
Дзякуй і спадару А. Беламу, за добрыя словы пра свайго земляка ў "ЛіМе". Яшчэ большы дзякуй паважанаму В. Макаравічу, за артыкул "Нельга маўчаць", за яго заступніцтва за Міколу. Я — з Вамі.

А табе, Мікола, светлая памяць... Я памалілася за спакой тваёй змучанай душы і за тое, каб Усявышні дараваў усе твае зямныя грахі.

Асабіста я ганаруся, што была знаёмая з гэтым чалавекам, таленавітым, самабытным паэтам, які ў час сваіх вандроўак завітаў і да нас, што ў маім доме ён адчуваў сяброўскія адносіны да сябе, што і муж мой, і мае сыны ведалі гэтага чалавека і цёпла ставіліся да яго.

P.S. А зборнік "Непазбежнасць" з вельмі лірычным аўтографам Міколы пасла аднаго з яго візітаў да нас прапаў. Шкада. Але ж я ведала, што ён (зборнік) саслужыў яму добрую службу — быў замест пашпарта.

Прабачце. Не перачытваю, бо баюся, што не рашуся адправіць. Можца вольна карыстацца маім матэрыялам. Хацелася б, каб надрукавалі, каб людзі зразумелі паэта...

З лістоў Ганны Хадаровіч да Леаніда Галубовіча

(г.Пружаны)

16.03.2004

Добры дзень, Леанід Міхайлавіч!

Вы правільна згадаліся: Сямёнавіч цяпер у Шарашоўскай бальніцы, лечыць ногі і, як сам кажа, душу. Апошняя добра тым, што менш курыць, бо трэба з другога паверха сыходзіць на першы, і зусім не п'е. Доктар яго ведае — лечыць не першы год. І накрываюць на нас, што прывезлі так позна, дакладней, што доўга не прывозілі. Але цяпер, расказвае, яго хворы прапраўляецца. Ужо станавіцца на ногі і нават крыху ходзіць. Калі можна назваць хадзьбой перасоўванне — цяжкае і павольнае — ног. Да гэтага было вельмі дрэнна. Ногі зусім не слухаліся. Адноўчы падыходжу да яго кватэры і яшчэ з левыцы чую: бух! бух!! бух!!! З кожным разам усё бучней. Упаў, думваю, і не можа падняцца — лупіць нечым па падлозе, кічка дапамогу. Аказваецца, гэта ён так "ходзіць": сядзіць на табурэтцы і падскоквае, адначасова яе падмяючы і падсоўваючы. Грукат стаіць на ўсе пяць паверхаў. Шкада да болю! Усё, кажу, Сямёнавіч, збірайце манаткі — паедзем у бальніцу. Пагадзіўся.

Піў ён апошнім часам не так шчыра. Патроху. Кажу, што лясчэй сябе пры гэтым адчувае. Ну, і добра. Абы не запойна. Абы лясчэй. Але што будзе потым? Мне ажно душна робіцца, як падумаю аб гэтым. Урач кажа, калі не будзе хоць крышачку рухацца, то... Поўная нерухомасць можа наступіць хутка. Баляць жа не толькі ногі, але і рукі — пагліцца цяжка. Як будзе ўсё гэта пераносіць светлая галава Купрэва, аднаму Богу вядома.

Але лепей я напішу пра добрае. Прачытала Ваша пісьмо Мікалаю Сямёнавічу па тэлефоне і на "Мікола, напішы трохі вершаў", ён тут жа запэўніў: "Напішу, абавязкова напішу!" Так што "валацуга палескі" яшчэ будзе жыць. І, спадзяюся, яшчэ парадзе нас...

І яшчэ аб прыемным: пакуль Сямёнавіч у бальніцы, нам удалося зрабіць неаблігі рамонт яго жылля. Хадзіла да старшыні райвыканкама, і ён распрадаўся камунальнікам. Нават зямнікі мэблю і ўсё астатняе. Купрэў не пазнае. Светла стала, чыста. Можна і гасцей запрашаць. А то ўсё адзін ды адзін, а калі хто і зойдзе, то толькі які божж з вуліцы — з пляшкай у руцэ. Гэта я нахонт "усёй беларускай літа-

ратуры". Нягожа так чалавека — не апошняга чалавека на зямлі — пакідаць. Яму ж, акрамя вас, і пісем ніхто не піша. Тут міжволі зап'еш. Хаця, хіба я маю права асуджаць? Свет такі...

Калі выветрыцца фарба, забяром Міколу Сямёнавіча дахаты. Надоўга не загадваем. Але, мне здаецца, яшчэ пажывем. Толькі пішыце, Леанід Міхайлавіч. Каб вы ведалі, як ён заўсёды радзеца вашым пісьмам!

Усяго Вам добрага!



01.04.2004

Добры дзень, Леанід Міхайлавіч!

Ваша пісьмо мяне так усхвалявала, асабліва радкі пра Купрэва, што нават ноччу не магла заснуць. Я крыху ведала гэта. Адноўчы Леанід Філатаў па гарозе ў Вярховічы да Купрэва расказваў пра яго і ў рэдакцыі — таксама не раз гаварылі. Вось такі ў мяне сябар. Хаця ці можна назваць нашы адносіны сяброўствам? Калі мог, час ад часу прыходзіў у рэдакцыю — грошы пазычыць. Як вецер у полі. Шкада яго стала. Зайшла аднойчы. А ён п'яны, няўдаль, бездапаможны... У кватэры пэўны вярзак і рэзрук. І раптам — такія вершы! Колькі разоў спрабавала пагаварыць з ім, крычала, саромела. Ён потым казаў, што баіцца мяне. Папрасіў, каб забірала яго грошы і сама выдавала патроху. Магчыма, гэта крыху і дапамагло. Калі не было за што піць, і сабутэльнікаў заходзіла менш. Адноўчы амаль беспрытомнага завезлі яго ў Магілёўцы (псіханеўралагічную бальніцу). Хлопцы нашы робяць вывад, што такога, як было дагэтуль, цяпер няма. П'е, не без таго, але не ў такой меры. Вось і пасля Шарашоўскай бальніцы. Прывезлі дахаты, задаволены рамонтам кватэры. Усё, здаецца, можа зразумее, адчуе, што за яго хваляюцца, стараюцца. А заходжу праз тры дні — зноў, як выкапень. Кажу: піў. Маўляў, пляменніца прывязджала, сказала, што бацька памёр і мачыха таксама. Памінаў...

А часта думая: навошта мне гэты галаўны боль? Быццам свайго не хапае. Аднак цяпер кінуць яго на волю лёсу і не заходзіць хаця б разок у тыдзень — мне здаецца, гэта нават горш, чым здрада. Ды і не так я ўжо там перарабляюся — ён жа на абслугоўванні ў сацыяльнай службе. Іншая справа, як ён да гэтага адносіцца. Дамовіліся, каб у фортку "белы сцяг" вывешваў, калі што трэба — з акна майго рэдакцыйнага кабінета бачны вокны яго кватэры. Забягаю надоечы, а ён — ніякі. Кажу: я ж цябе зранку чакаў — да вечара, відаць, не ўтрымаўся...

Вось напісала вам і быццам сама сабе адказала на многія пытанні, растлумачыла, хаця незразумелага яшчэ вельмі шмат. У рэдакцыі таксама гзівуюцца: навошта ён табе? Магчыма, думваюць, што я кінула вока на яго кватэру. Але гэта няпраўда. Папершае, яна не прыватызавана. Па-другое, жыць у ёй зможу, напэўна, толькі той, хто не бачыў таго, што ў ёй часам робіцца. Я бачыла. Хаця надоечы я яму гаварыла аб прыватызаванні. Для інваліда першай групы гэта ўсё

робіцца бясплатна. Я б пахадзіла па даведкі. Няхай бы хоць адно добрае зрабіў — жонцы якой ці дзецям, пляменнікам. Усмехаецца ў адказ, як гэці малое. Купрэў, як Купрэў... Часам, прызнаюся, калі доўга не бываю, я баюся да яго заходзіць: каб не зрабіў, як Сахарчук. Хоць, мне здаецца, Купрэў слабахарактарны, на такое не здатны. (О, Гасподзь, пра што гэта я?!)

(...)

Усяго вам добрага і светлага.

12.04.2004

Хрыстос уваскрос, Вам, Леанід Міхайлавіч!

Хрыстос уваскрос усёй вашай сям'і!

Пісьмо Ваша вельмі ўзрадавала. Напэўна, таму, што атрыкала яго якраз на Дабравест. І дзень быў хорошы. Завезлі Купрэву новы ложка. У яго быў вялікі, жалезны. Памятаецца, як раней у вёсках? Ды і цяпер там такія стаяць... Я ж у вялікім парыве "перабудовы" ў кватэры Мікалая Сямёнавіча ўсю яго "мэблю" загадала выкінуць. У тым ліку і гэты страшны ложка. Пабіты, як дарога ў бамбёжку. Аказваецца, дарэмна. Купрэву на ім добра спалася. А вось новы аказаўся надта мяккім. Мікалай Сямёнавіч памучыўся на ім цэлы тыдзень. Нічога не гаварыў. А я сама не здагалася. І раптам, ледзь не плачучы: "Не магу спаць, Аня. Дзе мой стары ложка?" Вядома, стары ўжо быў на смеццезвалцы. Дарамагі зноў камунальнікі. Да "Дажынак" у нас капітальна рамонтавалі гасцініцу. Мянялі там і мэблю. Вось са старою і выдзелі беднаму, змучанаму ад бяспсонніцы Купрэву, ложка і прыложкавую тумбу нават. Цяпер, здаецца, усё нармальна. Задаволены. А той ложка паставілі на кухні. Кажу: а раптам госці? Хаця госці ў яго бываюць рэдка. На свята прыходзілі М. Антанюўскі і М. Папека. Дык, здаецца, ажно пасвятлеў вачыма. Радаваўся. Кажу: мы яшчэ напішам! Нешта задумаў. Дыялог пісьменніка і журналіста. Хаця аб чым, я не ўяўляю. Паперкі з вершаванымі радкамі ў яго паўсюдна — на кухні, ля ложка на табурэтцы, на вялікім стале. Але, кажу, яны яшчэ спеюць. Калі прыйдзе час, тады... (...) Акуляры ў Міколы Сямёнавіча ёсць, не скардзіцца больш на вочы. А вось з нагамі дрэнна. Не

слухаюцца зусім. Не ўяўляю, як ён дапаўзае да прыбіральных. Нядаўна заявіў, што лета яшчэ пратрымаецца дома, а ўвосень будзе збірацца ў дом састарэлых. Каб хоць прапрымаўся!

Учора, у першы дзень Вялікадня, заехалі да яго з гасцінцамі ўтрох з мужам і сынам. У яго чысценька. І сам такі ўрачысты. Цвярозы. Хай бы так і было! Наконт грошай, Леанід Міхайлавіч, не хвалюцца. Пенсія ў яго 150 тысяч. 17 тысяч плаціць за кватэру. 10 тысяч — за сацыяльнага работніка. 120 тысяч хапае. Нармальна. Хаця, ганарараў, вядома, чакае. Пра той, што ўсё яшчэ не даслалі, успамінаў ужо неаднойчы. Але што зробіш, што так атрымліваецца. (...)

Усяго добрага Вам, Леанід Міхайлавіч!

20.07.2004

Добры дзень, Леанід Міхайлавіч!

Вы просіце, каб напісала пра Купрэва. А я ўсё адкадваю: і Вам чытаць будзе нялёгка, і мне пісаць.

Тыя дні ён ляжаў у Шарашоўскай бальніцы. Неяк я патэлефанавала лечачаму ўрачу, каб гаведацца, можа, што трэба прывезці, а ён нечакана: трэба Купрэва забіраць, бо мы закрываем хірургічнае аддзяленне на рамонт. Але я, кажу, магу даць накіраванне ў Пружанскую бальніцу — на далячэнне. Схадзіць толькі, дамоўся, каб яго туды ўзялі. А потым і Сямёнавіча да тэлефона паднеслі, і ён таксама пра тое ж: перавязі мяне ў Пружанскую хірургію. Збегала, дамовілася аб усім, а ў нядзелю (гэта было два тыдні таму) паехалі з Хадаровічам у Шарашова. Купрэў ужо сабраўся, сядзеў — чакаў нас — на ложку. Знеслі яго да машыны. Усё, здаецца, нармальна. Едзем. "Ну, што, — кажу, — Сямёнавіч, — у Пружанскую бальніцу едзем?" Аб ініцыям не магло быць і размовы. Ён жа зусім не ходзіць. А сабес з афармленнем у інтэрнат чамусьці зацягвае. Адно ратаванне — бальніца. А ён нечакана: не! Вязіце мяне дахаты! Мне трэба сабрацца! Што сабрацца? Нам няма часу чакаць, пакуль вы збярэцеся, бо трэба ехаць да бацькоў у вёску! А ён: ты, Аня, прычпілася да мяне вось ужо два гады! Возіш мяне туды-сюды... У мяне ажно дыханне спынілася! Я прычпілася, аказваецца! А думала, што раблю добрае, што падтрымаваю яго, што яму патрэбна... Далей усю дарогу ехалі моўчкі. Хадаровіч без слоў звярнуў да дома Купрэва. Гэтак жа моўчкі занёс яго у кватэру на ложка. Я, ашаломленая, сядзела ў машыне. Потым ехалі ў вёску і майго Валеру прарвала: каб тваёй нагі, кажу, там больш не было і г.г.

Ну вось. Прайшло гэзвеч дзён. Я амаль супакоілася. Тым больш, што ведала: Купрэў не адзін, у яго ёсць сусед-сябра, які заўсёды прынясе што трэба і што не трэба. А тут прыходзіць у рэдакцыю другі сусед: Аня, Купрэў упаў з ложка, лясчэ на падлозе і нікога не пазнае. Ну, пайшлі. Тое, што там убачыла, не паддаецца ніякаму апісанню. Самі ўяўляецца, як можа выглядаць абязножаны чалавек ды

яшчэ на падпітку. Ляжаў на падлозе, укручаны ў коўдру. Як воўк. Праўда, мяне пазнаў. Выклікала "хуткую дапамогу". Памылі яго разам з фельчарам. З левага боку на ягадзіцы аказаліся такія вялікія пролежні (відаць, яму было зручней ляжаць на адным баку), а ў жывым мясе — чарвякі. Не дай Божа! Фельчар казаў, што нармальны чалавек гэта не вытрымаў бы. Завезлі мяне ў бальніцу. Яшчэ тут прыйшлося паваяваць, каб прынялі. Потым яшчэ з усімі пасварылася, каб пачалі нарэшыце афармленне ў дом састарэлых. Быццам бы пачалі.

Сямёнавіч цяпер лясчэ ў хірургічным аддзяленні нашай бальніцы. І кожны раз нешта гаворыць, як прыйдзе. Я нічога не разумею. Па слову толькі згадваюся. Адно дакладна ведаю: дахаты ён ужо не вернецца. Цяпер ужо нават сядзіць з цяжкасцю. А гэе акажацца для яго апошняя прыстанішча — у Кобрынскім, Дамачаўскім ці Шарашоўскім дамах састарэлых, — адзін Бог ведае.

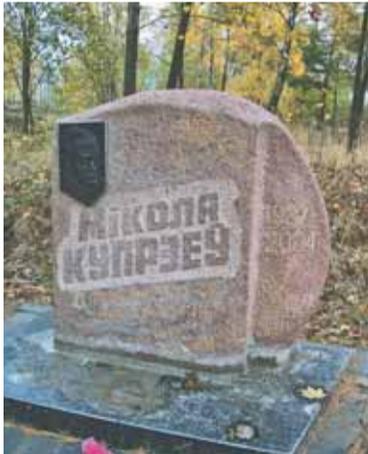
А наракае ён, напэўна, правільна: калі б не гэтыя перавозы ў бальніцы, не рамонт кватэры, не амаль штодзённыя мае наведванні, не паштурхоўванні работнікаў сацыяльнай службы, ён даўно быў бы негдзе ў доме састарэлых і да ўсяго гэтага не дайшо б. Гэта мне роздум на ўсё жыццё: "прычпілася..." Але ж калі адыходзіла з бальніцы, то крычаў мне наўздагон на ўсю палату: "Аня, не пакідай мяне!"

Я вельмі здзівілася, што нашы дактары ведаюць, хто такі Купрэў. Многія называлі яго вершы і аповесць "Лісты з млына". Здзіўляліся, няўжо так жыве паэт і яму ўсяго 67 гадоў? Я памятаю, Леанід Міхайлавіч, як Вы аднойчы пісалі, што крыві ён папсаваў многім людзям. Мне здаецца, што ён да цяперашняга часу гэтага не зразумеў. Не дай Бог такой кары... Хаця, аднойчы, як атрымаў ад Вас "Гола", Васіля Гадзюлькі, кажу: "А я, Аня, нават павесіцца не магу, бо для гэтага ж на ногі трэба стаць..."

Вось такое атрымалася маё пісьмо. Даруйце, Леанід Міхайлавіч, і не падумайце, калі ласка, што я такі аматар скардзіцца.

Надоечы была ў Купрэва. Пытаюся: "Што напісаць Галубовічу?" А ён задумаўся, а потым: "Пакуль не пішы нічога..."

Магчыма, і не трэба было. Усяго добрага Вам!
Да пабачэння!



Вяртанне вандроўніка

Сёння споўнілася б 70 год вядомаму беларускаму паэту і пісьменніку, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова Міколу Купрэву. Складаны лёс напаткаў гэтага таленавітага чалавека. Жыццё, якое ён пражыў і перажыў пакладзена ім у аснову творчага асэнсавання і літаратурнага набытку. Ён аўтар дзвюх паэтычных кніг "Непазбежнасць" (1967) і "Правінцыйныя фантазіі" (1995). Зараз рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" рыхтуе да выдання кніжку сабраных твораў М. Купрэва (сем апавесцей, вершы, гутаркі).

Паколькі пераважная частка жыцця Міколы Сымонавіча прайшла на Брэстчыне, то наша абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі пастаралася годна адзначыць юбілей свайго знамага земляка.

У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя Горкага наладжана арыгінальная выстава, прысвечаная юбілею пісьменніка. Падобная ж выстава пад назвай "Вяртанне вечнага вандроўніка" арганізавана і ў Івацэвіцкай раённай бібліятэцы. Там сёння а 12-й гадзіне адбудзецца імпрэза "Тады зноў ідуць да мяне мае сны" з удзелам загадчыкаў і супрацоўнікаў бібліятэк раёна і пісьменнікаў — сяброў Міколы Сямёнавіча.

Публікацыі, прысвечаныя юбілею шаноўнага літаратара зрабілі абласная газеце "Заря" (літстаронка "Зараніца", ад 12 мая 2007 года, пад агульнай назвай "Я так многа хацеў вам сказаць"), а таксама Пружанская, Івацэвіцкая, Ганцавіцкая ды Іванаўская раённыя газеты.

Пісьменнікі Брэстчыны наведалі магілу М. Купрэва ў Івацэвічах і ўсклалі кветкі да помніка паэту.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ,
старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ.



Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАЎЛЯКОВА**



Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захаравы, 19

Тэлефоны:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Абдзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
пры і паззі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыі — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэагуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3608
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
23.05.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 2719

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Сёння Нацыянальная кінастудыя "Беларусьфільм" — у полі самага пільнага зроку. Чыноўнікі сочаць, каб спраўдзіліся прыкладзеныя намаганні па адраджэнні айчыннага кіно. Гледачы і кінакрытыкі чакаюць новых фільмаў, менавіта сваіх, блізкіх па духу... Пасля змены генеральнага дырэктара кінастудыі ў беларускім кіно надарылася нейкая інфармацыйная пауза. Як кіраўніцтва плануе выйсці з сітуацыі? Што значыцца ў бліжэйшых планах кінастудыі? Адказы на шматлікія хвалючыя пытанні айчыннай кінакухні карэспандэнту "ЛіМа" адкажае мастацкі кіраўнік "Беларусьфільма" Аляксандр Яфрэмаў, а таксама супрацоўнікі кінастудыі.

«Беларусьфільм» прадстаўляе



Праекты на паперы і ў вытворчасці

Сёлета на кінастудыі плануецца выпусціць 8 фільмаў, у наступным годзе — 10, а ў 2009 — 12 (і дасягнуць узроўню кінавытворчасці савецкага перыяду). Зараз у запуску 4 кінафільмы. Гэта сумесны праект кінастудыі і Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь "Шчыт Айчыны", ваенная драма пра лёс сапёра Вялікай Айчыннай пад назвай "Чаклун і Румба", а таксама камедыя з элементамі містыкі "На спіне ў чорнага ката" ды музычны фільм-казка "Навагоднія прыгоды ў ліпені".

Акрамя гэтага ў студыі "Летапіс" на розных стадыях вытворчасці знаходзіцца 27 кіна- і відэафільмаў, студыя мультыплікацыйных фільмаў рыхтуе 5 прэм'ер, у тым ліку "Аповесць мінулых гадоў". Мультфільм расказа пра гісторыю паходжання гербаў беларускіх гарадоў.

Дзе работа і над двума расійска-беларускімі фільмамі. Гэта "Вока за вока" (сумесна з кампаніяй "Пакроўскія вароты") і "Чэрвень" (сумесна з "Цэнтрал Партнёрышлы").

Творчая група "Беларусьфільма" працуе над значным нацыянальным праектам — мастацкім фільмам "Еўфрасіння Полацкая". Разглядаюцца два сцэнарыі, але пакуль аніводны з іх не зацверджаны. Вядома, што праца вядзецца ў шчыльным супрацоўніцтве з прадстаўнікамі Беларускага Экзархата.

У мінулым годзе ў некаторых СМІ праходзіла інфармацыя пра беларуска-індыйскі кінапраект з рабочай назвай "Зялёныя вочы". Як зазначыў Аляксандр Яфрэмаў, да будучага фільма ёсць сапраўдны прафесійна напісаны сцэнарыі, але "працэсы перамоў рухаюцца крыху не з той хуткасцю". Падобная сітуацыя і з беларуска-іранскім праектам. Атрымліваецца, што два гэтыя фільмы з разраду "даўтабудуць"?

Узнікае лагічнае пытанне: ці стаіць у планах кінастудыі экранізацыя твораў айчынных літаратараў?

— Я лічу, што ў нас маюцца пісьменнікі сусветнага ўзроўню,

як, напрыклад, Уладзімір Караткевіч. Але кіно па яго творах патрабуе шмат выдаткаў, бо гэта будзе гістарычнае кіно, з дарагімі касцюмамі, складанымі пастаноўкамі. Але спадзяюся, у бліжэйшы час мы зможам на добрым узроўні экранізаваць яго творы, — адказаў спадар Яфрэмаў...

Не спыняецца работа і на ніве дакументальнага кіно. Па словах начальніка аддзела маркетынгу і рэкламы Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" Надзеі Гарашэвіч, вялікую зацікаўленасць у пакупнікоў кінавідэапрадукцыі выклікаюць менавіта дакументальныя фільмы сацыяльнай праблематыкі.

Дэгэтуль спецыялістамі не падводзілася буйнамаштабнага маркетынгавага даследавання пра попыт на беларускае кіно для хатняга прагляду. Пакуль што аматары могуць знайсці фільмы для сваіх DVD-плеераў у пірацкіх зборніках, у шматлікіх крамах і на кірмашах. Таксама на беларускім кіно сёння зарабляюць "калекцыянеры" кінавідэапрадукцыі, якія пад заказ запісваюць што заўгодна. Напрыклад, у спісках аднаго з найбуйнейшых прыватных фільмазбораў у Беларусі карэспандэнт "ЛіМа" адшукаў "Анастасію Слуцкую", "Белыя росы", "Дзікае паляванне караля Стаха" і некаторыя іншыя фільмы. Значыць, попыт ёсць...

Дэфіцыты айчыннага кіно

У нашы дні спецыялістам айчыннай кінасферы належыць разабрацца ў шэрагу праблем.

Як зазначыла галоўны рэдактар "Беларусьфільма" Наталія Сцяжко, адной з галоўных для кінастудыі задач усё яшчэ з'яўляецца насычанасць сцэнарнага партфеля і яго якасць. Вядома ж, ніхто за "дзякуй" пісаць нічога не будзе! Таму кінавытворцы шукаюць аснову для будучых паўнаметражных сцэнарыяў праз конкурсы і не толькі. Таксама яны сочаць за творамі сучаснай беларускай літаратуры і драматургіі...

Асобная тэма — аднаўленне матэрыяльна-тэхнічнай базы. На сённяшні дзень айчынная "фабрыка мрояў" ужо набыла сучаснае светлавое і гукавое абсталяванне. На чарзе — камп'ютэрная апаратура для вытворчасці спецефектаў.

Будынак "Беларусьфільма" патрабуе капітальнага рамонту, якога ў гэтых сценах не праводзілася з 1960-х гадоў.

Як падкрэсліў намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" па будаўніцтве Уладзімір Кунцэвіч, у мінулым годзе праводзілася абследаванне, якое паказала, што больш як 50 працэнтаў будынкаў кінастудыі знаходзіцца ў неналежаўнім ці аварыйным стане. З тае нагоды на самым высокім узроўні прынята рашэнне аб зносе амаль усіх бу-

дынкаў за выключэннем галоўнага корпуса і гасцініцы, якія чакаюць капрамонту. Уладзімір Леанідавіч заўважыў, што ў бліжэйшыя 2-3 гады "Беларусьфільм" літаральна будзе адбудаваны нанова. Да таго ж разглядаецца магчымасць узвядзення на вызваленых тэрыторыях жылля для супрацоўнікаў сферы культуры і чатырохзальнага кінатэатра для тэатра-студыі кінаакцёра. Новую прапіску таксама атрымае аўтабаза Міністэрства культуры і самой кінастудыі. Крыху пазней запланавана рэкаструкцыя пляцоўкі натуральных здымак. На ўсё гэта патрэбны немалыя грошы, а таму галоўнае сёння — пошук інвестараў.

Сур'ёзная праблема — высокі ўзровень падаткаў. Першы намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" па вытворчасці і планаванні Аляксандр Целушко лічыць, што беларускаму кіно дапаможа адраджэнне часовае скасаванне падаткаў, як было зроблена на "Мосфільме" ў 1998—2000 гг. "У Маскве гэта дало свае рэальныя плады," — заверыў Аляксандр Васільевіч.

Акрамя ўсяго вышэйазначанага ў айчынным кіно адчуваецца дэфіцыт кадраў. Зараз у расійскіх ВНУ вучацца 35 беларусаў, прычым не на мэтавай аснове. У сучаснай кінасферы працуюць выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь і інш.

У нашы дні ў таленавітых творцаў ёсць выбар паміж беларускім і расійскім кіно. І там, і там існуе попыт, але ж узровень расійскай кінаіндустрыі прапануе адпаведную зарплату... Атрымліваецца, што грошы — самы галоўны фактар стрымлівання айчыннага кіно. Калі будучы сродкі, будучы пісацца сцэнарыі, запрашацца вядомыя акцёры постсавецкага маштабу, аднаўляцца матэрыяльна-тэхнічная база...

З разраду кіношных чутак

Нядаўна ў СМІ з'явіліся матэрыялы, у якіх прайшлі чуткі пра тое, што гендырэктар кінастудыі Уладзімір Замяталін пакідае пасаду. Аднак прадстаўнікі кіраўніцтва "Беларусьфільма" пра гэта не чулі і інфармацыю не пацвердзілі. Між тым яны падкрэслілі, што Уладзімір Пятровіч "на сваім месцы і можа многае даць кінастудыі як добры менеджэр"...

Былы дырэктар Аляксандр Яфрэмаў заверыў, што ён пакінуў пасаду па ўласным жаданні і аніякіх інтрыг тут выдумляць не трэба. "Я павінен рабіць тое, што хачу і ўмею — ставіць спектаклі, здымаць фільмы," — падкрэсліў Аляксандр Васільевіч.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Пачалася падпіска на II паўгоддзе



Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Льготная падпіска для настаўнікаў:
1 месяц — 4000 руб.
Падпісны індэкс — 63815

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска (для ўстаноў адукацыі і ўстаноў культуры):
1 месяц — 5640 руб.
Падпісны індэкс — 63880

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Не так шмат у нашай краіне выданняў, якія маюць дзесяцігадовую гісторыю. Але ў старажытнім Полацку зусім нядаўна адназначна такі важны юбілей мясцовая газета "Полацкі вестнік".

Юбілей роднай газеты

Гісторыя выдання пачалася 17 красавіка 1917 года, калі ў горадзе над Дзвіной выйшаў першы нумар газеты "Рэволюцыйны голас". Шмат было з таго часу назваў выдання. У адным з нумароў "Чырвоная Полаччына" быў надрукаваны першы верш Пётруся Броўкі. Полацкая газета стала для многіх беларускіх пісьменнікаў пачаткам шляху ў вялікую літаратуру. Апроч Пётруся Броўкі, у розныя часы ў ёй працавалі Аляксандр Дудар, Андрэй Александровіч, Аляксандр Званок, Эдуард Самуйленак, Ян Скрыган, Тарас Халкевіч, Аляксандр Савіцкі, Валянін Лукша, Навум Гальпяровіч, Іван Сталодольнік, Міхась Барэйша, Герман Кірылаў.

Менавіта з адкрыцця мемарыяльнай дошкі ў гонар пісьменнікаў-землякоў пачаліся ў Полацку ўрачыстыя мерапрыемствы з нагоды юбілею газеты. Разам з прадстаўнікамі грамадскасці горада і раёна ў іх прынялі ўдзел і госці — ганаровы грамадзянін Полацка, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, пісьменнік Аляксандр Савіцкі і пэат, дырэктар галоўнай рэдакцыі замежнага вярстання Беларускага радыё Навум Гальпяровіч.

Ян ЗАГОРСКИ